

รายงานการศึกษาวิจัย

เรื่อง

บทบาทของสถาบันศาสนา
ในการจัดการศึกษาแห่งชาติ

โดย

ศาสตราจารย์ กীরติ บุญเจือ
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
เพื่อประกอบโครงการร่างกฎหมายเกี่ยวกับ
การศึกษาแห่งชาติ

พฤษภาคม 2541

สรุปย่อสาระสำคัญสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

ความนำ

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ระบุนโยบายใหม่ไว้ชัดเจน เกี่ยวกับบทบาทการศึกษาของสถาบันศาสนาดังต่อไปนี้

มาตรา 73 “รัฐต้อง... สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” และมาตรา 81 ระบุว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

การสนับสนุนย่อมหมายถึงทั้ง 2 ด้าน คือหมายถึงเรียกร้องให้สถาบันศาสนามีบทบาทในการศึกษาแห่งชาติ และหมายถึงว่ารัฐจะต้องช่วยเหลือให้สถาบันศาสนามีบทบาทได้ตามเป้าหมาย

สถาบันศาสนาพึงมีบทบาทได้ในด้านการศึกษาอบรมวิชาศาสนา ศีลธรรมโดยเฉพาะและอาจจะมีบทบาทในการสอนวิชาสามัญต่างๆตามความพร้อมของศาสนบุคคล

การจัดการศึกษาอบรมที่ระบุข้างต้น อาจจะจัดได้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

รัฐจะต้องช่วยเหลือใน 2 ด้าน คือ 1) ช่วยเหลือในด้านเตรียมความพร้อมของบุคลากร ซึ่งอาจจะเป็นศาสนบุคคล หรือบุคคลที่สถาบันศาสนาจ้างมาร่วมงาน 2) ช่วยเหลือในด้านการเงินหากมีความจำเป็น

สถาบันศาสนาช่วยรัฐได้อย่างไร

1. มีศาสนบุคคลจำนวนมากที่มีความเสียสละช่วยการศึกษาได้เป็นอย่างดี หากได้ทำบทบาทในการศึกษาจะมีผู้ที่มีคุณภาพสมัครใจเสียสละอีกมาก อย่างเช่นแม่ชีไทย เป็นต้น

2. สถาบันศาสนามีศาสนสมบัติสะสมต่อเนื่องไว้มาก และยังจะได้รับบริจาคต่อไป จึงน่าจะนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการศึกษา ซึ่งจะมีผลให้มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคมากขึ้น เพราะได้เห็นผลทันตา

ก

3. สถาบันศาสนามีศักยภาพที่จะจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตาม อัยาศัย ตั้งแต่ระดับเบื้องต้นที่สุดจนถึงขั้นสูงสุดของอุดมศึกษา ตลอดจนถึงการวิจัย หลังอุดมศึกษาด้วย

สำหรับการนี้ แต่ละหน่วยงานของสถาบันศาสนาจะต้องใช้เงินบริจาคไม่ต่ำกว่า 30% เพื่อจัดการศึกษา

รัฐช่วยพัฒนาบุคลากรของสถาบันศาสนาอย่างไรได้บ้าง

1. ที่สำคัญที่สุดก็คือวางนโยบายร่วมให้ทุกสถาบันศาสนามีทัศนคติและเป้าหมาย ในการจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายของรัฐธรรมนูญคือ “ส่งเสริมความเข้าใจอัน ดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกของทุกศาสนา” (มาตรา 73) จะบรรลุเป้าหมายนี้ ได้จำเป็นต้องมีการอบรมบุคลากรของทุกศาสนาให้มีปรัชญาที่เอื้อต่อทัศนคติดังกล่าว และใช้วิธีสอนศาสนาอันพึงประสงค์ คือ สมมุติร่วมกันเป็นปฐมว่า ทุกศาสนาล้วนแต่ดี แต่ดีต่างกัน จึงพึงวิเคราะห์และประเมินค่าแต่ละศาสนาตามบริบทของแต่ละศาสนา ส่วนปรัชญาที่เอื้อต่อทัศนคติดังกล่าวคือปรัชญาที่ฝึกให้ใช้วิจารณ์ญาณ โดยรู้จักวิเคราะห์ วางตัวเป็นกลาง และรับรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์

2. วางนโยบายชัดเจนในการพัฒนาบุคลากรศาสนาให้รู้คำสอนศาสนาที่จะสอน อย่างถึงแก่น รู้วิธีสอนที่ทันสมัย รู้จักอบรมบุคคลรอบด้าน ทั้งความเข้าใจ อารมณ์ และเจตคติที่ถูกต้อง

3. ส่งเสริมให้ศาสนบุคคลได้เรียนรู้อาสาสามัญที่ตนถนัดจนสามารถสอนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

4. ในการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวมาข้างต้น รัฐจะต้องทั้งสนับสนุนและควบคุม คุณภาพ เพื่อประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาของชาติ

รัฐพึงช่วยสนับสนุนด้านการเงินอย่างไร

1. ถ้าหน่วยงานใดช่วยตัวเองได้เต็มที่ รัฐจะสนับสนุนให้เป็นสถาบันการศึกษาใน กำกับรัฐบาล

2. ถ้าหน่วยงานใดช่วยตัวเองไม่ได้ทั้งหมด รัฐจะต้องช่วยอุดหนุนเท่าที่จำเป็น

ข

3. ถ้าหน่วยงานใดต้องการความช่วยเหลือจากรัฐเกินความจำเป็น รัฐพึงสั่งให้หน่วยงานนั้นลดบทบาทลงเท่าที่เห็นว่าเหมาะสม หรืออาจจะสั่งให้ระงับเสียเลยก็ได้ เพื่อมิให้ใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า

รัฐพึงส่งเสริมให้ศาสนาต่าง ๆ ร่วมมือกัน

โดยจัดกิจกรรมพิเศษระหว่างศาสนาและนิกาย เช่น การสัมมนาร่วมกัน การจัดโครงการร่วมกัน การจัดหลักสูตรอบรมบุคลากรร่วมกัน เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนให้เข้าร่วมโครงการนานาชาติที่มีนโยบายดังกล่าว เช่น องค์กร WCRP (World Conference of Religion and Peace) เป็นต้น

ขั้นตอนในการดำเนินการ

1. ขั้นต้น ให้สำรวจดูสถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนาที่มีอยู่แล้ว ชักชวนให้ปรับตัวเข้ากับนโยบายใหม่ของรัฐธรรมนูญว่าด้วย “บทบาทของสถาบันศาสนาต่อการศึกษาแห่งชาติ”

2. ขั้นต่อไป ให้สำรวจดูความพร้อมของหน่วยงานศาสนาแต่ละหน่วยว่าจะมีความพร้อมดำเนินการจัดการศึกษาอย่างไรได้บ้าง ชักชวนให้ต้นต้วร่วมมือมีบทบาทตามนโยบายใหม่นี้ ที่ใดพร้อมก็ให้เริ่มได้ทันที ที่ใดยังไม่พร้อมก็ให้จัดวางโครงการพัฒนาไปสู่ความพร้อมตามลำดับขั้นต้น

ผลที่หวังจะได้รับ

1. ประเทศไทยมีโอกาสเป็นผู้นำในนโยบายใหม่นี้
2. การศึกษาของชาติจะพัฒนาได้กว้างและไกลขึ้น
3. บุคลากรของศาสนาต่าง ๆ จะมีคุณภาพมากขึ้น
4. ฐานะของแม่ชีไทยจะเป็นที่ยอมรับมากขึ้น และจะพัฒนาขึ้นอย่างมาก
5. เยาวชนของชาติจะเป็นประชากรที่มีคุณภาพพร้อมที่จะร่วมมือกับนานาชาติอย่างสมศักดิ์ศรี

คำนำ

ประสบการณ์แห่งวิกฤติการเงินแห่งปี พ.ศ. 2540 อันมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคนไทยทั้งชาติ ซึ่งนักประวัติศาสตร์จะต้องจารึกไว้ทั้งในประวัติศาสตร์ประเทศไทย ในประวัติศาสตร์ภูมิภาค และในประวัติศาสตร์โลก ย่อมทำให้ผู้อยู่ในวงการศึกษาดังทบทวนเป็นพิเศษหลายอย่าง นอกเหนือไปจากที่ต้องทบทวนอย่างรวม ๆ ร่วมกับฝ่ายอื่น

ประเด็นสำคัญที่นักการศึกษาจะต้องทบทวนมีอาทิ เช่น

1. ระบบการศึกษาของเราทั้งระบบเอื้อให้พลเมืองของชาติเผชิญปัญหาวิกฤติต่าง ๆ ได้อย่างไม่เสียหายหรือไม่

2. ระบบการศึกษาของเรา สามารถเตรียมเยาวชนของเราให้พร้อมเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาอย่างสุขุมหรือไม่

3. ระบบการศึกษาของเรา สามารถสร้างเจตคติในการเป็นพลเมืองที่พร้อมเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา สถาบันกษัตริย์และระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นหรือไม่

4. ระบบการศึกษาของเรา ฝึกเยาวชนให้มีวิจรรณญาณในการตัดสินใจ และร่วมมือกันทำงานในระดับต่าง ๆ ได้หรือไม่

5. ในฐานะที่เป็นชาติที่เทิดทูนศาสนา เราได้รู้จักใช้จุดดีต่างๆของศาสนาที่เรามีอยู่ นำออกช่วยพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาอย่างเต็มที่แล้วหรือยัง

6. ในฐานะที่คนไทยใจบุญ ชอบบริจาคเงินให้วัดและสถาบันศาสนา โดยหวังว่าวัดและสถาบันเหล่านั้นจะนำไปใช้พัฒนาการศึกษา เราได้ร่วมกันรับผิดชอบให้ทรัพยากรเหล่านั้นได้ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการศึกษาหรือไม่

7. คนไทยมีอุปนิสัยชอบบวชเรียนและเสียสละอุทิศตนเพื่อการกุศลในนามของศาสนากันเป็นจำนวนมากมาย เราได้มีโครงการให้ท่านเหล่านั้นได้มีบทบาทในการศึกษาอย่างเหมาะสมหรือไม่ เราได้คิดหรือไม่ว่าหากได้จัดการเรื่องนี้ให้ดี จะมีผู้อุทิศตนมากขึ้น

จากการที่มีประเด็นปัญหาต่าง ๆ อยู่ในใจเช่นนี้ล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้ว เมื่อได้รับการทาบถามจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้ช่วยการศึกษาของชาติด้วยการทำวิจัยเรื่องนี้ จึงได้ตอบรับด้วยความสมัครใจและเต็มใจอย่างยิ่ง

หวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จะมีส่วนช่วยปรับปรุงทัศนวิสัยการศึกษาของประเทศไทยบ้าง ไม่มากก็น้อย หากจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแม้แต่น้อย ผู้วิจัยจะดีใจมาก

ต้องขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติอย่างมากที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมงานในครั้งนี้ ขอขอบคุณคุณคุณสมพงษ์ ผุ่ยสารธรรม และคุณประภิน วีรศิลป์ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานฯ เป็นพิเศษที่ช่วยหาข้อมูลให้อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และให้ความสะดวกอื่นๆอีกมากมาย พร้อมทั้งขอขอบคุณท่านอธิการมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ท่านภราดา มาร์ติน โกมลมาศ ที่ส่งเสริมให้ผู้วิจัยมาเข้าร่วมโครงการนี้อย่างเต็มที่

ศาสตราจารย์ กิรติ บุญเจือ
คณะปรัชญาและศาสนศึกษา
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

สารบัญ

	หน้า
สรุปย่อสาระสำคัญสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)	ก
คำนำ	1
บทที่ 1 บทนำ	3
1. ความเป็นมา	3
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
3. ขอบเขตของการวิจัย	5
4. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	5
5. ระเบียบวิธีวิจัย	6
บทที่ 2 สภาพบทบาทของสถาบันศาสนากับการจัดการศึกษาแห่งชาติ	7
1. ในประเทศ	7
1.1 สาระนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	7
1.2 สภาพปัจจุบันและการดำเนินงาน	7
1.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข	18
2. ต่างประเทศ	21
2.1 สาระนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	21
2.2 สภาพปัจจุบันและการดำเนินงาน	22
2.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข	25
บทที่ 3 วิสัยทัศน์ที่พึงประสงค์	27
1. จากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่	27
2. จากตัวอย่างต่างประเทศ	28
3. ความพร้อมของประเทศไทย	29
4. ความพร้อมของสถาบันศาสนา	31
5. วิสัยทัศน์ที่เป็นไปได้	33

บทที่ 4	สาระสำคัญที่ควรบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	34
บทที่ 5	มาตรการสู่การปฏิบัติ	36
	1. แผนดำเนินการ	36
	2. วิธีสอนศาสนาอันพึงประสงค์	37
	3. ปรัชญาเพื่อการสอนศาสนาอันพึงประสงค์	37
	4. ความพร้อมที่รัฐพึงดูแลให้สถาบันศาสนาจัดการให้มีขึ้น	48
	5. การสนับสนุนจากภาครัฐ	49
	6. บทบาทของรัฐต่อบทบาทของสถาบันศาสนา	50
	7. ขอบข่ายการศึกษาในระบบที่สถาบันศาสนาอาจช่วยรัฐได้	50
	8. ขอบข่ายการศึกษานอกระบบที่สถาบันศาสนาอาจช่วยรัฐได้	51
	9. ขอบข่ายการศึกษาตามอัธยาศัยที่สถาบันศาสนาอาจช่วยรัฐได้	51
	10. แหล่งทุนสนับสนุนสถาบันศึกษาของสถาบันศาสนา	52
	11. โครงการอบรมบุคลากรของศาสนา	52
	12. การดำเนินงานจัดตั้งสถาบันการศึกษา	53
	13. ค่าตอบแทนศาสนบุคคล	53
	14. สถานภาพทางกฎหมาย	53
	15. ข้อสังเกตจากภาคผนวก	54
	16. ความร่วมมือกับองค์การศาสนาและสันติภาพแห่งโลก (อศสล)	55
	17. นโยบายของกรมศาสนา	59
สรุป		60
บรรณานุกรม		61
ภาคผนวกที่ 1		67
ภาคผนวกที่ 2		81

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

1.1.1 ก่อนหน้านี้กฎหมายไม่เอื้อให้สถาบันศาสนามีบทบาทช่วยการศึกษาของชาติ

รัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ รับรองให้สิทธิเสรีภาพของพลเมืองไทยในการเลือกนับถือศาสนา และรับรองให้ความคุ้มครองแก่ศาสนาของคนไทย ส่วนการศึกษาที่ระบุให้ประชาชนมีสิทธิจัดการศึกษาเอกชน จึงดูเหมือนว่าพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับพระราชบัญญัติการศึกษาไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกัน หากองค์การศาสนาคิดจะช่วยรัฐบาลในด้านจัดการศึกษา ก็ต้องจัดในรูปแบบของการศึกษาเอกชนเหมือนสามัญชนอื่น ๆ และจะต้องจัดการศึกษาให้เข้าระเบียบการของสถาบันเอกชนทุกประการ และจัดการได้เพียงเท่านั้น โดยมิได้คำนึงว่าในหลักสูตรการศึกษาก็ต้องมีวิชาศาสนาและศีลธรรม ซึ่งไม่มีใครจะสอนได้ดีกว่าศาสนบุคคล ยิ่งกว่านั้นศาสนบุคคลที่ต้องมีอุปนิสัยเสียสละเป็นปกติ หากมีโอกาสสอนวิชาอื่น ๆ ด้วย ก็น่าจะกระทำได้อย่างดีมากที่สุดทีเดียว

1.1.4 รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ระบุถึงหน้าที่ของรัฐต่อศาสนาไว้ ดังนี้

มาตรา 73 รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม...

เนื่องจากรัฐธรรมนูญระบุทั้ง 2 เรื่องไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ก็น่าสังเกตว่า มาตรา 73 ระบุว่ารัฐจะต้องสนับสนุนให้องค์การศาสนาช่วยพัฒนาสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่วนมาตรา 81 ก็ระบุตรงกันว่าทั้งสถาบันของรัฐและเอกชนจะต้องจัดการศึกษาให้มีการพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม จึงเห็นข้อสรุปได้ชัดว่าองค์การศาสนาจะต้องมีบทบาทพิเศษในการช่วยรัฐในด้านนี้อย่างแน่นอน จึงน่าจะทำการศึกษาให้เห็นชัดเจนลงไปว่า ในทางปฏิบัติ รัฐพึงมีนโยบายและวางกฎเกณฑ์เป็นพระราชบัญญัติอย่างไรดี

จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนชาวไทยและประหัตสูงสุดแก่รัฐ พร้อมทั้งได้ตอบสนองความเสียหายของศาสนบุคคลอย่างถูกต้องด้วย

ดังนั้นบทบาทของสถาบันศาสนา จึงควรจะมีค่าสำคัญในการสนับสนุนด้านการศึกษาของชาติ และเพื่อให้มีความพร้อมที่จะดำเนินบทบาทดังกล่าวได้อย่างสมศักดิ์ศรี ก็จำเป็นต้องวางแผน ผลิตบุคลากรให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจำเป็นที่สถาบันศาสนาจะต้องเตรียมบุคลากรให้พร้อมที่จะเข้ามามีส่วนดำเนินการจัดการศึกษาอบรม หรือฝึกอบรมพลเมืองของชาติ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนและสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและสันติ ตามแนวทางการพัฒนาประเทศตามนโยบายแผน 8 ที่เน้นการพัฒนาคนเป็นหลัก

สถาบันศาสนาชาวไทยทุกคนถือว่าเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของประเทศ ควบคู่กับสถาบันชาติ สถาบันกษัตริย์และประชาธิปไตย โดยมีหน้าที่พิเศษในการให้การศึกษอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับคนในสังคม พยายามสร้างเสริมจรรโลงจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกของคนให้รู้ผิดชอบชั่วดีในการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมในสังคม นอกจากนี้สถาบันศาสนายังเป็นที่รับรู้กันอยู่ว่าต้องมีบทบาทในด้านอื่นอีกมากมายที่ให้ความช่วยเหลือแก่สังคม เช่น ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านอาชีพ ด้านบำรุงขวัญและกำลังใจ เป็นต้น

สถาบันศาสนาที่ชาวไทยส่วนหนึ่งยอมรับนับถือและทางราชการได้ให้ความอุปถัมภ์ นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว ยังได้แก่ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์

จากการเปลี่ยนแปลงท่าทีของรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเห็นว่าน่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่าต่อการศึกษาแห่งชาติอย่างมาก จึงได้ริเริ่มจัดการให้มีการวิจัยศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพื่อซึ่งดูความเป็นไปได้ในการระดมความร่วมมือจากสถาบันทุกศาสนามาร่วมจัดการศึกษาอบรม โดยรัฐบาลดูแลส่งเสริมให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม ขอบข่ายที่องค์การศาสนาต่างๆจะเสนอบทบาทได้ และส่วนดีส่วนเสียที่อาจจะเกิดจากการมีบทบาทดังกล่าว ประเด็นปัญหาเหล่านั้นจะเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ และไม่ควรมีการริเริ่มใด ๆ ก่อนที่จะมีการวิจัยศึกษาอย่างรอบคอบเสียก่อน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสำรวจดูสภาพของประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน

2.2 เพื่อสำรวจดูสภาพของประเทศต่างๆจนถึงปัจจุบัน

2.3 เพื่อสำรวจดูสภาพความเป็นไปได้ที่จะระดมความร่วมมือขององค์การศาสนาต่างๆในการจัดการศึกษาแห่งชาติ

2.4 เพื่อสำรวจดูความเป็นไปได้ขององค์การศาสนาต่างๆ ที่จะจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนการอบรมความรู้คู่คุณธรรมและศาสนา

2.5 เพื่อสำรวจดูผลดีผลเสียที่อาจจะเป็นผลตามมา ตลอดจนวิธีป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

2.6 เพื่อรู้แนวทางกำหนดบทบาทของรัฐในนโยบายดังกล่าว

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะเสนอผลใช้บังคับเฉพาะกับศาสนาที่รัฐธรรมนูญรับรู้ว่าเป็นศาสนาของคนไทยเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันได้แก่พระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์

4. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

“ศาสนา” หมายถึง ศาสนาที่รัฐธรรมนูญรับรู้ว่าเป็นศาสนาของคนไทย อันได้แก่พระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์

“การศึกษา” หมายถึง การศึกษาและการอบรมทุกประเภทที่ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดประเพณีอันดีงามของคนไทย ไม่ว่าจะอยู่ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

“สถาบันศาสนา” หมายถึงองค์กรของแต่ละศาสนา บุคลากรของแต่ละศาสนา ศาสนสมบัติของแต่ละศาสนา สมาชิกของแต่ละศาสนา รวมทั้งกิจการต่างๆที่ศาสนานั้นๆรับผิดชอบอยู่

“ศาสนสถาน” หมายถึงอาคารและสิ่งปลูกสร้างทั้งหลายของสถาบันศาสนา

“ศาสนบุคคล” ได้แก่บุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ในสถาบันศาสนา โดยมีการรับรู้หรือแต่งตั้งอย่างเป็นทางการในแต่ละศาสนา

“วัด” หมายถึงศาสนสถานที่รัฐบาลรับรู้ว่าเป็นสถานที่ชุมนุมของชาวพุทธสำหรับประกอบพิธีหลักของศาสนาพุทธ

“มัสยิด” หมายถึงศาสนสถานที่รัฐบาลรับรู้ว่าเป็นสถานที่ชุมนุมของชาวมุสลิมสำหรับประกอบพิธีหลักของศาสนาอิสลาม

“โบสถ์” หมายถึงศาสนสถานที่รัฐบาลรับรู้ว่าเป็นสถานที่ชุมนุมของชาวคริสต์ หรือชาวพราหมณ์-ฮินดู หรือชาวสิกข์ สำหรับประกอบพิธีหลักของศาสนาคริสต์ หรือของพราหมณ์-ฮินดู หรือของชาวสิกข์ตามลำดับ

“แม่ชี” หมายถึงอุบาสิกาที่ถือศีล 8 ในพระพุทธศาสนา

5. ระเบียบวิธีวิจัย

- 5.1 สํารวจข้อมูลที่เป็นมาแล้วทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 5.2 ประเมินผลทั้งแง่ลบและแง่บวก
- 5.3 กำหนดนโยบายที่เป็นไปได้ดีที่สุดสำหรับประเทศไทย
- 5.4 คาดการป้องกันและแก้ไขอันอาจจะเป็นผลตามมา

บทที่ 2

สภาพบทบาทของสถาบันศาสนากับการจัดการศึกษาแห่งชาติ

1. ในประเทศ

1.1 สารนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 วางแผนนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในหมวด 3 แผนนโยบายการศึกษา ดังนี้

ข้อ 16. ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำในการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่บุคคลและสังคม

ข้อ 18 ส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้น ให้มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการ สามารถพึ่งตนเองได้ โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน และการรับรองมาตรฐาน

ให้สังเกตว่าไม่มีการระบุถึงการพัฒนาคุณธรรม หรือบทบาทอันใด ที่ศาสนาจะมีส่วนช่วยได้ นอกจากองค์การศาสนาจะทำตัวเป็นเอกชนธรรมดา จึงมีสิทธิ์ช่วยรัฐอย่างสามัญชน

ข้ออื่นที่มีทั้งหมดอีก 17 ข้อ ก็ล้วนแต่ระบุการส่งเสริมความรู้ การบริหารการศึกษา ซึ่งรัฐบาลพึงจัดการทั้งสิ้น ไม่มีการระบุให้ศาสนามีบทบาทอันใด นอกจากให้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในข้อ 16 เท่านั้น

1.2 สภาพปัจจุบันและการดำเนินงาน

1.2.1 สภาพปัจจุบัน

กระแสโลกาภิวัตน์ที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็วในทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้คนไทยโดยทั่วไปหลงตัวเองว่าจะเปลี่ยนสภาพของประเทศไทยให้เป็น NIC (New Industrialized Country) ได้อย่างง่ายดาย ด้วยการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนการเมืองการปกครอง อย่างผิวเผินให้ดูสดใสสวยงามนอกอย่างฟองสบู่ โดยไม่มีการเตรียมสร้างฐานความเจริญอย่างเพียงพอในด้านการศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิต และความสำนึกในหน้าที่ของคนในชาติ และในที่สุดฟองสบู่นั้นก็แตกออกอย่างง่ายดายไร้ที่ไร้ขลุ่ยเมื่อปลายปี พ.ศ. 2540 เป็นผลให้สูญเสีย

ทรัพย์สินและขาดทุนจากธุรกิจฟองสบู่กันอย่างกว้างขวางจนหลายคนอยู่ในสภาพสิ้นหวัง และรัฐบาลต้องรับหาแหล่งเงินกู้จากต่างประเทศเป็นจำนวนเงินมหาศาลเพื่อค้ำประกัน ความอยู่รอดของชาติ แต่คนส่วนมากก็ยังคิดว่าความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของประเทศ แห่งปี พ.ศ. 2540 นั้น เป็นเพียงอุบัติเหตุหรือเป็นเพราะเสียผู้นำการค้าดอลลาร์เพียงคน เดียว จึงหวังว่ารัฐบาลจะสามารถแก้ปัญหาได้ในเวลาอันรวดเร็วแล้วเราก็จะเดินหน้าต่อ ไปในแนวเดิม ความเข้าใจผิดทั้งของฝ่ายที่สิ้นหวังและของฝ่ายที่หวังอย่างง่าย ๆ ล้วนแต่ เกิดจากอวิชชา ความรู้ไม่เท่าทันเหตุการณ์อันเกิดจากการได้รับความรู้อย่างไม่ทั่วถึง

ก็หมายความว่าคนไทยส่วนใหญ่จะยังคงตั้งใจเดินหน้าไปในทิศทางเดิมที่ได้เดินมา แล้วในช่วงทศวรรษที่แล้ว คือมุ่งปรับเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมให้เป็นสังคมอุตสาหกรรม ปรับเปลี่ยนชีวิตแบบชนบทเป็นชีวิตแบบในเมือง ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของ ชุมชนดั้งเดิมปรับเปลี่ยนเป็นต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมันไร้ความสัมพันธ์แห่งชีวิตต่อกัน แม้ชีวิตครอบครัวก็จะสัมพันธ์กันอย่างหลวม ๆ ที่สุด ระบบคุณค่าก็จะปรับเปลี่ยนไปเป็น ความนิยมและเชิดชูเงินตรามากกว่าความดี ยึดถือลัทธิบริโภคนิยมและวัตถุนิยมยิ่งกว่า ความมั่งคั่ง ความสุขจากการให้และการเสียสละ ความเห็นแก่ตัวจะได้รับการส่งเสริม มากกว่าการอุทิศตน คุณธรรมและจริยธรรมจะไร้ความหมายลึกซึ้งเพราะขาดศรัทธาเป็น ฐาน ทั้งหมดนี้มาจากทัศนคติผิด ๆ ที่ไหลมากับกระแสโลกาภิวัตน์ คือ “มองแคบ คิด ไกล ใฝ่ต่ำ”

ผลกระทบจากทัศนคติและค่านิยมข้างต้นต่อสังคมไทยและจะทวีเพิ่มขึ้นอีกมากใน อนาคตอันใกล้ คือ การเอารัดเอาเปรียบ คอร์รัปชัน การค้าหากำไรเกินควร ยาเสพติด โสเภณี การพนัน โจรกรรม การละเมิดสิทธิผู้ด้อยโอกาส โรคเอดส์ ความ ประพฤติมิชอบต่างๆ ความเสื่อมโทรมทางจิตใจ การใช้ศาสนาบังหน้าหาผลประโยชน์ อันมิชอบ คนดีท้อแท้ใจ คนชั่วฮึกเหิม ฯลฯ

แม้รัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ จะมิได้มีนโยบายให้องค์การศาสนามีบทบาทในการ ศึกษาแห่งชาติ นอกเหนือไปจากการให้ศาสนบุคคลบำเพ็ญตนเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นการ ส่วนตัว แต่ทว่าองค์การศาสนาในประเทศไทยก็ได้พยายามทำเท่าที่กฎหมายเดิมเปิด ช่องทางให้ คือ ขออนุญาตเปิดสถาบันการศึกษาเอกชน ซึ่งต่างฝ่ายต่างทำเท่าที่มี พลังความสนใจและพลังความสามารถผลักดัน นอกจากจะไม่ได้รับการสนับสนุนแล้วยัง จะถูกควบคุมจากรัฐบาลอย่างค่อนข้างมากอีกด้วย บทบาทของสถาบันศาสนาในการจัด การศึกษาแห่งชาติจึงนับว่าน้อยมาก เมื่อเทียบกับศักยภาพที่มีอยู่จริง ดังข้อมูลต่อไปนี้

1) องค์การศาสนาพุทธ ประชาชนชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาคิดเป็นร้อยละ 94.8 มีวัด 29.977 แห่ง มีภิกษุ สามเณร 370,568 รูป แม่ชี 16,006 คน¹ ในอดีตวัดได้มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศและสังคมเป็นอันมาก จนวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางทางสังคม พระภิกษุสามเณรสมัยก่อนจะทำหน้าที่เป็นทั้งครูบาอาจารย์ในการอบรมสั่งสอนลูกหลานของชาวบ้าน เป็นหมอ เป็นที่ปรึกษาสารทุกข์สุกดิบ รวมความว่าเป็นผู้นำและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านอย่างแท้จริง

เมื่อรัฐเข้าไปจัดระบบการศึกษาเอง แยกต่างหากจากการศึกษาของสงฆ์ และมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สถาบันสงฆ์ในการให้การศึกษาอบรมเท่าที่ควร ผลจากนโยบายนี้ทำให้โรงเรียนในบริเวณวัดถูกโอนมาเป็นโรงเรียนประชาบาลหรือโรงเรียนรัฐบาล พระภิกษุสามเณรหมดบทบาทเกือบจะสิ้นเชิง นอกจากจะมีบารมีพอที่จะหาทุน จัดตั้งเป็นโรงเรียนราษฎร์ขึ้น อย่างเช่นที่จิตภาวัน จังหวัดชลบุรี โรงเรียนวัดไร่ขิงจังหวัดนครปฐม เป็นต้น

ยิ่งกว่านั้น การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรเป็นหน้าที่ของวัดแต่ละวัดตามความพร้อมของวัด ทำให้ไม่สามารถจัดได้ทั่วถึง เนื่องจากวัดแต่ละวัดมีฐานะการงานและสภาพคล่องตัวไม่เท่ากัน วัดใดที่มีความพร้อมหรือเจ้าอาวาสไม่สู้จะสนใจก็สามารถจัดการศึกษาได้ วัดที่ไม่มีความพร้อมก็ปล่อยให้พระภิกษุสามเณรที่บวชมาอยู่กันไปตามอัธยาศัย โดยไม่มีการศึกษาเล่าเรียนแต่อย่างใด หรือแสวงหาการศึกษาเอาเองตามอัธยาศัยซึ่งรวมทั้งการศึกษาทางคุณและไสยด้วย ในขณะที่เดียวกันการศึกษาพระปริยัติธรรมของสงฆ์ก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไข ทำให้ค่านิยมของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมลดลง และเกิดความไม่มั่นใจต่อการศึกษาศายปริยัติธรรมเดิมของคณะสงฆ์ ด้วยความจำเป็นดังกล่าว คณะสงฆ์ได้พยายามช่วยกันเองโดยอาศัยกองทุนมูลนิธิก่อตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นให้มีคุณภาพมากกว่าโรงเรียนนักธรรมและโรงเรียนบาลีตามวัดต่างๆ จึงได้มีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(ฝ่ายมหานิกาย) ซึ่งพยายามตั้งนรนจมีวิทยาลัยเขต 10 แห่งในขณะนี้ และมหามกุฏราชวิทยาลัย(ฝ่ายธรรมยุต) ซึ่งพยายามตั้งนรนจมีวิทยาลัยเขต 6 แห่งในขณะนี้ รวมนักศึกษาประมาณ 2,000 รูป

2) องค์การศาสนาอิสลาม พยายามจัดตั้งโรงเรียนปอเนาะเพื่ออบรมสอนศาสนาให้กับสมาชิก และโรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนวิชาสามัญในถิ่นที่ไม่มีโรงเรียนของรัฐบาลหรือมีแต่ไม่เพียงพอกับความต้องการ ทั้งนี้โดยอาศัยเงินสนับสนุนจากกองทุนมูลนิธิ

¹ สถิติของกรมการศาสนาปี 2538

เป็นหลัก มีจำนวนหนึ่งที่ขอเปิดเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนทั้งศาสนาและวิชาสามัญควบคู่กัน
ไป

3) องค์การศาสนาคริสต์ พยายามจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์เพื่อดำเนินการสอน
วิชาสามัญตามหลักสูตร มีโรงเรียนของฝ่ายคาทอลิก 302 โรง และของฝ่าย
โปรเตสแตนต์ประมาณ 50 โรง

นอกจากนี้ นิกายคาทอลิกยังมีมหาวิทยาลัย 1 แห่งและวิทยาลัย 2 แห่ง นิกาย
โปรเตสแตนต์ก็มีมหาวิทยาลัย 1 แห่งและวิทยาลัย 2 แห่งเช่นกัน ส่วนโรงเรียนสอน
ศาสนาโดยตรงสำหรับอบรมบุคคลากรศาสนาโดยเฉพาะมีฝ่ายละประมาณ 10 แห่ง

4) องค์การศาสนาอื่นๆ คือ พราหมณ์-ฮินดู และสิกข์ ต่างก็พยายามให้การ
ศึกษาในรูปของโรงเรียนศาสนาและโรงเรียนราษฎร์เช่นเดียวกัน แต่มีความสามารถทำ
ได้ในวงจำกัด คือมีเพียงศาสนาละ 1 โรงเท่านั้น

คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาคนและสังคมก็ได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้ในบาง
ประเด็น เช่นว่า

การเพิ่มบทบาทสถาบันศาสนาเพื่อการพัฒนาจิตใจ โดย

- ปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ให้เอื้ออำนวยต่อ
การบริหารงานทางพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น จัดตั้งสถาบันพัฒนา
บุคลากรทางศาสนาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในด้านการบริหาร การปกครอง การศึกษา
ทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติ การเผยแผ่ การสาธารณสงเคราะห์และการปรับปรุงพัฒ
นาศาสนสถานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้ทันสมัย โดยให้มีแผนการ
ศึกษาของคณะสงฆ์ กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ปรับปรุงหลักสูตร จัดให้มีศ
าสนศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บวชระยะสั้นอย่างทั่วถึง โดยเน้นการเรียนธรรมะในลักษณะ
ประยุกต์เข้ากับการใช้ชีวิตในสังคม และการฝึกสมาธิให้มากกว่าการมุ่งท่องบทสวดมนต์
เช่นในปัจจุบัน และมีสถาบันพัฒนาพระสังฆาธิการ รวมทั้งให้ตราพระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยสงฆ์

- ให้มีการเข้มงวดในการรับคนเข้าบวช การคงอยู่ในสถานภาพของพระสงฆ์
และนักบวชต่างๆ โดยให้เคร่งครัดในศาสนาธรรม ไม่ประพฤตินอกกรีต อันอาจทำให้
สถาบันทางศาสนาเกิดวิกฤติศรัทธาเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจิตใจประชาชนในที่สุด

- ให้มีการศึกษาและวิจัยทางศาสนา เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลและการวิจัยที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาศาสนสถาน องค์การศาสนาให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจ

- ส่งเสริมให้มีสถานศึกษาและปฏิบัติตามความเหมาะสมของแต่ละศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจสำหรับประชาชนอย่างทั่วถึง พร้อมทั้งปรับปรุงพัฒนาวัดและศาสนสถานให้สะอาด ร่มรื่นเหมาะสมกับการศึกษาและปฏิบัติธรรม ตลอดจนให้วัดเป็นศูนย์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ

- ส่งเสริมให้วัด ศาสนสถาน และองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันหยุดราชการและวันสำคัญทางศาสนา

- ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ศาสนธรรมเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่นการจัดทำหนังสือธรรมะเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยมีรูปแบบและสาระที่น่าสนใจและชวนอ่าน ตลอดจนการเผยแพร่ธรรมะทางสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

- ส่งเสริมสนับสนุนให้พระสงฆ์และนักบวชมีบทบาทสงเคราะห์ประชาชนด้านต่างๆ เช่น การตั้งศูนย์พัฒนาเด็กอ่อนก่อนเกณฑ์ โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน การให้ทุนการศึกษา การจัดโครงการอาหารกลางวัน การพัฒนาสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- ส่งเสริมบทบาทของสถาบันแม่ชีในการพัฒนาจิตใจ ด้วยการปรับปรุงสถานภาพการศึกษา การบริหาร และการปกครอง

- ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรศาสนาต่างๆ ที่ดำเนินการพัฒนาจิตใจ

การส่งเสริมบทบาทสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาจิตใจโดย

- ส่งเสริมให้มีการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยศึกษาหลักธรรม เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการออกแบบสื่อและกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสำนึกและเกิดปัญญาในการพัฒนาตนที่สอดคล้องกับหลักธรรม

- ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนาและชุมชนให้เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนได้เข้าใจในเรื่องศาสนา การพัฒนาจิตใจ ตลอดจนเป็นการปลูกฝังพฤติกรรมของคน ให้ รู้ รัก

สามัคคี ได้แก่ การรู้สาเหตุ รู้วิธีแก้ไขปัญหา และรักที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหา ตลอดจนให้รู้จักการทำงานเป็นทีมสามารถที่จะประสานความต้องการส่วนบุคคล ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือชุมชนเพื่อให้มีศักยภาพในการทำงานสูงสุด และสมาชิกของกลุ่มมีความสามัคคี และมีความสุขอย่างถาวร

- ส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการ การวางแผนการพัฒนาคณาจารย์เพื่อการพัฒนาจิตใจ อย่างมีทิศทางที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งทางด้านวิชาการงบประมาณและทรัพยากร ทั้งนี้ให้ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน

- ส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพด้านอาคารสถานที่ การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม ในสถานศึกษา ชุมชน ให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมความมีวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์และเกื้อกูลต่อการพัฒนาจิตใจของผู้เรียน

- ส่งเสริมสนับสนุนและยกย่องนักเรียน นักศึกษา ประชาชน ที่มีความประพฤติดีสมควรเป็นตัวอย่าง รวมทั้งองค์กรต่างๆ ที่มีผลงานดีเด่นในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมและสังคม

- สนับสนุนให้กระทรวงศึกษาธิการพัฒนางานเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ต่อพระสงฆ์ พร้อมทั้งให้มีการจัดทำแผนงาน และโครงการสนับสนุนภารกิจของสงฆ์ ในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ความรู้ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชน

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนารูปแบบ และวิธีการ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจแก่ทุกคนโดยวิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดผลทางปฏิบัติ

การส่งเสริมบทบาทภาคราชการเพื่อการพัฒนาจิตใจ โดย

- บังคับใช้ กฎ ระเบียบต่างๆ โดยเคร่งครัด เพื่อป้องกันมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคม ตลอดจนสร้างกฎระเบียบที่เพาะนิสัยความมีระเบียบวินัย เช่น การจัดลำดับการให้บริการในหน่วยราชการ การดูแลสิทธิของประชาชนที่จะพึงมีพึงได้ให้เท่าเทียมกัน จะเป็นปัจจัยเสริมให้คนที่ได้รับการพัฒนาจิตใจมาแล้วไม่เอนเอียงเข้ากับกิเลส ตัณหา อบายมุข และเครื่องล่อใจต่างๆ ได้ นอกจากนั้นมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้ข้าราชการปฏิบัติตามข้อบังคับ ก.พ. ว่าด้วย จรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2537 ให้ข้าราชการมีจรรยาบรรณต่อตนเอง หน่วยงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้

บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน ประชาชน และสังคม อันจะยังผลให้ผู้ประพฤติเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและยกย่องของบุคคลโดยทั่วไป

- ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมการพัฒนาจิตใจแก่ข้าราชการทุกระดับอย่างต่อเนื่อง โดยมีองค์กรกลางการบริหารงานบุคคล เช่น คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน คณะกรรมการข้าราชการครู คณะกรรมการข้าราชการตำรวจ คณะกรรมการตุลาการ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย คณะกรรมการอัยการ ฯลฯ เป็นศูนย์ประสานงานและบริการด้านการฝึกอบรมการพัฒนาจิตใจ

- ส่งเสริมบทบาทของหน่วยราชการที่ทำงานด้านการพัฒนาจิตใจ โดยให้มีการวิจัย พัฒนา และริเริ่มโครงการนำร่อง เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้เกิดขึ้นกับครู นักเรียน พระสงฆ์ นักบวช ประชาชนทั่วไป และกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ตลอดจนให้มีการจัดทำและประสานแผนปฏิบัติการเพื่อแปลงแนวทางและมาตรการด้านการพัฒนาจิตใจไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรมการศาสนา กรมการฝึกหัดครู กรมวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสุขภาพจิต สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ศาลเยาวชนและครอบครัว กรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ กองอนุศาสนาจารย์ กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ

- ให้มีการจัดทำแผนพัฒนาจิตใจระดับจังหวัด โดยให้แต่ละจังหวัดเป็นผู้คิดริเริ่มวางแนวทางและมาตรการในการพัฒนาจิตใจประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่างๆตามความพร้อมของจังหวัด โดยอาศัยศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น และความร่วมมือของประชาชนทุกกลุ่มในจังหวัดของตนเอง

การเพิ่มบทบาทภาคธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชนและกลุ่มวิชาชีพเพื่อการพัฒนาจิตใจ โดย

- สนับสนุนภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มอาชีพ ให้เห็นความสำคัญและดำเนินงานพัฒนาจิตใจผู้บริหาร พนักงานและคนงานอย่างต่อเนื่อง

- ส่งเสริมสนับสนุนองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจประชาชน โดยเฉพาะองค์กรเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจ เช่น สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ

- ส่งเสริมสนับสนุนให้มีกลไกเพื่อการติดตามประเมินผล นโยบาย แผน มาตรการ และโครงการพัฒนาจิตใจอย่างต่อเนื่อง โดยมีองค์ประกอบผู้แทนจากบุคคล ทุกฝ่ายและทุกศาสนา พร้อมทั้งจัดตั้งเครือข่ายประสานงานระหว่างองค์กรเอกชนที่ ดำเนินงานในการเผยแผ่ศาสนาและการพัฒนาจิตใจ
- กำหนดให้มีจรรยาบรรณของกลุ่มธุรกิจเอกชน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของตนอย่างเคร่งครัด ซื่อสัตย์และต่อเนื่อง
- ประกาศเกียรติคุณยกย่องธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน กลุ่มวิชาชีพ และ ตัวบุคคลที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาจิตใจและปฏิบัติตามจรรยาบรรณดีเด่นเป็นแบบ อย่างได้

การเพิ่มบทบาทสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาจิตใจ โดย

- สนับสนุนให้องค์กรสื่อสารมวลชนต่างๆ มีบทบาทในการส่งเสริมสื่อสาร มวลชนให้ได้รับการพัฒนาจิตใจและปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ใน การผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อการพัฒนาจิตใจของประชาชน
- ส่งเสริมสนับสนุนให้สื่อสารมวลชนและองค์กรสื่อสารมวลชนเห็นความ สำคัญ มีส่วนร่วมและดำเนินงานเกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาจิตใจ
- ส่งเสริมการศึกษาวิจัยสื่อสารมวลชนในการพัฒนาจิตใจ เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูล ในการวางแผนผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและรายการสำหรับการพัฒนาจิตใจของ ประชาชน
- ส่งเสริมสนับสนุนให้มีสถานีวิทยุ วิทยุโทรทัศน์ที่ผลิตรายการ เพื่อการเผยแผ่ศาสนาและการพัฒนาจิตใจโดยเฉพาะ

คณะอนุกรรมการฯ มองเห็นอย่างกว้างๆว่าจะต้องระดมทรัพยากรของเอกชนให้ร่วมแรงร่วมใจกันและช่วยแบ่งเบาภาระของภาครัฐ ในการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

- เน้นการลงทุน (การจัดสรรทรัพยากรรวมทั้งงบประมาณ) เพื่อพัฒนา คุณภาพและกระจายบริการพื้นฐานทางสังคมให้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในพื้นที่ ยากจนและห่างไกล เช่น การศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน, การ พัฒนาครู-อาจารย์และพระภิกษุ-สามเณร, การฝึกอบรมฝีมือแรงงาน, การสาธารณสุข ขั้นพื้นฐาน การเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินและกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ

- เน้นการริเริ่มและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาคนและสังคม เช่น กองทุนพัฒนาสังคม, กองทุนพัฒนาครอบครัวและชุมชนฯ, กองทุนพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ, กองทุนพัฒนาวิชาชีพครู-อาจารย์, กองทุนสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน, กองทุนการวิจัยและพัฒนา เป็นต้น

รู้สึกได้ว่ายังไม่สู้จะได้คิดเรื่องการระดมทรัพยากรขององค์การศาสนาให้มีส่วนร่วมด้วยเท่าใดนัก

1.2.2 การดำเนินงาน

เมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 แล้ว ซึ่งมีสาระสำคัญว่าให้เน้นพัฒนาศักยภาพของคนทางด้านจิตใจให้เป็นคนดี มีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม กระทรวงศึกษาธิการก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อร่างและอนุมัติแผนการพัฒนาศาสนาฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 เพื่อรองรับนโยบายดังกล่าว อธิบดีกรมการศาสนา นายถวัลย์ ทงมี ได้เขียนไว้ในคำนำแสดงเจตนาในการดำเนินงานของกรมการศาสนาว่า

“เป็นความพยายามของกรมการศาสนาที่จะสร้างสรรค์สังคมไทยให้เข้าสู่สังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์นี้อย่างมั่นคง ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนไทยให้เป็นคนเก่ง คนดีมีคุณธรรมอันเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8...

“...มุ่งมั่นที่จะพัฒนาศาสนา ให้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้คิดเป็น-ทำเป็น ควบคู่กับคิดชอบ-ทำชอบ โดยมุ่งขยายและยกระดับองค์ความรู้ของพระภิกษุสามเณรและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมให้กว้างขวางและสูงขึ้น เพื่อให้สามารถเป็นผู้นำการพัฒนาจิตใจของประชาชนอย่างแท้จริง ตลอดจนมุ่งให้นักเรียน นักศึกษาและประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต กับทั้งมุ่งพัฒนาวัดและศาสนสถานให้เหมาะสมต่อการศึกษา ปฏิบัติธรรม และสร้างความสงบทางจิตใจให้แก่ประชาชน”²

กรมการศาสนาจึงได้กำหนดนโยบายขึ้นอย่างกว้าง ๆ ขึ้นเป็นแนวปฏิบัติในแผน 8 ว่า

² คณะทำงานจัดทำร่างแผนพัฒนาศาสนาระยะที่ 8, แผนพัฒนาศาสนาฉบับที่ 8, หน้าคำนำ.

1) สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวางและทั่วถึงทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้นตามแนวปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

2) สนับสนุนส่งเสริมวัดและศาสนสถานให้เป็นศูนย์กลางชุมชน สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ได้ในทุกด้าน

3) ให้มีการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชนในรูปแบบที่หลากหลายและกว้างขวาง เพื่อให้เข้าใจในหลักธรรมและนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

4) สนับสนุนส่งเสริมให้วัดและศาสนสถานจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

5) ระดมสรรพกำลังจากองค์กรพุทธศาสนา และองค์กรศาสนาต่างๆให้มีส่วนร่วมทำนุบำรุง อนุรักษ์กิจการศาสนา โดยถือเป็นภาระหน้าที่ของศาสนิกชนทุกคน และสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างศาสนาเพื่อดำรงรักษาสันติภาพให้ยั่งยืน

6) พัฒนาระบบการบริหารงานด้านศาสนาและบุคลากรทางศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

และตั้งเป้าหมายเป็นรูปธรรมไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1) สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบในสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษา แผนกธรรม-บาลี จำนวน 7,224 แห่ง ให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสูงขึ้น ภายในปี พ.ศ. 2544

2) ปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จำนวน 362 โรงเรียน ให้มีคุณภาพตามแนวปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงการศึกษาธิการ ภายในปี พ.ศ. 2544

3) สนับสนุนการศึกษาด้านปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพ และให้มีสำนักปฏิบัติธรรมอย่างน้อยอำเภอละ 1 สำนัก รวม 1,000 สำนัก ภายในปี พ.ศ. 2544

4) สนับสนุนให้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 ฉบับ เพื่อให้มีสถานภาพ

5) มีสถาบันพระสังฆาธิการ จำนวน 3 แห่ง ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการที่แต่งตั้งใหม่ไม่เกิน 5 ปี ภายในปี 2544

- 6) มีสถาบันพระพุทธศาสนานานาชาติ 1 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2544
 - 7) จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมครูพระวิปัสสนาจารย์ 4 แห่ง และให้ผลิตครูพระวิปัสสนาจารย์ตำบลละ 1 รูป (7,255) ภายในปี 2544 โดยในระยะแรกให้มีอำเภอละ 2 รูป รวมจำนวน 1,600 รูป
 - 8) มีการพัฒนาวัดและศาสนสถานให้เป็นอุทยานทางการศึกษา ไม่ต่ำกว่าอำเภอละ 1 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2544 ³ โดยพัฒนาและปรับปรุงวัดและศาสนสถานให้ถาวรมั่นคง เหมาะสมกับเป็นศูนย์กลางชุมชนในการประกอบศาสนกิจ และการจัดกิจกรรมของท้องถิ่น ตลอดจนเป็นที่พักผ่อนจิตใจ และเป็นอุทยานทางการศึกษา ⁴
 - 9) ให้ภิกษุและผู้เผยแผ่ศาสนา มีบทบาทในการแก้ปัญหาสังคม ให้การอบรมสั่งสอน ปลุกฝังศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนจัดกิจกรรมทางศาสนาในสถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา จำนวน 33,871 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2544 ⁵
 - 10) ส่งเสริมให้สถาบันทางศาสนาและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมแก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครู ข้าราชการ ประชาชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ⁶
 - 11) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เลื่อนระดับแก่ครูที่สอนวิชาสังคมให้สูงขึ้น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำหน้าที่ ปลุกจิตสำนึกในด้านคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ⁷
 - 12) มีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและศาสนสถานในพื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เตรียมความพร้อมสำหรับเด็ก จำนวน 4,000 ศูนย์ ภายในปี พ.ศ. 2544 ⁸
- การดำเนินงานอื่นๆ เป็นเรื่องของศาสนา ไม่เกี่ยวกับการศึกษาโดยตรง จึงมิได้นำมากล่าว ณ ที่นี้

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ในทำนองเดียวกัน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนพัฒนาคนและสังคม เพื่อตอบสนองนโยบายแผนพัฒนา 1 ฉบับที่ 8 ก็ได้ผลสรุปที่เกี่ยวกับประเด็นศาสนากับการศึกษา ดังต่อไปนี้

“การพัฒนาคน จะต้องมุ่งพัฒนาคนให้เต็มตามศักยภาพ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้เป็นทั้งคนดี-คนเก่ง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ เพื่อให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ รวมทั้งมีส่วนร่วมการพัฒนาประเทศทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง”⁹ ที่ระบุไว้ว่า ‘ทุกคน’ นั้นคงต้องหมายถึงพลเมืองไทยทุกคนโดยไม่ยกเว้น ซึ่งแน่นอนว่าต้องหมายรวมถึงศาสนบุคคลด้วย เพราะมีชี้แจงต่อมาว่า

“แนวทางพัฒนาจิตใจ โดยมุ่ง “พัฒนาคนทางด้านจิตใจ” เป็นการพัฒนาทุกกลุ่ม ได้แก่ เด็ก นักเรียน นักศึกษา ครู พระสงฆ์ นักบวช และประชาชนทุกอาชีพ ทั้งภาคราชการและเอกชน ให้รับเอาหลักธรรมทางศาสนาเพื่อมาประพฤติปฏิบัติซึ่งนำการดำเนินชีวิตแก่ตนและผู้อื่นและเน้นการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ให้มีการเรียนการสอนทางด้านจิตพัฒนาจิตใจโดยใช้รูปแบบที่ดึงมาจากหลักการทางศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไป ตลอดจนเน้นความสำคัญในการ “พัฒนากลุ่มเป้าหมายสถาบัน” โดยกำหนดแนวทางและมาตรการเพิ่มบทบาทของสถาบันต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจคนได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ภาคราชการ ภาคเอกชน และสื่อมวลชน¹⁰

ไม่ใช่เพียงแต่จะต้องพัฒนาความรู้ของศาสนบุคคลเท่านั้น แต่คณะกรรมการฯ ยังมุ่งหวังจะให้ศาสนบุคคลที่มีคุณภาพช่วยพัฒนาการศึกษาของชาติต่อไปด้วย

“ปฏิรูปการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ทั้งสายปริยัติธรรมและสายสามัญ รวมทั้งเร่งรัดการพัฒนาศักยภาพครู อาจารย์ นักบวช และวิทยากรสอนศาสนา ให้สามารถถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมในสถานศึกษา ตลอดจนการจัดค่ายอบรมจริยธรรมให้กับเยาวชน และแนะนำการพัฒนาจิตใจคนโดยให้มีความรู้พื้นฐานทั่ว

⁹ คณะกรรมการวางแผนพัฒนาคนและสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ร่างแผนพัฒนาคนและสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544), ฉบับปรับปรุง ธันวาคม 2538, หน้า 1.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

ไป ความรู้ทางด้านธรรมะ ตลอดจนมีความรู้ทางด้านการศึกษาและวิถีการถ่ายทอดสู่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ”¹¹

1.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

1.3.1 ปัญหา

ปัญหาที่กรมการศาสนามองเห็นก็คือ

1) ความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้คนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางศาสนาอย่างแท้จริง นำไปสู่การหลงเชื่อในสิ่งที่ไร้สาระ

2) การจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระดับไม่มีเอกภาพทั้งในระบบการศึกษา และการบริหารขาดความเชื่อมโยงต่อเนื่องและการสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการพัฒนาทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ ทำได้ไม่ทั่วถึงส่งผลให้พระสงฆ์มีมาตรฐานความรู้ แนวทางปฏิบัติการบริหารวัดและการเผยแผ่ที่แตกต่างกัน

3) ขาดการระดมสรรพกำลังจากองค์กรทางศาสนา และศาสนิกชน ในการให้ความร่วมมือทำนุบำรุง อุปถัมภ์ศาสนาอย่างเป็นระบบและเกิดผลในทางปฏิบัติ รวมทั้งไม่มีการสร้างเครือข่ายการประสานงานที่ดีระหว่างองค์กรทางศาสนากับประชาชน

4) ปัจจุบันมีพระภิกษุบางรูปละเมิดพระธรรมวินัย ก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาในสังคม รวมทั้งขาดการใช้ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย ทำให้เกิดมีผู้แอบแฝงปลอมบวช และแสวงหาผลประโยชน์ในพระพุทธศาสนามากขึ้น

5) การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของกรมการศาสนา ไม่มีความชัดเจนเหมาะสมกับภารกิจ ขาดการนำระบบสารสนเทศ และการวิจัยติดตามประเมินผล มาใช้ในการวางแผน รวมทั้งขาดอัตรากำลังผู้สนองงานราชการและคณะสงฆ์ ทำให้ไม่สามารถรับสนองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 อุปสรรค

คณะทำงานจัดทำร่างแผนพัฒนาการศาสนาระยะที่ 8 ได้พบอุปสรรคดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเศรษฐกิจฟองสบู่แตกของชาติในปี พ.ศ. 2540 เป็นเหตุให้งบประมาณของหน่วยราชการต่าง ๆ ถูกหั่นยับเยิน จึงยากที่จะหวังว่ากระทรวงศึกษาธิการจะมียกงบประมาณเพียงพอให้กรมการศาสนาดำเนินการตามนโยบายที่วางไว้ได้ด้วยวิธีเดิมในระยะเวลาจำกัด

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

2) ขาดพลังหนุนจากศูนย์กลางของชาติ คือ รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ไม่เอื้อให้ศาสนาได้ร่วมรับผิดชอบกับรัฐอย่างจริงจัง แม้ศาสนาจะมีพลังก็ไม่อาจใช้พลังนั้นดำเนินการได้เท่าที่ควร ตัวอย่างเช่น พระพุทธศาสนาแม้จะมีศาสนสมบัติมากมายและมีศาสนบุคคล คือพระภิกษุสามเณรและแม่ชีจำนวนมาก ก็ไม่อาจจะมีบทบาททางการศึกษาได้เท่าที่ควร เพราะกฎและระเบียบต่างๆ ไม่เอื้อให้ทำนอกกรอบแบบได้อย่างองค์การศาสนาคริสต์ ซึ่งใช้ศาสนบุคคลจำนวนน้อยและทรัพยากรแต่น้อย แต่ทำงานได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ

คณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาคนและสังคมก็ได้พบอุปสรรคดังต่อไปนี้

“จากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาและผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้คนไทยและสังคมไทยมีลักษณะสังคมวัตถุนิยม หรือสังคมบริโภคนิยมมากขึ้น ค่านิยมของสังคมที่มีในอดีต เช่น ความสันโดษ การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อโอ้อ้อมอารี ที่มีต่อกันลดลง ทศนคติของผู้คนและสังคมมีแนวโน้มที่จะก้าวเข้าสู่ลักษณะ “มองแคบ คิดใกล้ และไม่ต่ำ” มากขึ้น ซึ่งนำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบกัน ปัญหายาเสพติด ในปี 2536 มีคนติดยาเสพติดกว่า 1.2 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน, คนยากจนทั้งในเมืองและชนบท และที่น่าเป็นห่วง คือ เป็นนักเรียน นักศึกษาจำนวนกว่า 70,000 คน ปัญหาอาชญากรรม, ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กและสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แรงงานเด็ก, และปัญหาโสเภณี, ปัญหาโรคเอดส์, ปัญหาความประทุมิชอบทั้งในวงราชการและวงการธุรกิจ ฯลฯ เป็นต้น

การที่คนไทยและสังคมไทยไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และขาดการประสานงานเพื่อนำเอาจุดเด่นที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนขาดเจตนาคติในการทำงานร่วมกัน การขาดจิตสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน การรวมตัวของคนมุ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้ง เพราะกระบวนการคิดของคนในสังคมยังเป็นวิธีการคิดแบบแยกส่วนไม่คำนึงถึงความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ อย่างเป็นระบบ ประกอบกับระบบการศึกษาไม่สามารถสร้างสรรค์ให้คนรักการอ่าน-การฟัง-การคิด และวิเคราะห์หาเหตุผล รวมทั้งความล้าหลังของวงการศาสนา ให้สังคมไทยและคนไทยบางกลุ่มยังหลงมกมายกับเรื่องไร้สาระ ไร้เหตุผลยิ่ง ทำให้สังคมไทยอ่อนแอลง สื่อต่างๆ ที่มีอยู่มากมายยังขาดคุณภาพ และยังไม่ได้ถูกนำมาใช้

ในการพัฒนาคนและสังคมเท่าที่ควร นอกจากนี้การที่ประเทศและสังคมมุ่งเน้นการพัฒนาในเชิงรับ เช่น รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากภายนอก โดยขาดการสนับสนุนการวิจัยเพื่อต่อยอดฐานความรู้ที่มีอยู่ และการขาดการพัฒนาและการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ ทำให้สังคมไทยขาดพื้นฐานในการพัฒนาตนเองให้อยู่รอดภายใต้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง¹²

นอกจากนั้นคณะอนุกรรมการฯ ยังได้ชี้ถึงผลกระทบที่มีลักษณะเป็นภัยคุกคามอันจะก่อให้เกิดปัญหาต่อคนไทยและสังคมไทยไว้ พอจะสรุปได้ว่า

1) กระแสวัฒนธรรมของต่างประเทศ ถ้าหากนำไปใช้อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์แล้ว ก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยม

2) การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาค จะสร้างปัญหาเรื่องกระจายรายได้ ความเหลื่อมล้ำในสังคม การล่มสลายของครอบครัวและชุมชน การทำลายทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

3) คนไทยไม่พร้อมที่จะร่วมสังคมแข่งขันของโลก

4) ระบบราชการของไทยปรับตัวไม่ทันการเปลี่ยนแปลง¹³

1.3.3 แนวทางแก้ไข

1) รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้เปิดแนวทางแก้ไขไว้แล้ว เหลือแต่ว่าจะออกพระราชบัญญัติอย่างไรให้รัฐธรรมนูญได้เอื้อต่อการแก้ปัญหาอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพตามสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทย

2) ส่งเสริมให้มีการสร้างปรัชญาแห่งชาติอย่างเหมาะสม เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาความรู้ จิตใจ องค์กรศาสนา และความร่วมมือจากแต่ละศาสนาและร่วมมือกันระหว่างศาสนาในการพัฒนาการศึกษาของชาติอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ

2. ในต่างประเทศ

2.1 สารระ นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18-19.

ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ มีนโยบายต่าง ๆ กันเกี่ยวกับการส่งเสริมให้องค์การศาสนามีบทบาทในการศึกษาของชาติ ซึ่งพอจัดเป็นกลุ่ม ๆ ได้ 6 กลุ่มด้วยกันคือ

2.1.1 ห้ามมิให้มีบทบาทในการศึกษาของชาติ ในอดีตเคยมีประเทศสังคมนิยมอย่างจัด แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว

2.1.2 อนุญาตให้อบรมศาสนาแก่สมาชิกของตนเท่านั้น ไม่อนุญาตให้มีสถาบันจัดการศึกษาสามัญ เช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว ประเทศสาธารณรัฐประชาชนเวียดนาม ประเทศสังคมนิยมคิวบา สหภาพเมียนมาร์ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเกาหลีเหนือ เป็นต้น

2.1.3 อนุญาตให้จัดการศึกษาสามัญได้ โดยแยกการอบรมศาสนาออกนอกหลักสูตร ส่วนมากของต่างประเทศจะอยู่ในประเภทนี้ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เกาหลี ฯลฯ

รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นมาตรา 9 ระบุว่า “การศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเจตคติที่ดีต่อศาสนา และยอมรับสถานภาพของศาสนาในชีวิตและสังคม ทั้งนี้โรงเรียนของรัฐจะต้องไม่สอนหรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นการเฉพาะ”

รัฐธรรมนูญของเกาหลีมาตรา 5 ระบุว่า “โรงเรียนของรัฐจะต้องไม่สอนศาสนาหนึ่งใดโดยเฉพาะ”

2.1.4 ส่งเสริมการสอนศาสนาหนึ่งในหลักสูตร ศาสนาอื่นให้สอนนอกหลักสูตรได้ในโรงเรียนเอกชน เช่น ประเทศมาเลเซีย ปากีสถาน อียิปต์ อิหร่าน อิรัก นอร์เวย์ เป็นต้น

2.1.5 ส่งเสริมการสอนศาสนาหนึ่งในหลักสูตรของสถาบันของรัฐ แต่อนุญาตให้สถาบันขององค์การศาสนาสอนศาสนาอื่นในหลักสูตรได้ เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร ฟิลิปปินส์ อินโดเนเซีย เป็นต้น

2.1.6 ส่งเสริมให้เปิดวิชาศาสนาให้เลือกเรียนได้ทุกศาสนาที่รัฐธรรมนูญรับรู้ทั้งในสถาบันของรัฐและเอกชน และสอนหรือทำกิจกรรมทางศาสนาได้ตามอัธยาศัย ประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญปัจจุบันอยู่ในกลุ่มนี้เพียงประเทศเดียว ยังหาตัวอย่างในต่างประเทศไม่ได้

2.2 สภาพปัจจุบันและการดำเนินงาน

2.2.1 วิธีสอนศาสนา

ถ้าจะถามว่า เพราะเหตุใดชาติอื่น ๆ จึงไม่สู้จะส่งเสริมให้ศาสนามีบทบาทในการศึกษาของชาติ สังเกตได้ว่า มีเพียงแต่ไม่ส่งเสริมเท่านั้น แต่ดูเหมือนจะพยายามห้ามหรืออย่างน้อยก็ควบคุมอย่างจริงจัง รัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ของประเทศไทยก็คงจะเดินตามความนิยมของนานาชาตินั้นเอง เพิ่งจะแสดงความเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริงก็ในฉบับใหม่ล่าสุดนี้เอง เราจึงควรจะมาวิเคราะห์ดูก่อนว่า เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังเป็นอย่างไร

เหตุผลที่ชาติอื่น ๆ ส่วนมากไม่สนับสนุนให้สถาบันศาสนามีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการจัดการศึกษาแห่งชาตินั้น อาจจะมี 2 ประการ คือ 1) ผู้นำรัฐบาลอาจจะไม่นับถือศาสนาและมองเห็นว่าศาสนาเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของสังคม จึงมีนโยบายขัดขวางมิให้ศาสนาเข้ามามีบทบาทในวงการการศึกษา อย่างเช่นประเทศโปแลนด์และอีกหลาย ๆ ประเทศ ในสมัยที่ปกครองโดยรัฐบาลสังคมนิยม ทั้ง ๆ ที่ประชาชนส่วนมากนับถือศาสนา แต่รัฐบาลคอมมิวนิสต์พยายามขัดขวางทุกวิถีทางมิให้สถาบันศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษา เป็นต้น 2) ผู้นำอาจจะเชื่อและเห็นคุณค่าของศาสนาอยู่ แต่ก็อาจจะกลัวว่าศาสนาจะขัดแย้งกันและทะเลาะกันจนเสียระเบียบในวงการการศึกษา ดังเช่นประเทศเสรีนิยมทั้งหลายในปัจจุบัน

เหตุผลดังกล่าวข้างต้น ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงของการสอนศาสนา 4 วิธี ตามที่รวบรวมได้จากหลักสูตรและเป้าหมายของการสอนศาสนาในอดีตทั้งหมด คือ

1) **ศึกษาศาสนาของตนเพียงศาสนาเดียว** เพื่อให้มีศรัทธาได้อย่างสบายใจ จึงปิดหูปิดตาจากศาสนาอื่น ๆ ทั้งหมด ราวกับว่าในโลกนี้มีอยู่เพียงศาสนาเดียวเท่านั้น หรือต้องการให้มีเพียงศาสนาเดียวเท่านั้น ที่ไม่มีการแยกนิกาย หรือลัทธิอย่างใดทั้งสิ้น วิธีนี้จะดีมาก หากในโลกนี้มีเพียงศาสนาเดียวหรือถ้ายังมีหลายศาสนาเราก็ต้องปิดขังผู้เรียนไว้ มิให้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับศาสนิกชนของศาสนาอื่นเลย ไม่ว่าในลักษณะใดทั้งสิ้น วิธีนี้จึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ในสังคมแห่งโลกเสรี จึงต้องแสวงหาวิธีที่ดีกว่า

2) **ศึกษาศาสนาต่าง ๆ โดยยกย่องศาสนาหนึ่ง และกดศาสนาอื่น ๆ ทั้งหมด** วิชาศาสนาเปรียบเทียบที่แล้ว ๆ มาในอดีต มักจะใช้วิธีนี้ เพราะสะดวก ง่าย จูงใจ และสบอารมณ์ผู้เรียนที่นับถือศาสนาที่ได้รับการยกย่องในสังคมนั้นอย่างมาก ผลก็คือทำให้ผู้เรียนรังเกียจศาสนาของกันและกัน และอาจจะถึงขั้นวางตัวเป็นศัตรูกัน หากมีผู้ไม่หวังดีมายุแหย่ก็จะเกิดการทะเลาะวิวาทบาดหมาง และอาจถึงขั้นทำร้ายร่างกาย และศาสนสมบัติของกันและกันได้อย่างดุเดือด ทั้ง ๆ ที่ผู้มายุแหย่อาจจะมีได้หวังดีต่อศาสนาใดเลยก็ได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่า การปลุกกระดมผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษาศาสนามาด้วยวิธีนี้ทำได้ง่าย

มาก มักจะเกิดผลเกินคาด สังคมมนุษย์ได้รับความหายนะมามากต่อมากแล้วในทำนองนี้ หลายประเทศจึงแสวงหาวิธีอื่นมาแก้ปัญหา

3) ศักยภาพศาสนาต่าง ๆ ด้วยใจเป็นธรรม โดยผู้สอนที่ไม่นับถือศาสนาใดเลย ผลก็คือ ศาสนาทุกศาสนาถูกดออย่างเท่าเทียมกัน เรียนไปแล้วผู้เรียนก็กลายเป็นผู้ไม่นับถือศาสนาใดเลยไปด้วย เพราะการศึกษาจูงใจให้เห็นว่าทุกศาสนางมภายใต้สาระพอก ๆ กัน หลายประเทศจึงแสวงหาวิธีอื่นมาแก้ปัญหา

4) ศักยภาพศาสนาต่าง ๆ โดยยกย่องทุกศาสนาเท่าเทียมกัน ทั้งนี้โดยถือคติว่าทุกศาสนาต่างก็ดีเหมือนกัน ต่างก็สอนให้เป็นคนดีด้วยกันทั้งสิ้น จึงควรจะรวมทุกศาสนาเข้าเป็นศาสนาเดียวกัน นับถือศาสดาทุกองค์ในระดับเดียวกัน นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของทุกศาสนาในฐานะเท่าเทียมกัน วิธีนี้ดูผิวเผินดูเหมือนกับว่าจะดี เพราะว่าให้ความเสมอภาคแก่ทุกศาสนา แต่ทว่าในทางปฏิบัติแล้วมักจะทำให้เกิดศาสนาใหม่โดยบุคคลกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นด้วยกับวิธีการนี้ แต่คนอื่น ๆ ส่วนมากก็ยังคงยึดมั่นในศาสนาเดิมของตน และรังเกียจศาสนาอื่น ๆ ทั้งหมดอยู่ต่อไป ผลก็คือมีศาสนาเพิ่มขึ้น และมีความแตกแยกทางศาสนามากขึ้น หลายประเทศจึงแสวงหาวิธีอื่นมาแก้ปัญหา

2.2.2 สถาบันศาสนากับการศึกษา เนื่องจากการสอนศาสนาด้วยวิธีต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาข้างต้น ล้วนแต่ไม่น่าพึงพอใจในแง่ของการเมือง นักการเมืองการปกครองจึงมักจะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งใน 3 วิธี คือ 1) ส่งเสริมศาสนาเดียวเพื่อสร้างเอกภาพของคนในชาติด้วยศาสนาเดียว ใครไม่นับถือศาสนาที่กำหนดให้ก็ถูกจัดอยู่ในจำพวกพลเมืองประเภทสอง ซึ่งจะต้องสูญเสียสิทธิหลายอย่าง 2) ห้ามการสอนทุกศาสนาทุกรูปแบบ 3) แยกการเมืองกับการศาสนาออกจากกันอย่างเด็ดขาด คือ รัฐบาลไม่ส่งเสริมและไม่กีดกันการนับถือศาสนา รัฐบาลจึงไม่จัดการเรียนการสอนศาสนา และไม่ชักชวนให้ศาสนาใดมาช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ไม่ว่าจะในด้านการศึกษาหรือด้านใดก็ตาม สถาบันการศึกษาขององค์การศาสนาจำนวนมากในยุโรปถูกริบเป็นของรัฐด้วยนโยบายดังกล่าว เช่น มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์และออกซ์ฟอร์ด เป็นต้น วิธีการนี้ทำให้คนจำนวนหนึ่งไม่นับถือศาสนาใดทั้งสิ้น ผู้ที่ยังต้องการนับถือศาสนาก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อแบ่งเบาภาระในการจัดการศาสนาตนเอง และถ้ามีกำลังพอก็จะขออนุญาตจากรัฐเพื่อจัดการศึกษาด้วยการออกทุนเอง เพื่อจะจัดการการศึกษาได้ตามใจ ทั้งด้านการศึกษาศาสนาศิลปธรรม และวิชาสามัญ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตลอดชีพ ผู้มีศรัทธาจะร่วมทุนกันจัดตั้งเป็นมูลนิธิขึ้น เพื่อค้ำประกันให้มีทุนจากดอกผลเพียงพอจ่าย ค่าใช้จ่าย จะได้มั่นใจได้ว่ากิจการที่มุ่งมั่นทำกันด้วยน้ำพักน้ำแรงนั้นจะยืน

หยุดอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งรัฐบาล และรัฐบาลก็ไม่เข้าไปก้าวก่ายด้วยประการใด หากไม่ทำ ผิดกฎหมายบ้านเมือง มหาวิทยาลัยที่ยื่นหยุดอยู่ได้ในทำนองนี้มีอาทิเช่น มหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ดในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยคาทอลิกแห่งปารีสในประเทศฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยอุเวงในประเทศเบลเยียม เป็นต้น

2.2.3 หลักสูตรวิชาศาสนา

ระหว่างวันที่ 1-4 ธันวาคม 2540 มีการสัมมนาวางแผนการศึกษาของโลก จัดโดยองค์การยูเนสโก ณ กรุงเทพฯ ผู้วิจัยจึงได้ถือโอกาสออกแบบสอบถามและสนทนา สอบถามผู้ร่วมสัมมนาจากชาติต่างๆ ได้ข้อมูลมาว่า

1) ประเทศออสเตรเลีย มีการสอนศาสนาเป็นวิชามีหน่วยกิตเป็นวิชาเลือกใน สถาบันการศึกษาของรัฐ เป็นวิชาบังคับในสถาบันการศึกษาคาทอลิก

2) สหราชอาณาจักร มีการสอนศาสนาเป็นวิชามีหน่วยกิตและบังคับทั้งใน สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน

3) ประเทศมองโกเลีย ไม่มีการสอนศาสนาในสถาบันการศึกษาซึ่งมีแต่ของรัฐ เท่านั้น

4) ประเทศฟิลิปปินส์ ในสถาบันการศึกษาของรัฐไม่มีวิชาศาสนา แต่มีอาสาสมัครไปสอนนอกหลักสูตรส่วนในสถาบันการศึกษาเอกชนขององค์การศาสนามีวิชาศาสนาให้หน่วยกิตและบังคับ

5) ประเทศเนปาล ไม่มีวิชาศาสนาในโรงเรียน แต่มีเป็นวิชาเลือกในระดับ มหาวิทยาลัยโดยมีหน่วยกิตให้

6) ประเทศเนเธอร์แลนด์ ไม่มีสถาบันการศึกษาเอกชน วิชาศาสนาเป็น วิชาบังคับในสถาบันการศึกษาของรัฐทุกแห่ง และให้หน่วยกิต

7) ประเทศญี่ปุ่น สถาบันการศึกษาของรัฐไม่มีวิชาศาสนา มีแต่ในสถาบันเอกชนซึ่งเป็นวิชามีหน่วยกิต บังคับบ้าง เลือkb้าง

8) ประเทศซิมบับเว วิชาศาสนาเป็นวิชาบังคับทั้งในสถาบันการศึกษาของรัฐ และเอกชน ไม่ให้หน่วยกิต

9) สาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่มีสถาบันการศึกษาเอกชน ในสถาบันการศึกษาของรัฐไม่มีวิชาสอน แต่มีเนื้อหาแทรกในวิชาต่างๆ

10) ประเทศแคนาดา ในสถาบันการศึกษาของรัฐเป็นวิชาเลือก มีหน่วยกิต ในสถาบันการศึกษาของเอกชนเป็นวิชาบังคับ มีหน่วยกิต

11) ประเทศนอร์เวย์ วิชาศาสนาคริสต์เป็นวิชาบังคับทั้งในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน

2.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

ชาติต่าง ๆ พบปัญหาความขัดแย้งระหว่างศาสนา มองเห็นเป็นอุปสรรคซับซ้อน หากจะระดมกำลังฝ่ายศาสนาให้มาร่วมมือกันจัดการศึกษาแห่งชาติ แต่ก็แก้ปัญหาโดยอนุญาตให้เปิดเป็นสถาบันเอกชนช่วยตัวเอง หากเปิดได้ก็ให้สอนศาสนาของตนได้ จะสอนศาสนาอื่นด้วยก็ตามใจ ไม่สั่งและไม่ห้าม หากศาสนาใดไม่มีกำลังพอ หรือไม่สนใจ จะทำก็ปล่อยให้ศาสนานั้นสิ้นบทบาทไปโดยอัตโนมัติ

องค์การเอกชนในหลายประเทศ ไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว เพราะรู้สึกว่าเป็นธรรม เพราะประชาชนต้องเสียภาษีซึ่งส่วนหนึ่งรัฐจะนำไปใช้ตั้งสถาบันการศึกษาแบบให้เปล่าหรือเกือบให้เปล่า โดยไม่มีการสอนศาสนาและอบรมศีลธรรมอย่างไม่มีเพียงพอ ทำให้เยาวชนเหินห่างจากศาสนาและศีลธรรม ซึ่งยากที่จะแก้ไขกันเมื่อจบการศึกษาแล้ว ครั้นขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์เพื่อมีโอกาสอบรมศาสนาและศีลธรรมอย่างเพียงพอ ก็ต้องเก็บค่าเล่าเรียนให้พอกับค่าใช้จ่าย จึงเท่ากับว่าผู้ปกครองต้องเสียภาษี 2 ต่อเพื่อการศึกษาของบุตร ต่อที่หนึ่งเพื่อให้รัฐบาลจัดการศึกษาที่ตนเองไม่ต้องการ ต่อที่ 2 เพื่อให้สถาบันศาสนาจัดการศึกษาตามที่ตนต้องการ นอกจากนั้นยังต้องรู้สึกเสียใจที่รัฐไม่สนใจสร้างความร่วมมือระหว่างศาสนา อันจะก่อให้เกิดพลังมหาศาลในด้านการศึกษาแห่งชาติ จึงได้ตั้งองค์การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างศาสนา หลายองค์การขยายขอบเขตเป็นองค์การนานาชาติ และได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาขององค์การสหประชาชาติก็มี

อุปสรรคที่สำคัญในการแก้ปัญหาก็คือความไม่ไว้วางใจหรือไม่เชื่อใจกันนั่นเอง คือนักรัฐศาสตร์ไม่เชื่อใจนักการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรปซึ่งเคยมีประวัติศาสตร์อันเข้มข้นเกี่ยวกับการที่นักการศึกษาใช้อำนาจเข้ามาก้าวร้าวการเมืองจนกลายเป็นการเมืองเพื่อศาสนา ในอีกมุมหนึ่งนักการเมืองเห็นผลประโยชน์จากการไม่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา เพราะช่วยให้ปกครองง่าย จึงรีดรอนสิทธิไม่ให้นับถือศาสนาเสียเลย หรือให้นับถือได้ศาสนาเดียวที่กำหนดให้เท่านั้น เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการให้ศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษาแห่งชาติทั้งสิ้น

แนวทางแก้ไขมีอยู่วิธีเดียวคือ ต้องส่งเสริมให้ใช้ปรัชญาที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นกันอย่างทั่วถึง ซึ่งในการวิจัยนี้จะเรียกว่าเป็นปรัชญารูปแบบที่ 5 หรือปรัชญาโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะชี้แจงในบทต่อไป

บทที่ 3

วิสัยทัศน์ที่พึงประสงค์

1. จากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

รัฐธรรมนูญไทยฉบับปัจจุบันมีเอกลักษณ์พิเศษที่ยังไม่เคยมีมาเลยในประวัติศาสตร์ และนับเป็นครั้งแรกของประวัติรัฐธรรมนูญไทยเช่นกันที่มีเพียงแต่อนุญาต แต่ทว่าส่งเสริม ดังข้อความที่บ่งไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญ

มาตรา 73 “ รัฐต้อง... สนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ” และมาตรา 81 ระบุว่า “ รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชน จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ”

ในขณะที่เดียวกันรัฐธรรมนูญปัจจุบันก็แสดงความรอบคอบไว้ด้วย โดยระบุในมาตรา 73 ว่า “ รัฐต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา ” ราวกับว่าให้ดาบแล้วก็ให้ฝักไว้ด้วย มิฉะนั้นดาบนั้นอาจจะกลับทำร้ายตนเองก่อนที่จะเกิดประโยชน์อันใดให้ประจักษ์

หากเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน (พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538) ปรากฏชัดว่าฉบับเดิมนั้นเพียงแต่ระบุว่ารัฐค้ำประกัน

ความคุ้มครองอารักขาให้กับองค์การศาสนาต่างๆของพลเมืองไทย โดยไม่มีวรรคใดเลยแสดงว่าต้องการให้องค์การศาสนามีบทบาทช่วยรัฐในด้านการศึกษาอบรม เช่น

มาตรา 4 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก (ของทุกศาสนา-ผู้วิจัย)

มาตรา 27 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น

ภาพอนาคตที่พึงประสงค์ มีระบุอยู่แล้วในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ระบุกับการส่งเสริมให้องค์การศาสนามีบทบาทในการศึกษาว่า “รัฐต้อง... ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา”

ขอให้ดำเนินนโยบายตามเป้าหมายนี้ ก็เชื่อได้ว่า จะป้องกันผลเสียที่ชาติอื่นๆ เขากลับกัน และประเทศไทยก็จะเป็นตัวอย่างให้ชาติอื่นๆ เดินตาม หากทำได้จริงก็จะเพิ่มศักดิ์ศรีให้กับวัฒนธรรมไทยในสายตาของชาวโลก และจะต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมโลกอย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้ก็เพราะผลดีที่คาดว่าจะได้รับนั้นมีมากมาย เช่น ความสมัคสมานสามัคคีระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกัน คุณภาพของผู้นับถือศาสนาในแต่ละศาสนา คุณภาพและผลงานของศาสนบุคคลของทุกศาสนา สันติภาพในสังคม และในชีวิตของแต่ละบุคคล ดังที่เป็นความปรารถนาของนานาชาติ ซึ่งรัฐธรรมนูญของบางชาติก็ได้ระบุไว้ แต่ก็ไม่มีนโยบายจะจัดทำให้เป็นรูปธรรม

2. จากตัวอย่างต่างประเทศ

2.1 รัฐธรรมนูญของเกาหลีมาตรา 2 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(2) เพื่อส่งเสริมการสร้างสันติภาพในโลก

(5) เพื่อมีความรับผิดชอบ เชื่อสัตย์สุจริต มีความร่วมมือและความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชนและสังคม

2.2 ระบบกฎหมายการศึกษาของสหราชอาณาจักร

(2) จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ การพัฒนาความเป็นมนุษย์ และความเคารพในสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของบุคคล รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้าใจ ความอดทน และมิตรภาพระหว่างชาติ ระหว่างกลุ่มเผ่าพันธุ์และศาสนาต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริมการดำเนินงานของสหประชาชาติ ในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ¹⁴

2.3 กฎหมายแม่บทการศึกษา (The Fundamental Law of Education) ของประเทศญี่ปุ่น

มาตรา 9 การศึกษากับศาสนา การศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเจตคติที่ดีต่อศาสนา และยอมรับสถานภาพของศาสนาในชีวิตและสังคม

ทั้งนี้โรงเรียนของรัฐบาลจะต้องไม่สอนหรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นการเฉพาะ

ดูเพิ่มเติมจากภาคผนวกที่ 1 และ 2

3. ความพร้อมของประเทศไทย

ประเทศไทยนับว่ามีความพร้อมและศักยภาพสูงที่จะพัฒนาเรื่องนี้ให้เป็นอย่างก้าวหน้าชาติได้เป็นอย่างดี เพราะ 1) เรามีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา ซึ่งยังไม่เคยมีประมุขของชาติใดเคยประกาศและปฏิบัติได้จริงเช่นนี้ 2) ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันสังคมไทยยังไม่เคยมีความขัดแย้งรุนแรงในเรื่องการยึดถือศาสนาของตนเป็นใหญ่

อนาคตที่พึงประสงค์ของประเทศไทยในเรื่องนี้ก็คือ น่าจะให้เห็นสถาบันศาสนามีบทบาทอันควรในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ดังเช่นที่เคยมีมาในอดีต แต่ทว่าวิธีการและรูปแบบจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ทันสังคมโลกาภิวัตน์ของโลก ในฐานะที่ประเทศไทยจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของโลกโลกาภิวัตน์ จึงขอเสนอรายละเอียดเป็นประเด็นๆ ดังต่อไปนี้

¹⁴ เอกสารประกอบการประชุมสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ วันที่ 7 สิงหาคม 2540.

1) สถาบันศาสนาจะต้องมีความพร้อม ทั้ง 2 ด้านพร้อมๆกัน ด้านหนึ่งก็คือมีความพร้อมในการพัฒนาบุคลากรของสถาบันศาสนาเอง ให้พร้อมที่จะมีบทบาทอย่างเหมาะสมในการรับผิดชอบให้การศึกษแก่เยาวชนไทย และด้านที่สองคือมีความพร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนให้กับบุคคลทั่วไป

มีความพร้อมในด้านพัฒนาบุคลากรของตนเอง คือจะต้องพัฒนาระบบการเรียนการสอนบุคลากรของศาสนาให้มีความรู้ทางด้านศาสนาของตนและศาสนาอื่น ๆ ของคนไทยด้วยกันด้วยทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมกับยุคโลกาภิวัตน์ ดังจะชี้แจงต่อไป ให้รู้เทคนิคในการเสนอคำสอนศาสนาและศีลธรรมอย่างทันสมัย ซึ่งในเรื่องนี้องค์การศาสนาต่าง ๆ น่าจะมีทัศนคติที่ดีต่อกันจนถึงขั้นร่วมมือกันพัฒนาและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันได้

มีความพร้อมในด้านจัดการเรียนการสอนให้กับบุคคลทั่วไป สถาบันศาสนาจะต้องมีบุคลากรที่พร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของตนเองได้ โดยเป็นทั้งผู้บริหารและผู้สอนวิชาที่เกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม และบางส่วนของวิชาสามัญได้ ตามความถนัดของบุคลากรทางศาสนาแต่ละท่าน วิชาสามัญส่วนที่ไม่มีบุคลากรศาสนาพร้อมที่จะสอน ก็อาจจะจ้างบุคคลอื่นได้ตามความต้องการ

2) มีความพร้อมในการให้การศึกษอบรมด้านศาสนาและศีลธรรมแก่สถาบันและหน่วยงานทั่วไป ในด้านการสอนและอบรมศาสนาและศีลธรรมนั้น สถาบันศาสนาพึงมีความพร้อมที่จะส่งบุคลากรไปให้การอบรมศึกษาด้านศาสนาและศีลธรรมแก่สถาบันการศึกษาของรัฐ สถาบันการศึกษาของเอกชน และหน่วยงานต่างๆที่ต้องการ ไม่ว่าจะประจำหรือชั่วคราว

3) มีความพร้อมในด้านการเงิน ในด้านนี้ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช เห็นว่าสถาบันศาสนามีความพร้อมมากกว่าสถาบันเอกชนอื่นๆ “เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีความวิวัฒนาการในการบริจาคเป็นกองทุนเพื่อการศึกษา แต่ชอบบริจาคให้วัด ให้โรงพยาบาล เป็นจำนวนมาก สังคมไทยจึงขาดสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการมีกองทุนมูลนิธิ (endowment) เพื่อการศึกษา ทั้งๆที่ในแต่ละปีคนไทยบริจาคทรัพย์สินเพื่อการกุศลเป็นจำนวนมาก”¹⁵

นอกจากนั้น สถาบันศาสนาก็ยังได้รับพระราชทานที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในการทะนุบำรุงศาสนา ซึ่งหมายรวมถึงการให้การอบรมศึกษาด้วย ซึ่งดร. ชัยอนันต์ สมุท

¹⁵ ชัยอนันต์ สมุทวณิช : แนวคิดแนวทางและมาตรการในการจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา 2540, หน้า 9.

วณิชให้ข้อสังเกตว่าฝ่ายคริสต์เข้าใจเรื่องนี้ดีและได้พัฒนาไปตามเป้าหมาย “องค์การคริสต์ศาสนาซึ่งในระยะ 100 กว่าปีที่ผ่านมา สามารถพัฒนาทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ”¹⁶

ทางฝ่ายอิสลามก็ได้พัฒนาไปได้อย่างดีสำหรับจัดการศึกษาอบรมด้านศาสนาให้กับสมาชิกของตนเอง เพื่อให้การศึกษาอบรมด้านศาสนาแก่สมาชิกอื่นๆต่อไป ในด้านการให้การศึกษาวินิจฉัยแก่บุคคลทั่วไป มีการพัฒนาเพียงเล็กน้อย

ส่วนทางฝ่ายพุทธศาสนา ซึ่งมีบุคลากรมากมายมหาศาลและทรัพย์สินของวัดก็มากมายมหาศาล ยังมีได้มีบทบาทต่อการศึกษาของชาติเท่าที่ควร ดังข้อสังเกตของดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิชว่า “การที่รัฐปรับเปลี่ยนบทบาทมาจัดการศึกษาเองโดยลดและขจัดบทบาทของสถาบันทางวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ วัด ได้ก่อให้เกิดสูญญากาศทางการใช้ทรัพยากรที่ประชาชนบริจาคให้วัดเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา การที่วัดได้รับการบริจาคทั้งที่ดิน ทรัพย์สินอื่นๆ แต่ไม่มีบทบาทในการจัดการศึกษา เป็นเหตุให้วัดนำทรัพยากรที่ควรจะนำมาใช้ประโยชน์ทางการจัดการศึกษา ไปใช้ทางอื่น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา แต่เดิมจัดเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางสังคม เป็นสาธารณะในสังคมดั้งเดิม ในการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ยากไร้”¹⁷

ก็หมายความว่าในสถาบันพุทธศาสนานั้น แต่เดิมนั้นก็เข้าใจกันอยู่แล้วว่า ทรัพย์สินสมบัติที่ได้รับพระราชทานก็ดี และที่ราษฎรบริจาคให้เป็นสมบัติของวัดก็ดี มีเป้าหมายเพื่อการศึกษารวมอยู่ด้วย และทางวัดก็ได้เคยจัดการอย่างดีมาโดยตลอด จนเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาแผนใหม่ โดยรัฐดึงการจัดการศึกษามาจากวัด ทั้งๆที่โรงเรียนของรัฐจำนวนมากก็ยังอยู่ในเขตวัด โดยรัฐจัดบุคลากรของรัฐเข้าไปจัดการศึกษาโดยไม่ให้ทางวัดมีส่วนรับผิดชอบอีกต่อไป ผลก็คือบุคลากรของวัดซึ่งเคยมีความรู้ความสามารถในการให้การศึกษทั้งแก่บุคลากรของตนเองและแก่มวลชน ก็หมดความรู้ความสามารถลง และละเลยการให้การศึกษแม้แต่กับบุคลากรในวัดของตนเอง

จึงถึงเวลาแล้วที่รัฐจะปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อคืนความรับผิดชอบการจัดการศึกษาให้กับสถาบันพุทธศาสนา โดยให้พัฒนาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เต็มที่ เพื่อพัฒนาบุคลากรของสถาบันศาสนาเองและอุปกรณ์การศึกษาให้ทันสมัย เพื่อ

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

เข้ามามีบทบาทในการให้การศึกษาอย่างเต็มที่ดังเดิม โดยรัฐคอยให้การสนับสนุนในส่วนที่จำเป็น

นอกจากนั้น ศาสนสถานของทุกศาสนายังเป็นสถานที่โอโถง มีบริเวณ มีประวัติ ศาสตร์มานานมากน้อยตามความเก่าแก่ จึงมักจะเป็นที่สะสมวัตถุโบราณ วัตถุมีค่า สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และภาพเก่าแก่ล้ำค่า จึงควรจะมีบทบาทในการเป็น อุทยานการศึกษา ที่ผู้สนใจจะไปสังเกตและศึกษาค้นคว้าหาความรู้ความชำนาญได้ตาม ความสนใจ

4. ความพร้อมของสถาบันศาสนา

พลังของสถาบันศาสนาที่น่าจะพัฒนาช่วยการศึกษาแห่งชาติได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่า บุคลากรของสถาบันศาสนาทำการสอนเป็นประจำอยู่แล้ว แต่ทว่าในปัจจุบันต่างฝ่ายต่าง ทำ และทำตามมีตามเกิด ยังไม่มีนโยบายชัดเจนให้มีบทบาทตอบสนองนโยบายการ ศึกษาแห่งชาติ

พลังดังกล่าว เท่าที่หาได้จากสถิติล่าสุดของกรมการศาสนาก็คือ

ศาสนาสถาน (2538)

วัดพุทธ	29, 977
มัสยิด	2, 841
โบสถ์คริสต์	1, 185
วัดพรหมณ์-ฮินดูและสิกข์	33

4.1 พลังของพุทธศาสนา

บุคลากร	มหานิกาย	ธรรมยุตต์	รวม
พระภิกษุ	255, 202	20,790	275,992
สามเณร	83,750	10,826	94,576
แม่ชี	12,849	3,157	16,006

พระภิกษุสามเณรนั้น มีส่วนหนึ่งที่ตั้งใจบวชชั่วคราวเพื่อศึกษาธรรมะแล้วสึกออกไปเป็นพลเมืองดี สถาบันพุทธศาสนาจึงต้องถือโอกาสนี้โดยมีความพร้อมที่จะอบรมสั่ง สอนอย่างเป็นระบบระเบียบและมีประสิทธิภาพตามความต้องการเฉพาะตัวและความ

ต้องการของท้องถิ่น สำหรับพระภิกษุสามเณรที่ตั้งใจบวชนานหรือตลอดชีวิตก็ควรจะต้องได้รับการพัฒนาเป็นพิเศษ เพื่อจะเป็นบุคลากรที่มีความพร้อมที่จะมีบทบาทในการศึกษาแห่งชาติตามความรู้และความถนัดของแต่ละรูป งานวิจัยนี้มุ่งหวังที่จะพัฒนาศาสนบุคคลประเภทนี้เป็นพิเศษ

งานวิจัยนี้ยังมุ่งหวังว่าจะมีพัฒนาความรู้ความสามารถของแม่ชีไทยด้วย ให้สามารถมีบทบาทในการศึกษาแห่งชาติทัดเทียมกับพระภิกษุสามเณร เพราะผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าในด้านการศึกษานั้น สตรีเพศสามารถรับผิดชอบได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่าบุรุษเพศ และหวังว่าหากแม่ชีไทยมีบทบาทชัดเจนเช่นนี้ จะเป็นเหตุผลจูงใจอย่างสำคัญให้สตรีผู้มีน้ำใจเสียสละ จะสมัครเป็นแม่ชีไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็ผลดีต่อสถาบันศาสนาเองและต่อการศึกษาของชาติมากขึ้นตามลำดับ

4.2 พลังของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามไม่มีเพศบรรชิตหรือนักบวช หรืออาจจะกล่าวได้ว่าทุกคนคือนักบวช พร้อมทั้งจะอุทิศตนทำอะไรก็ได้เพื่อพระอัลเลาะห์ หากได้พัฒนาให้มีความรู้ อย่างเหมาะสม ก็จะเป็นบุคลากรที่สำคัญในการให้การศึกษาได้ทุกระดับ ในปัจจุบันมัสยิดต่างๆ มีการสอนศาสนาแก่เยาวชนเป็นประจำอยู่แล้ว บางแห่งก็เปิดสอนวิชาสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการด้วย ส่วนมากจะสอนได้แค่ชั้นประถมศึกษา เพราะขาดการสนับสนุนให้ทำได้มากกว่านั้น

4.3 พลังของศาสนาคริสต์

ชาวคริสต์ดูเหมือนว่าจะมีความถนัดเป็นพิเศษในการให้การศึกษา ทั้งนักบวชและฆราวาสคริสต์ของทุกนิกายเปิดสถานศึกษาเอกชนตั้งแต่ชั้นก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยอย่างมีคุณภาพ หากได้รับการสนับสนุนก็จะแบ่งเบาภาระด้านการศึกษาของชาติมากขึ้นเป็นทวีคูณ

4.4 พลังของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและลิกซ์

ไม่มีสถิติบุคลากรทางการศึกษาที่ชัดเจน หากจะมีการส่งเสริมสนับสนุน ก็น่าจะทำการสำรวจให้ได้ตัวเลขชัดเจนเพื่อวางแผนพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

หมายเหตุ บุคลากรของศาสนาอื่น นอกจากของศาสนาพุทธ ยังไม่มีใครทำสถิติไว้ อย่างชัดเจน อนึ่งการเป็นนักบวชของศาสนาอื่นๆ (นอกจากศาสนาพุทธ) ไม่มีลักษณะชัดเจนเหมือนในศาสนาพุทธ คือมีลักษณะเป็นนัก

บวชเต็มรูปแบบบ้าง ครึ่ง ๆ รูปแบบบ้าง ค่อน ๆ รูปแบบบ้าง หาก
กฎหมายมีผลใช้บังคับจริง ก็คงต้องให้แต่ละสถาบันรับรองอย่างเป็นทางการ
การเป็นรายบุคคล เพื่อป้องกันการปลอมแปลงหรือแอบอ้างเพื่อเสียด
กฎหมายหรือรับสิทธิตามกฎหมายอย่างมิชอบ

5. วิสัยทัศน์ที่เป็นไปได้

5.1 พัฒนาศึกษาการศาสนา ให้มีความรู้ความสามารถที่จะให้การศึกษาแก่ประชา
ชนอย่างทั่วถึง ตลอดจนสามารถจัดการศึกษาได้เองอย่างมีคุณภาพ บุคลากรของแต่ละ
ศาสนาพึงมีความรู้พอกับหน้าที่การงาน ในด้านศาสนาของตนเอง ให้รู้จักศาสนาอื่น ๆ
ของเพื่อนร่วมชาติ มีความรู้สามัญ มีความรู้ทางจัดการศึกษา มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อ
ระบอบประชาธิปไตย ต่อศรัทธาของเพื่อนร่วมชาติ ต่อเพื่อนร่วมโลก และต่อสิ่งแวดล้อม

5.2 พัฒนาศาสนสถาน ให้มีความทันสมัยในการให้การศึกษาในระดับที่เหมาะสม
กับแต่ละแห่ง ให้การศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ให้การศึกษา
ตลอดชีพโดยจัดหลักสูตรอบรมต่างๆ จัดสัมมนาทางวิชาการ ทางอบรมศีลธรรมจริย
ธรรม อบรมวิชาชีพ และสัมมนาความร่วมมือระหว่างศาสนา รวมความว่าเป็นอุทยาน
การศึกษาที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพตามความเหมาะสมของแต่ละสถาบัน แห่งใดที่มี
อนุสรณ์ประวัติศาสตร์ก็ควรจัดเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการศึกษาของบุคคลทั่วไปด้วย

บทที่ 4
สาระสำคัญของที่ควรบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่ง
ชาติ
ร่าง
พระราชบัญญัติว่าด้วย
บทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการการศึกษาแห่งชาติ
พุทธศักราช 2541

- มาตรา 1 รัฐจะต้องเปิดโอกาสและส่งเสริมให้สถาบันศาสนาได้ใช้ศาสนสมบัติในการพัฒนาศาสนบุคคลให้มีความรู้ความสามารถจัดการศึกษาแห่งชาติ และในการจัดการศึกษาแห่งชาติทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีประสิทธิภาพ
- “สถาบันศาสนา” หมายถึงองค์การศาสนาที่รัฐรู้ว่าเป็นศาสนาของคนไทย ซึ่งในปัจจุบันได้แก่ศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์-ฮินดู และลิกซ์

“ศาสนสมบัติ” ได้แก่ทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของสถาบันศาสนาแต่ละหน่วยงานตามกฎหมาย

“ศาสนบุคคล” พระภิกษุ สามเณร แม่ชีและองค์กรต่างๆของศาสนาพุทธ การอิสลาม และผู้อุทิศตนทำงานในศาสนาคริสต์ พราหมณ์-ฮินดู และลิกซ์

“ความรู้ความสามารถจัดการศึกษา” หมายความว่านอกเหนือไปจากความรู้ทางศาสนาอันควรมีในฐานะศาสนบุคคล ถ้าจะต้องทำหน้าที่จัดการศึกษาแห่งชาติในหน้าที่ใด ก็จะต้องได้เรียนรู้จนสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างได้ผล

“การศึกษาในระบบ” มีนัยตามกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ

“การศึกษานอกระบบ” มีนัยตามกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ

“การศึกษาตามอัธยาศัย” มีนัยตามกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ

“อย่างมีประสิทธิภาพ” คือบรรลุเป้าหมายของรัฐและของสถาบันศาสนาด้วย

มาตรา 2 รัฐจะต้องดูแลและวางนโยบายให้ศาสนบุคคลที่จะมีบทบาทในการจัดการศึกษาแห่งชาติ ได้มีหลักปรัชญาและทัศนคติอันพึงประสงค์ และความรู้ความสามารถที่จะจัดการศึกษาได้ตามนโยบายของรัฐ

“หลักปรัชญาและทัศนคติอันพึงประสงค์” ได้แก่ความเข้าใจและความพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐในเรื่องการให้การศึกษาและการร่วมมือกับศาสนาอื่น ๆ ที่ดำเนินนโยบายเดียวกัน

มาตราที่ 3 ให้สถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนามีฐานะเป็น “โรงเรียนมูลนิธิในกำกับรัฐบาล” ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ และ“วิทยาลัยมูลนิธิในกำกับรัฐบาล” หรือ “มหาวิทยาลัยมูลนิธิในกำกับรัฐบาล” ขึ้นกับทบวงมหาวิทยาลัย

“มูลนิธิ” หมายความว่าให้แต่ละสถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนามีฐานะเป็นมูลนิธิศาสนาตามกฎหมายมูลนิธิและกฎหมายศาสนา เพื่อควบคุมนโยบายและการเงินของสถาบันการศึกษา

“ในกำกับรัฐบาล” หมายความว่า ถ้าสถาบันการศึกษาใดในข่ายพระราชบัญญัตินี้ สามารถดำเนินได้ดีตามนโยบายของรัฐ ก็ให้ดำเนินการไปอย่างอิสระ แต่ถ้ามีปัญหาเรื่องการเงิน รัฐจะต้องเข้าไปดูแลช่วยเหลือตามความจำเป็นอันก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าแก่ชุมชน

มาตราที่ 4 รัฐต้องจัดสรรเวลาของสื่อมวลชนประเภทสื่อวิทยุและสื่อวิทยุโทรทัศน์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของเวลาทั้งหมด และไม่น้อยกว่าร้อยละ 3 ของเวลาที่คนดูมาก เพื่อการศึกษาอบรมของสถาบันศาสนา

มาตราที่ 5 สถาบันศาสนาต้องจัดสรรงบประมาณไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของรายได้ของแต่ละสถาบันศาสนา เพื่อใช้ในการศึกษาอบรม

บทที่ 5

มาตรการสู่การปฏิบัติ

1. แผนดำเนินการ

เพื่อให้ภาพอนาคตที่พึงประสงค์เป็นจริงขึ้นมา จำเป็นต้องวางแผนดำเนินการอย่างรอบคอบ เช่น

1.1 เป้าหมายของการสอนศาสนา พึงหลีกเลี่ยงเป้าหมายของการสอนศาสนาที่พิสูจน์ในประวัติศาสตร์ไว้แล้วว่าก่อให้เกิดปัญหาในสังคม รัฐบาลจึงควรมีมาตรการควบ

คุณและขณะเดียวกันก็ต้องมีแผนการฝึกอบรมและจูงใจผู้ร่วมโครงการจากศาสนาต่าง ๆ เน้นเป้าหมายของการสอนศาสนาที่พึงประสงค์ (ดูบทที่ 3 ข้อ 1)

1.2 **ปรัชญาที่จำเป็น** เพื่อให้ผู้สอนมีเป้าหมายในการสอนศาสนาอย่างถูกต้อง ผู้สอนจำเป็นต้องมีพื้นฐานปรัชญาที่เหมาะสมด้วย มิฉะนั้นอาจจะไม่ได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังและจริงจัง ปรัชญาดังกล่าวอาจจะสรุปเป็นหัวข้อสั้น ๆ อย่างในข้อ 3 ข้างล่าง และขยายความต่อไปได้ตามต้องการ

1.3 มีมาตรการคัดเลือกผู้สอนในสถาบันศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนและอบรมศาสนา ที่มีทัศนคติที่ดีต่อนโยบายของรัฐ

1.4 จัดโครงการอบรมผู้สอนศาสนาต่าง ๆ ตลอดจนบุคลากรที่สอนวิชาสามัญในสถาบันของศาสนาให้เข้าใจเจตนาและนโยบายของรัฐในเรื่องนี้

1.5 จัดให้มีการติดตามผลและประเมินผลอย่างจริงจัง

1.6 จัดหลักสูตรสอนวิชาปรัชญาโลกาภิวัตน์และวิธีสอนปรัชญาโลกาภิวัตน์ในคณะศึกษาศาสตร์และสถาบันราชภัฏทุกแห่ง เพื่อผลระยะยาว

1.7 จัดให้มีทุนวิจัยส่งเสริมนโยบายต่าง ๆ ครบวงจร

1.8 วางนโยบายให้มีการเรียนการสอนปรัชญาแบบประยุกต์ใกล้ตัวในระดับชั้นมัธยมศึกษาตามลำดับ โดยจะใช้ชื่อวิชาปรัชญาหรือไม่ก็ได้ ประเด็นที่ควรให้มีการตรึงตรองมี อาทิ เช่น

- 1) ความหมายของเสรีภาพและปัญหาการใช้เสรีภาพกับตัวเองและในสังคม
- 2) กระบวนการตัดสินใจของมนุษย์
- 3) รูปแบบความคิดของมนุษย์
- 4) ความสุขระดับต่างๆ และผลต่อการดำรงชีวิต
- 5) มนุษย์ทำอะไรได้บ้าง และพึงทำอะไร¹⁸

2. วิธีสอนวิชาศาสนาอันพึงประสงค์

ศึกษาตามบริบทของแต่ละศาสนา เราเรียกวิธีการดังกล่าวว่า วิธีบริบท (Contextual Method) และเรียกเนื้อหาของศาสนาที่ศึกษาด้วยวิธีนี้ว่า ศาสนาบริบท (Contextual Religion) วิธีการนี้สมมุติไว้เป็นปฐมว่า ทุกศาสนาล้วนแต่ดี แต่ดีต่างกัน ดังนั้นเราจึงวิเคราะห์และประเมินค่าแต่ละศาสนาตามบริบทของแต่ละศาสนา แต่ละนิกาย

¹⁸ กীরติ บุญเจือ, จริยศาสตร์วิชาชีพ (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2540), หน้า 5.

แต่ละลัทธิ และแต่ละกลุ่ม คุณค่าทางศาสนาในแต่ละประเด็นย่อมมีค่าตามบริบทของผู้รับคุณค่า เป็นต้น

ผู้สอนและผู้เรียนที่ตกลงร่วมกันที่จะใช้วิธีนี้ ย่อมจะมีจุดยืนเดียวกันในการศึกษาและถกปัญหา ไม่ว่าจะมีความเชื่อต่างกันเพียงใดก็ตาม เนื่องจากจะไม่มีใครเอาศรัทธาของตนเป็นจุดยืน แต่จะเอาศาสนาที่กำลังศึกษาอยู่เป็นจุดยืนของการศึกษาเฉพาะหน้า และศึกษาตามบริบทของศาสนานั้น ๆ

หวังว่าวิธีการดังกล่าว จะสามารถสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจดีต่อกัน อันจะนำไปถึงขั้นหวังดีต่อกันอย่างจริงจังได้¹⁹

3. ปรัชญาเพื่อการสอนศาสนาอันพึงประสงค์

ปรัชญาเป็นวิชาที่เปรียบได้กับดาบ 2 คม คือจะใช้ให้เป็นคุณก็เป็นคุณอย่างยิ่ง แต่ถ้าใช้ผิดก็เป็นโทษมหันต์เช่นกัน หรือเปรียบได้กับลึนที่อัสปจาระโนให้เห็นคุณและโทษไว้ วิชาปรัชญาอาจจะสอนให้เป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นคนหัวรุนแรง หรือจะสอนให้เป็นคนเสียสละ เป็นผู้รักสันติ เป็นผู้โอบอ้อมอารีพร้อมที่จะร่วมมือกันสร้างสันติภาพ และสร้างคุณธรรม ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลตามความต้องการของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ก็ได้ ปรัชญาประเภทสุดท้ายนี้ผู้วิจัยได้สาธยายไว้ในหนังสือพื้นฐานจริยศาสตร์วิชาชีพแล้ว จะขอนามาเสนอ ณ ที่นี้พอเป็นตัวอย่างสั้น ๆ ดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ให้เห็นว่าปรัชญาที่คิดกันขึ้นมาสอนกันทั้งหมดนั้น แบ่งออกได้เป็น 5 กระบวนทัศน์ เฉพาะกระบวนทัศน์แบบที่ 5 เท่านั้นที่เหมาะสมที่จะสร้างนักการศึกษาสำหรับให้มีบทบาทในการศึกษาอันพึงประสงค์ในอนาคต เราควรจะรู้ทั้ง 5 กระบวนทัศน์ เพื่อเปรียบเทียบให้รู้ส่วนไม่พึงประสงค์เพื่อระวังหลีกเลี่ยง และส่วนที่พึงประสงค์เพื่อจะได้ส่งเสริมสนับสนุนได้ถูกต้อง

กระบวนทัศน์ทั้ง 5 คือ

1) กระบวนทัศน์แบบที่หนึ่งหรือกระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm) กระบวนทัศน์แบบนี้เกิดขึ้นกับมนุษย์ดึกดำบรรพ์ คงจะหลังจากที่มนุษย์อุบัติขึ้นในโลกนี้ไม่นานนัก จึงสันนิษฐานได้ว่า ปรัชญาดึกดำบรรพ์มีมาไม่ต่ำกว่า 2 ล้านปีมาแล้ว และอาจจะถึง 3 ล้านปีมาแล้วหรือกว่านั้นก็ได้อีก

¹⁹ กীরติ บุญเจือ, ศาสนศาสตร์เบื้องต้น (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2540), หน้า 137-140.

มนุษย์ในระยะแรกอุบัติขึ้นในโลกนั้น ยังมีชีวิตตามธรรมชาติ คลุกคลีอยู่กับธรรมชาติ โดนภัยธรรมชาติคุกคามอยู่เป็นนิจ หากเป็นสัตว์เดรัจฉานเมื่อประสบภัยก็หนีภัยเอาตัวรอดโดยสัญชาตญาณแห่งความกลัว หายกลัวแล้วก็แล้วไปไม่เกิดความกังวลใจ มนุษย์เมื่อมีความกลัวภัยก็จะหนีภัยโดยสัญชาตญาณเช่นเดียวกับสัตว์ หลังจากหนีภัยมาหลายครั้งแล้ว ในยามที่จิตใจสงบ ก็คงจะคิดคำนึงตรึกตรองถึงเหตุการณ์ที่ผ่าน ๆ มาและคงจะอยากมีความปลอดภัยมากขึ้น ในที่สุดก็คงจะพบปัญหาถามตัวเองว่าภัยธรรมชาติมาจากไหน แก้ไขได้อย่างไร และในบรรดาคำตอบที่เป็นไปได้ทั้งหลาย พวกเขาจะรวมใจกันเป็นเอกฉันท์ พอใจกับคำตอบว่าภัยธรรมชาติรวมทั้งเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นไปด้วยฤทธิ์อำนาจลึกลับในธรรมชาติ ซึ่งพวกเขาคงไม่เข้าใจชัดเจนนักว่าเป็นอะไร แต่เชื่อว่ามีแฝงอยู่ในธรรมชาติ และพวกเขา มองไม่เห็น พวกเขาพร้อมใจกันเชื่อว่าพวกเขาจะพ้นภัยธรรมชาติ หากเอาใจหรือตอบสนองความต้องการของอำนาจลึกลับดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง นักปราชญ์ในหมู่มนุษย์ดึกดำบรรพ์จึงได้พยายามแสวงหาวิธีรู้ใจและวิธีเอาใจอำนาจดังกล่าว ซึ่งจะเรียกว่าเป็นอะไรก็ได้แล้วแต่จะพร้อมใจกันเรียก นักปราชญ์เหล่านี้ นับว่าทำคุณให้กับมนุษย์ดึกดำบรรพ์ไว้มาก เพราะหากพวกเขาไม่สามารถพบคำตอบที่น่าพอใจสำหรับมนุษย์ดึกดำบรรพ์แล้ว มนุษย์เหล่านั้นคงจะน่าสงสารอย่างมาก เพราะพวกเขาจะกลัวอย่างไรที่ฟัง แม้แก้ไขทางกายไม่ได้ อย่างน้อยให้มีที่พึ่งทางใจได้ก็ยังดีกว่าไม่มีที่พึ่งเลย

หากจะถามว่าทำไมพวกเขาจึงพอใจกับคำตอบเช่นนั้น ทำไมพวกเขาจึงไม่คิดจะหาวิธีแก้ไข โดยค้นคว้าหาวิธีเข้าใจกฎของโลก ขอบตอบว่าเป็นเพราะพวกเขาไม่เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ในตัวของมันเอง เพื่อให้เข้าใจง่าย จึงมีการบัญญัติศัพท์เรียกโลกหรือเอกภพที่เชื่อว่าไม่มีกฎเกณฑ์นั้นว่า “กลีภพ” (chaos) แหะละนี่คือปรัชญาบริสุทธิ์ของพวกเขา ปรัชญาบริสุทธิ์แบบนี้แหะละที่กำหนดให้พวกเขาพอใจกับคำตอบข้างต้น และไม่สนใจค้นคว้ากฎเกณฑ์ของโลก ซึ่งเชื่อว่าไม่มี แต่ทุ่มเทความสามารถทุกอย่างเพื่อค้นคว้าหาสิ่งที่คิดว่ามี คือ รู้ใจและเอาใจอำนาจลึกลับ ปรัชญาดึกดำบรรพ์เป็นปรัชญาแบบเดียวของมนุษยชาติมาเป็นเวลานานประมาณ 2 ล้านปี และด้วยปรัชญาแบบนี้มนุษย์เราย่อมจะก้าวหน้าทางวิชาการไม่ได้ง่ายนัก นอกจากจะพบโดยบังเอิญทั้ง ๆ ที่มีได้ตั้งใจแสวงหาอย่างไรก็ตาม สติปัญญาของมนุษย์เราก็ค่อย ๆ ก้าวหน้าขึ้นมาจนถึงขั้นปรัชญาโบราณได้เมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้วนี่เอง

เนื่องจากกระบวนทัศน์แบบดึกดำบรรพ์ยึดน้ำพระทัยเบื้องบนเป็นหลักในการปฏิบัติ เพราะเชื่อว่าหากปฏิบัติถูกน้ำพระทัยของเบื้องบน เป็นที่พอพระทัยของเบื้องบน ก็

จะได้ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ใครได้ดีในโลกนี้ (ไม่ว่าจะรูปสวย รวยทรัพย์ ทรัพย์ ทรัพย์ ทรัพย์) ก็หมายความว่าเอาใจเบื่องบนได้ถูกต้อง เบื่องบนจะโปรดปรานทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จึงถือคติว่า “มุ่งโลกนี้ให้ดีไว้ ไปโลกหน้าจะดีเอง” ผู้มีความคิดในแนวนี้อาจเอาใจเบื่องบน เพื่อหวังผลประโยชน์ในโลกนี้ให้มากที่สุด เพราะเชื่อว่าผู้ใดเปรียบในโลกนี้ เป็นผู้เอาใจ เบื่องบนได้ถูกต้อง โลกหน้าก็จะดีตามไปด้วย การนับถือศาสนาจึงอยู่ในระดับศาสนาแห่ง ผลประโยชน์ โดยเน้นผลประโยชน์ในโลกนี้เป็นหลัก เพราะหวังว่าผลประโยชน์ในโลกหน้า จะตามมาเองโดยอัตโนมัติ

ผู้นับถือศาสนาแบบดึกดำบรรพ์จึงอาจจะแปรพักตร์ได้ง่าย ถ้าฝ่ายใหม่สามารถให้ ผลประโยชน์มากกว่าและสามารถคุ้มครองภัยจากฝ่ายตรงข้ามได้ ก็ยินดีจะเข้าร่วมด้วย และมีแนวโน้มที่จะนับถือเทพหลายองค์ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นญาติกัน หรือเป็นเพื่อนกัน เพราะในทำนองนี้ เชื่อว่าจะได้ผลประโยชน์มากกว่า แต่ถ้าเทพเป็นอริ ต่อกัน ผู้นับถือก็ต้องวางตัวเป็นอริตามด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเอาใจเทพฝ่ายที่เชื่อว่าจะให้ ประโยชน์มากกว่านั่นเอง

2) กระบวนทัศน์แบบที่สองหรือกระบวนทัศน์โบราณ (Ancient Paradigm)

กระบวนทัศน์แบบโบราณ ยึดเอากฎของโลกเป็นหลัก เพราะเชื่อว่าความสำเร็จอยู่ที่การทำ ตามกฎของโลกเท่านั้น จึงต้องพยายามค้นคว้าให้รู้กฎของโลกและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แม้จะไม่เข้าใจว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น แต่ถ้าทำแล้วได้ผลก็ให้ปฏิบัติตามนั้นเถิด ในการนับถือศาสนาก็เช่นกัน เชื่อว่าเทพเจ้าทั้งหลายล้วนแต่ต้องเดินตามกฎ และช่วย มนุษย์ตามกฎของโลก บางกลุ่มเชื่อว่าเทพมิใช่ผู้สร้างโลก แต่เป็นผลิตผลของโลกเช่น เดียวกับมนุษย์ ผิดกันแต่ว่าเทพเป็นผู้รู้กฎของโลกมากกว่ามนุษย์ จึงช่วยมนุษย์ได้โดย ปฏิบัติตามกฎที่มนุษย์ยังไม่รู้ เทพเจ้ามิใช่ผู้สร้างโลกและมีผู้กำหนดกฎเกณฑ์ให้กับโลก จึงไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือยกเว้นกฎของโลกได้ หากเทพไม่ปฏิบัติตามกฎของโลกก็มีแต่ เสียผลประโยชน์เท่านั้น และถ้าหากมนุษย์ปฏิบัติตามกฎของโลกอย่างสมบูรณ์แล้วไซ้ร เทพก็ไม่อาจจะตัดทานผลที่เกิดขึ้นโดยจำเป็นนั้นได้ ดังความเชื่อของผู้ประพันธ์เรื่องนบน ทุกที่ระบุว่า เมื่อนบนทุกบำเพ็ญพิธีบูชาไฟอย่างถูกต้องแล้ว พระอิศวรก็มีอาจดประทาน พรให้ ทั้งที่ไม่เต็มพระทัย เพราะทรงตระหนักดีว่านบนทุกมีเจตนาร้ายที่จะใช้พรนั้นเพื่อล้าง แค้น

บางกลุ่มเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก (ซึ่งควรเข้าใจว่าได้แก่ เอกภพทั้งหมด) พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างและผู้วางกฎเกณฑ์ทุกอย่างให้กับโลก พระองค์

จึงอาจจะเปลี่ยนแปลงหรือยกเว้นเป็นครั้งคราวได้ แต่ก็เชื่อได้ว่า พระองค์จะไม่เปลี่ยนแปลงกฎของโลก และจะยกเว้นก็เฉพาะในกรณีสำคัญจริง ๆ เท่านั้น เพราะมีฉะนั้นจะไม่สมศักดิ์ศรีของพระองค์ผู้เป็นใหญ่เหนือสากลจักรวาล ในกรณีนี้ก็เช่นกันพระเจ้าจะทรงช่วยมนุษย์ตามกฎเกณฑ์ และมนุษย์จะได้ประสิทธิผลก็โดยปฏิบัติตามกฎบัญญัติที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้

ไม่ว่าจะกรณีใดในสองกรณีข้างต้น การนับถือศาสนาก็ยังเป็นศาสนาแห่งผลประโยชน์เช่นเดียวกับในกระบวนทัศน์แบบดึกดำบรรพ์ การเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทนในโลกนี้ย่อมเป็นไปได้ เพราะการเสียผลประโยชน์ในโลกนี้เท่ากับเสียผลประโยชน์ในโลกหน้าด้วย ทุกคนจึงต้องพยายามตะเกียกตะกายแสวงหาผลประโยชน์ในโลกนี้ไว้อย่างสูงสุด แล้วโลกหน้าจะดีเองโดยอัตโนมัติตามโลกนี้

โลกหรือจักรวาลที่เชื่อว่ามิกฎในตัวเองเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่า “เอกภพ” อย่างที่เราเข้าใจกันทุกวันนี้

อาจจะเคยมีอัจฉริยบุคคลเกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้นนานแล้วก็ได้ ที่สามารถมองเห็นว่าโลกน่าจะมีกฎเกณฑ์ในตัวของมันเอง แต่ถ้าหากเขาไม่สามารถถ่ายทอดได้ ความคิดดังกล่าวก็ย่อมจะสูญหายไปพร้อมกับความตายของเขา หรือถ้าหากเขาถ่ายทอดได้แต่ไม่มีใครเชื่อ เขาอาจจะถูกกล่าวหาว่าคิดนอกกริตเป็นกาลกิณี และอาจจะถูกประชาทัณฑ์ตายไปหรือหายสาบสูญไปโดยไม่มีร่องรอย ผู้ที่สามารถคิดได้ในบรรยากาศเช่นนั้นเป็นคนแรกและถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจและเชื่อตามได้อย่างปลอดภัยย่อมเป็นอัจฉริยะ เราไม่สามารถทราบได้ว่า เขาผู้นั้นเป็นใครที่เป็นคนแรกของมนุษยชาติ เท่าที่เรามีหลักฐานพอจะศึกษาได้ในเวลานี้ที่นับว่าเก่าแก่ที่สุด ก็คือ ผู้นิพนธ์คัมภีร์ไบเบิลหน้าแรก ซึ่งสันนิษฐานกันว่าสั่งสอนกันมาในหมู่ชาวฮีบรูก่อนโมเสสและถ่ายทอดกันต่อ ๆ มา เพิ่งจะจารึกลงเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว คัมภีร์ไบเบิลกล่าวว่า พระเจ้าทรงจัดระเบียบวางกฎเกณฑ์ให้กับโลก ทรงเปลี่ยนสภาพของโลกจากสภาพกลีภพ (ฮีบรู Tobu bohu, กรีก Chaos) มาเป็นโลกที่มีกฎเกณฑ์ (กรีก Cosmos) และเดินตามกฎเกณฑ์ต่อมา และเมื่อพระเจ้าทรงวางกฎเกณฑ์ให้กับโลกแล้ว แม้พระองค์จะมีสิทธิยกเว้นหรือเปลี่ยนกฎของโลกได้ ก็ไม่ทรงกระทำโดยไม่จำเป็น พระองค์ทรงรักษาศักดิ์ศรีของพระองค์ โดยทรงให้ความสำคัญแก่กฎเกณฑ์ของโลก

ในหมู่ชาวกรีก มีหลักฐานว่า ทาเลส (Thales ก.ค.ศ. 640-545) เป็นคนแรก que คิดว่าโลกมีกฎเกณฑ์ในตัวของมันเอง ในชมพูทวีปพระพุทธเจ้าทรงเป็นบุคคลแรกที่ทรงสอนว่า เอกภพและทุกสิ่งในเอกภพเดินตามกฎธรรมะ ในประเทศจีนเราก็กพบว่าขงจื้อและเล่า

จืดต่างก็สอนเรื่อง “เต่า” ในเวลาไล่เลี่ยกัน ชงจืดเน้นเต่าในฐานะกฎการปฏิบัติตนทั้งในชีวิตส่วนตัวและในสังคม ส่วนเล่าจื้อเน้นเต่าในฐานะธรรมชาติที่มีกฎตายตัว

ในเมื่อคนเราเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ ก็ย่อมจะหันเหความสนใจมาแสวงหากฎเกณฑ์ของโลก ชาวตะวันตกมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์ของชีวิตเพื่อการหลุดพ้น ซึ่งนับว่าล้ำหน้าชาวตะวันตกไปช่วงหนึ่ง คือ ชาวตะวันตกจะเริ่มมีปรัชญาแบบหลังในยุคกลาง จึงนับได้ว่าชาวตะวันออกระโดดจากปรัชญาแบบดึกดำบรรพ์เข้าสู่ปรัชญายุคกลางทันที ในขณะที่ชาวตะวันตก ยังต้องผ่านช่วงปรัชญาแบบโบราณเสียก่อน

กระบวนทัศน์ของปรัชญาแบบโบราณ ก็คือ เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ และมนุษย์เราควรรู้จักกฎเกณฑ์เพื่อแสวงหาความสุขในโลกนี้ ผู้มีปรัชญาแบบนี้ จะทุ่มเททรัพยากรเพื่อความความสุขในโลกนี้ ดังปรากฏว่าชาวกรีกและชาวโรมันพากันสร้างวังใหญ่โต โรงละครใหญ่โต สนามกีฬาใหญ่โต สถานอาบน้ำร้อนใหญ่โต แต่สร้างวิหารถวายเทพเพียงเล็ก ๆ เท่าที่จำเป็น หากจะสร้างวิหารใหญ่โตบ้างก็เพื่อชื่อเสียงและความเจริญตาเจริญใจของมนุษย์ ยิ่งกว่าจะสร้างเพื่อความความสุขในโลกหน้า

ในสมัยโบราณนี้เอง ก็ยังมีคนจำนวนมากถือปรัชญาแบบดึกดำบรรพ์อยู่ คือ เชื่อในอำนาจลึกลับของธรรมชาติ ด้วยความกลัวและความหวังระคนกัน แม้พวกเขาจะได้ใช้สอยสิ่งอุปโลกบริโลก ที่พวกหัวก้าวหน้ากว่าประดิษฐ์และสร้างสรรค์ขึ้น แต่พวกเขาก็ใช้อย่างผู้มีจิตใจแบบดึกดำบรรพ์ เช่น อาจจะชมละครกรีกที่เล่นเทพประวัติด้วยความหวังว่าเป็นเคล็ดลับให้เขามีโชคดี และถ้าหากละเลยไม่ปฏิบัติตามเคล็ดก็จะโชคร้าย เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่เทพประวัติเหล่านั้น ผู้เขียนตั้งใจเขียนให้เป็นตำนานธรรม(myth) คือ เขียนให้เป็นสัญลักษณ์สอนปรัชญาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งผู้มีกระบวนทัศน์ที่สองจึงจะเข้าใจได้

3) กระบวนทัศน์แบบที่สามหรือกระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm)

กระบวนทัศน์แบบยุคกลาง ยึดเอาความสุขในโลกหน้าเป็นหลักเพราะเห็นความอนิจจังของโลกนี้ว่า แม้จะรู้จักทุกกฎของโลกและปฏิบัติตามอย่างไม่บกพร่อง “แม้จะได้ครอบครองทั้งโลกเป็นกรรมสิทธิ์” (มัทธิว 16 : 26) ก็ไม่อาจบรรลุความสุขแท้ ทั้งนี้ก็เพราะความสุขในโลกนี้ไม่สมบูรณ์แบบและไม่ถาวร ความสุขแท้และถาวรมีอยู่ในโลกหน้า จึงต้องใช้ชีวิตอันจำกัดและสั้นในโลกนี้เพื่อแสวงหาความสุขแท้ถาวรในโลกหน้า ผู้ที่ยึดมั่นในความคิดเช่นนี้ จึงสละโลกไปถือพรตกันมาก พบได้ในทุกศาสนาในยุคกลาง ศาสนสถานในช่วงนี้จึงสร้างกันใหญ่โตโดยไม่หวังผลประโยชน์ในโลกนี้ แม้แต่ชื่อผู้บริจาคก็ไม่อยากบันทึกไว้ให้รู้ เพราะกลัวจะได้ลาภยศสรรเสริญ ซึ่งเชื่อว่าบั้นตอนประโยชน์ในโลกหน้า

ส่วนที่อยู่อาศัยของตนเองทำเพียงเล็ก ๆ พออยู่ได้ สถานบันเทิงเป็นอันงดเว้นหมด ผิดกับชาวกรีกและชาวโรมันในยุคโบราณซึ่งสร้างศาสนสถานไว้สักแต่เอาใจเทพ ทำอย่างไรให้เทพพอพระทัยได้อย่างที่สุดเป็นอันเพียงพอ ประหยัดได้ก็ประหยัดเพื่อเก็บไว้สร้างบารมีในโลกนี้ พวกเขาจึงไม่ทุ่มเทถึงขนาดสละโลกออกบวชตลอดชีพ จะสร้างโบสถ์ก็สร้างพอประมาณ แต่ถ้าเป็นที่อยู่อาศัย สถานบันเทิงอย่างเช่น โรงละคร สนามกีฬา สถานอาบน้ำร้อน ฯลฯ จะทุ่มเทอย่างเต็มที่

ผลจากกระบวนทัศน์แบบยุคกลางก็คือ เราได้ระเบียบวิธีบำเพ็ญพรตของศาสนาต่าง ๆ อาสนวิหาร (cathedral) ในยุโรป พุทธคยาในอินเดีย บูโรบูโดในอินโดเนเซีย ฯลฯ กระบวนทัศน์ยุคกลางในยุโรปเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว คือ ในราวต้นคริสตกาล แต่ทางตะวันออก เช่น อินเดียและจีนเกิดขึ้นก่อนประมาณ 500 ปี คือ ในราวต้นพุทธกาล ซึ่งก็มีกระบวนทัศน์แบบโบราณเกิดขึ้นควบคู่กันไปด้วย คือ กระบวนทัศน์ที่เชื่อว่า โลกมีกฎเกณฑ์เพื่อชีวิตในโลกนี้ เช่น ปรัชญาจรรยาของอินเดีย เป็นต้น

ระหว่างที่บุคคลจำนวนหนึ่งยึดถือกระบวนทัศน์แบบยุคกลางเป็นหลัก ก็คงมีคนถือกระบวนทัศน์แบบโบราณและกระบวนทัศน์แบบดึกดำบรรพ์อยู่เคียงบ่าเคียงไหล่กันไป จึงไม่แปลกอะไรที่ความสำนึกและการแสดงออกในชีวิตประจำวันในยุคกลาง จะมีปรัชญาทั้ง 3 แบบปนคละกัน

4) กระบวนทัศน์แบบที่สี่หรือกระบวนทัศน์สมัยใหม่ (Modern Paradigm) ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1500 เป็นต้นมา วิทยาศาสตร์พบวิถีทางที่แน่ชัดของตน ตั้งตัวเป็นวิชาอิสระได้ก็ค้นพบ ประดิษฐ์และก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จนเป็นที่หวังกันว่าวิทยาศาสตร์จะแก้ปัญหายุ่งยากของมนุษย์ได้ วิทยาศาสตร์อาจจะรักษาโรคได้ทุกชนิด วิทยาศาสตร์อาจจะขจัดความตายและชราภาพ มนุษย์ทุกคนจะเป็นหนุ่มสาวตลอดกาลโดยไม่ต้องกลัวความเจ็บ ป่วย ชรา มรณะ วิธีการวิทยาศาสตร์จะช่วยวางระเบียบสังคมให้มนุษย์ได้แบ่งปันปันความสุขกันอย่างยุติธรรม แต่ละคนได้แบ่งส่วนทำงานน้อยที่สุด และใช้เวลาที่เหลือส่วนใหญ่หาความบันเทิงอย่างไร้ความกลัวและความกังวลใด ๆ ทั้งสิ้น โลกนี้น่าจะเป็นสวรรค์ได้โดยไม่ต้องหวังพึ่งโลกหน้า

กระบวนทัศน์แบบสมัยใหม่ ยึดวิธีการวิทยาศาสตร์เป็นหลัก เพราะเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์และวิธีการวิทยาศาสตร์ เป็นทางพบกฎของโลก ให้ช่วยกันสนับสนุนการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ โดยหวังว่าวิทยาศาสตร์จะแก้ปัญหายุ่งยากของมนุษย์

ในทางศาสนา ผู้ที่ต่อต้านศาสนาบางคนใช้เหตุผลวิทยาศาสตร์เพื่อวิจารณ์ศาสนา
ว่างมายไร้สาระ ทำให้เสียเวลาพัฒนาวิทยาศาสตร์ ส่วนผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนศาสนาก็ใช้
วิธีเกลี้ยจิ้มเกลื้อ คือมุ่งใช้เหตุผลพิสูจน์ว่าข้อคำสอนของศาสนาทุกข้อมีเหตุผล ผลก็คือ
เกิดความแตกแยกกันอย่างกว้างขวางในหมู่ผู้เอาจริงเอาจังกับวิธีการนี้ในศาสนา ทำให้
เกิดความแตกแยกระหว่างนิกายศาสนา ที่นับถือศาสนาต่างกัน ระหว่างผู้นับถือศาสนา
เดียวกันแต่นิกายกัน และระหว่างผู้นับถือนิกายเดียวกันแต่ต่างสำนักกัน และแตก
แยกแม้กระทั่งในสำนักเดียวกัน แต่ต่างทฤษฎีกัน เพราะต่างฝ่ายต่างเชื่อว่าเหตุผลของตน
ถูกต้อง ใครคิดเห็นเป็นแบบอื่นย่อมไร้เหตุผล

ความแตกแยกระหว่างผู้นับถือศาสนายังมีผลสืบต่อมาจนทุกวันนี้ แต่ในวงการ
วิชาการ วิธีการวิทยาศาสตร์กลับเป็นสื่อกลางให้นักวิชาการต่าง ๆ ร่วมมือกันได้ดีมาก

กระบวนทัศน์แบบสมัยใหม่จึงเชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ และการรู้กฎเกณฑ์ของโลกจะ
ทำให้โลกนี้เป็นสวรรค์สำหรับมนุษย์ทุกคน ผู้ยึดถือปรัชญาแบบนี้จะทุ่มเททุกอย่างเพื่อ
ผลักดันการค้นคว้าวิทยาศาสตร์ให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว บางคนที่มีหัวรุนแรงอาจวาง
นโยบายทำลายความเชื่อและความหวังความสุขในโลกหน้าทุกรูปแบบด้วย เพราะเชื่อว่า
ศาสนาเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ แต่ทว่าในขณะเดียวกันก็ยังมีผู้ยึด
ถือกระบวนทัศน์แบบดึกดำบรรพ์ แบบโบราณ และแบบยุคกลาง ดำรงชีวิตเคียงบ่า
เคียงไหล่อยู่ด้วยเสมอ การแสดงออกในแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิต จึงมีกระบวนทัศน์ทั้ง 4 แบบ
คละปนกัน ในการนับถือศาสนาก็เช่นกัน ในแต่ละศาสนาและนิกายก็มีผู้นับถือด้วย
กระบวนทัศน์ต่าง ๆ อยู่ปะปนกัน

5) กระบวนทัศน์แบบที่ห้าหรือกระบวนทัศน์ปัจจุบัน (Contemporary Paradigm) สงครามโลกครั้งที่ 1 ทำลายชีวิตมนุษย์ไปประมาณ 10-20 ล้านคน ครั้งที่ 2 ทำลายไปอีกประมาณ 60-100 ล้านคน คนบาดเจ็บพิการอีกจำนวนประมาณเท่ากัน ผู้ตกทุกข์ได้ยากและสูญเสียทรัพย์สินมีมากมายเหลือคณนา ที่เสียหายกันมากมายเช่นนี้ก็เพราะรบกันด้วยอุปกรณ์อันเกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ผู้รู้จักคิดย่อมอดตั้งปัญหาถามขึ้นมาไม่ได้ว่า วิทยาศาสตร์จะสร้างสวรรค์ในโลกหรือว่าจะทำลายมนุษย์ให้หมดโลกกันแน่ ผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง The Day After และอื่นๆอีกมาก ตอบอย่างหนักแน่นเด็ดเดี่ยวว่า จะทำลายมนุษย์ให้หมดโลกหากจะยึดถือกระบวนทัศน์แบบสมัยใหม่กันต่อไป เมื่อไม่ถือกระบวนทัศน์แบบสมัยใหม่ จะให้ถือกระบวนทัศน์แบบไหนกันต่อไปเล่า กระบวนทัศน์แบบดึกดำบรรพ์ก็ดี (ไสยศาสตร์) แบบโบราณก็ดี (การใช้กฎหมายความสุข

ในโลกนี้เฉพาะตัว) แบบยุคกลางก็ดี (ศาสนนิยมหรือความคลั่งไคล้เฉพาะในศาสนาของตน) จึงได้โอกาสเฟื่องขึ้นอย่างฟูฟ่าทั่วไป

นักปราชญ์อิมมานูเอิล ค้านต์ (Immanuel Kant 1724-1804) ได้เสนอความคิดไว้ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่แล้วว่า อย่าหลงใหลวิทยาศาสตร์ เพราะวิทยาศาสตร์มิได้ให้ความจริง ให้เพียงสิ่งที่เป็นประโยชน์ เราต้องใช้วิทยาศาสตร์เพื่อรับใช้มนุษย์ในขอบข่ายของศีลธรรมและศาสนา ซึ่งจะต้องอาศัยความสำนึกร่วมของมนุษยชาติเป็นเกณฑ์ ไม่ควรเอาวิชาการอื่น ๆ มาตัดสินศีลธรรมและศาสนา เพราะวิชาการต่างๆ ให้ความรู้ที่ไม่แน่นอน เนื่องจากต้องผ่านกรรมวิธีของสมอง เป็นเหตุให้ถูกแปรสภาพไปจนเราไม่อาจจะรู้ว่าอะไรจริง วิชาการต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์แต่ต้องใช้ภายใต้ขอบข่ายของศีลธรรมและศาสนา

ปรัชญาของค้านต์ นับเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนทัศน์แบบปัจจุบันตั้งแต่ประมาณ ค.ศ.1800 เป็นต้นมา แต่ทว่าเพาะตัวอยู่ในวงแคบ เป็นปรัชญาแห่งความไม่แน่นอน ไม่ใช้ความไม่แน่นอนที่ชักชวนให้สิ้นหวัง แต่เป็นความไม่แน่นอนที่รู้ขอบข่ายและยอมรับสภาพ จึงเป็นความไม่แน่นอนที่จูงใจให้มนุษย์หันหน้าเข้าหากัน แสวงหาความสำนึกร่วมกัน และร่วมมือกันเพื่อควบคุมการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ กระบวนทัศน์ปัจจุบันชุ่มพัฒนาเรื่อยมาบนพื้นฐานดังกล่าว เพิ่งจะได้รับความสนใจอย่างจริงจังก็หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มหลังนวยุค(Postmodernists)

กระบวนทัศน์ใหม่จะต้องสามารถแก้จุดบกพร่องของกระบวนทัศน์ในอดีตให้ได้ จะต้องแก้ไขประเด็นที่เอื้อสงคราม และสนับสนุนประเด็นที่ส่งเสริมสันติภาพ ในที่สุดก็พบว่าปรัชญาในอดีตซึ่งแบ่งออกเป็นสำนักและลัทธิต่างๆ มากมาย และซึ่งจัดเป็นกลุ่มได้ 4 กระบวนทัศน์นั้น ล้วนแต่มีประเด็นเอื้อสงครามร่วมกัน คือ ความยึดมั่นถือมั่น (attachment) กล่าวคือ ใครเชื่อปรัชญารูปแบบใดก็ตาม คิดว่ารูปแบบนั้นรูปแบบเดียวเป็นความจริง ถูกต้องมีประโยชน์ รูปแบบอื่น ๆ ล้วนแต่เท็จ ผิด หลง ให้โทษทั้งสิ้น ดังวาทะของพระพุทธเจ้าว่า อิทะเมวะ สัจจัง โมฆะ มัญญัง (ของฉันทันนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะหมด) พระองค์ทรงสอนว่าการยึดมั่นถือมั่นอย่างนี้ไม่เอื้อต่อการพบความจริง จึงทรงแนะนำให้ใช้กาลามสูตรเป็นหลักพิจารณาว่า ปราชญ์ทั่วไปจะสรรเสริญหรือตำหนิต้องพิจารณาตรึกตรองให้ถ่องแท้ด้วยตนเองแล้วจึงรับเป็นความจริงของตน พระเยซูคริสต์ว่า “พระจิตเจ้าจะสอนให้ท่าน(แต่ละคน) เข้าใจความหมายของข่าวดีของเรา” (ยอห์น 14 : 26)

การยึดมั่นถือมั่น เป็นเหตุให้เกิด การแบ่งแยก

การแบ่งแยก	เป็นเหตุให้เกิด	การแข่งขัน
การแข่งขัน	เป็นเหตุให้เกิด	ความไม่ไว้ใจกัน
ความไม่ไว้ใจกัน	เป็นเหตุให้เกิด	การทำลายกัน

การยึดมั่นถือมั่นมีแนวโน้มที่จะมองว่าใครคิดไม่เหมือนตนเป็นคนละพวกกับตน ใครคิดเหมือนกันจึงมีแนวโน้มที่จะจับกลุ่มกัน แยกตัวออกจากกลุ่มอื่น จะรวมกับกลุ่มอื่น ได้ชั่วคราวก็เฉพาะเท่าที่สังเกตเห็นว่าจะต้องขจัดภัยร่วมกันหรือหวังได้ประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น เมื่อแยกพวกกันแล้วก็ต้องแข่งขันกัน เพราะเป็นความรู้สึกสามัญทั่วไปว่าพวกน้อยไม่ปลอดภัย พวกมากและมีพลังไว้มาก ๆ จะปลอดภัยดีกว่า เมื่อแข่งขันกันก็ต้องตั้งป้อมสู้กันและไม่ไว้ใจกัน เมื่อไม่ไว้ใจกันก็อยากทำลายฝ่ายตรงข้ามเพื่อความปลอดภัยของตนเอง อย่างเช่นเมื่อเราเห็นงูในบ้านเราไม่สบายใจกลัวมันจะทำร้ายเราก่อน ต้องขจัดเสียให้ได้ก่อนจึงจะนอนตาหลับ แต่เห็นจิ้งจกเราไม่ว่า เพราะเราไม่กลัวจิ้งจกนั่นเอง

เมื่อพบประเด็นร่วมอันเื้อต่อสงครามในกระบวนทัศน์ทั้ง 4 รูปแบบที่มีมาก่อน เช่นนี้ นักปรัชญาในช่วงหลังสงครามโลกจึงมุ่งชักชวนให้ตัดความยึดมั่นถือมั่น โดยพยายามเสนอเนื้อหาต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความสงสัยในจิตใจของคนรุ่นใหม่ ปรัชญาของอิมมานูเอล ค้านต้อฎหรือฟื้นขึ้นมาเพื่อให้เกิดความไม่แน่ใจในความรู้จากประสบการณ์และเหตุผลเชิงตรรกะ เช่น มีข้อพิสูจน์ให้เห็นว่าเส้นขนานอาจจะพบกันได้ พ่ออายุอ่อนกว่าลูกของตัวเองได้ ทางตรงอาจจะไกลกว่าทางโค้งได้ ธนูที่วิ่งไปตรง ๆ อาจจะมาถึงที่จุดเริ่มต้นได้ ฯลฯ หลักสูตรการศึกษาที่ดูเหมือนจะเน้นให้นักเรียนนักศึกษาผลิตความคิดสงสัยเพื่อเลิกยึดมั่นถือมั่น

หลังจากนั้นมาระยะหนึ่ง ปรากฏว่าได้ผลตามเป้าหมาย คือ คนรุ่นใหม่ลดการยึดมั่นกันอย่างมาก แต่ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นตามมากก็คือ ความเคืองคว้างในจิตใจของผู้เลิกยึดมั่นถือมั่น เนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ใหม่ คนรุ่นเก่าพากันเป็นห่วง ได้แต่ตำหนิและอยากจะได้กลับเข้าสู่สภาพเดิม คนรุ่นใหม่ก็ไม่เข้าใจตัวเอง และไม่เข้าใจคนรุ่นเก่า จึงต้องดึงต่อไป โดยไม่รู้วิธีแก้ที่เหมาะสม ช่องว่างจึงเกิดขึ้นระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า โดยต่างฝ่ายต่างไม่เข้าใจกัน เพราะไม่รู้สาเหตุมาจากปรัชญา ต้องแก้ไขกันด้วยปรัชญา

มีผู้เสนอวิธีแก้ปัญหาคความเคืองคว้าง โดยชักชวนให้เชื่อผู้มีญาณพิเศษด้วยเหตุผลที่ว่า เรามีปัญญาน้อยไม่สามารถหาทางแก้ไขเองได้ จึงควรเชื่อผู้บรรลุนิยามพิเศษ ให้เชื่อด้วยศรัทธา และมอบชีวิตจิตใจเดินตามท่าน และปฏิบัติตามทุกอย่างที่ท่านสอนโดยไม่สงสัยเลย ผู้ใช้วิธีนี้อย่างจริงจังอาจจะแก้ปัญหาคความเคืองคว้างเฉพาะตนได้ แต่ไม่อาจแก้

ปัญหาสังคมได้ เพราะปรากฏว่าถ้าสำนักยังเล็กอยู่จะยังไม่มีปัญหา แต่ครั้งสำนักเริ่มจะใหญ่ขึ้นก็มักจะมีปัญหา เพราะความจริงแล้ววิธีนี้เป็น การกลับไปสู่การยึดมั่นเดิมนั่นเอง เพียงแต่เปลี่ยนความยึดมั่นในความคิดมาเป็นความยึดมั่นในตัวบุคคลเท่านั้น ผลก็คงตาม มาในลักษณะเดียวกัน คือ แบ่งแยกกัน แข่งขันกัน ไม่ไว้วางใจกัน ทำลายกัน วิธีแก้ไขแบบ นี้เราเรียกว่าใช้วิธีของลัทธิอัจฉตติญาณนิยม(Intuitionism)

มีผู้เสนอให้แก้ไขปัญหาด้วยวิธีของลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) คือ ให้แข่งขันกันหาประสิทธิภาพเชิงปฏิบัติ เช่น ให้แข่งกันขายสินค้าให้ถึงเป้าและทะลุเป้า ปรากฏว่าผู้ อยู่ในกระแสแข่งขันไม่เคืองคว้างก็จริง แต่ก็เกิดอาการเครียดกันมาก ที่สุดก็ต้องมารักษา อาการเครียดกันเป็นการใหญ่ ผลประโยชน์ที่ได้จากการทะลุเป้าไม่คุ้มค่า

มีผู้เสนอให้แก้ไขด้วยหลัก 3 กล้า คือ กล้าเผชิญปัญหา กล้าประเมินวิธีปฏิบัติ และกล้าลงมือทำการด้วยความรับผิดชอบ แต่หลัก 3 กล้านี้ก็ต้องใช้อย่างสุภาพ ถ่อมตน มิฉะนั้นจะกลายเป็นคนขาดมนุษยสัมพันธ์เข้ากับใครไม่ได้

ในที่สุดก็คงต้องหันมาใช้วิธีเสวนา(dialogue) วิธีนี้เข้าแต่วารอบคอบ และเปิด โอกาสให้พิจารณารับส่วนดีได้จากทุกทาง สามารถร่วมมือกันได้โดยไม่ต้องคิดเหมือนกัน สร้างบรรยากาศเอกภาพในความหลากหลาย

ความไม่ยึดมั่นถือมั่น	นำไปสู่	การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ
การแบ่งหน้าที่	นำไปสู่	ความสามัคคี
ความสามัคคี	นำไปสู่	ความไว้วางใจกัน
ความไว้วางใจกัน	นำไปสู่	ความช่วยเหลือกัน
ความช่วยเหลือกัน	นำไปสู่	สันติภาพ

ด้วยความรู้สึกต้องการร่วมกันเช่นนี้ ชาวหลังนวยุคจึงตั้งเอาวิธีวางความคิดเป็น กลาง(epoche) ของฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl) มาใช้ แต่ทว่าวิธีนี้แก้ปัญหาได้เชิงลบ เท่านั้น คือขจัดความยึดมั่นถือมั่นได้ แต่ยังไม่มิติศทางที่เป็นบวก จึงต้องมุ่งเป้าหมายไป ที่ศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งของไฮเดกเกอร์ (Heidegger) ประกอบด้วยวิธีวิเคราะห์ภาษาสามัญ (Analysis of Ordinary Language) ของวิตเกินสไตน์ (Wittgenstein) จึงได้ทิศทางที่เป็นบวกสู่เป้าหมาย คือส่งเสริมศักดิ์ศรีของมนุษย์

วิธีวิเคราะห์ภาษาสามัญรวมกับการประเมินค่าโดยมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็น
มาตรฐาน เรียกว่าวิธีวิจารณ์ญาณ (critical mind)

กระบวนทัศน์ที่ 5 ที่เชื่อได้น่าจะกอบกู้สถานการณ์ของโลกปัจจุบันจึงได้แก่
วิจารณ์ญาณ อันประกอบด้วยการวิเคราะห์ตามวิธีการของปรัชญาภาษาสามัญ (ordinary
language analysis) รวมกับการประเมินค่าโดยยกย่องศักดิ์ศรีของมนุษย์ (human
dignity enhancement) วิธีการดังกล่าวมานี้ทั้งหมดรวมกันเรียกว่าวิธีนัยศาสตร์
(Hermeneutics)

กระบวนทัศน์ที่ 5 ไม่ใช่ลัทธิปรัชญาลัทธิหนึ่ง เช่นเดียวกับกระบวนทัศน์ทั้งหลาย
ลัทธิหลังนวยุค(postmodernism) เป็นเพียงลัทธิหนึ่ง แม้แต่ลัทธิหลังนวยุคเองก็แตก
สาขาออกมากมาย ความคิดและเนื้อหาที่สนใจมีหลากหลาย แต่ก็ถือว่าเป็นการแบ่งหน้าที่
กันรับผิดชอบ แบ่งส่วนกันค้นคว้าวิจัย โดยมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือสันติภาพของโลก
และการอยู่ร่วมอย่างเอื้ออาทรต่อกันระหว่างมวลมนุษยชนบนพื้นฐานแห่งการเคารพศักดิ์ศรี
แห่งความเป็นมนุษย์

กระแสความคิดหนึ่งในกระบวนทัศน์ที่ 5 ก็คือ ลัทธิโลกาภิวัตน์นิยม
(globali-
zationalism) ซึ่งมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญถือเป็นนโยบายส่งเสริม ลัทธินี้ซึ่งน่าจะเรียกว่า
เป็นกระแสความคิดมากกว่าลัทธิ ใช้วิจารณ์ญาณของลัทธิหลังนวยุคเป็นเครื่องมือคิด แต่
เนื้อหาเน้นเปิดกว้างคลุมความคิดของมนุษย์ทั้งโลก ทุกวัฒนธรรม และทุกลัทธิความเชื่อ
ถือ โดยถือเป็นนโยบายในเรื่องเนื้อหาว่า “สำรวจใหม่หมดและไม่ละเลยอะไรเลย”
(reacts all, rejects none) เมื่อเตรียมตัวพร้อมแล้วก็จะย้อนอ่าน(re-read) ทุกอย่าง
ที่ขวางหน้า เพื่อเลือกประเด็นที่สนใจมาคิดใหม่(re-think) และเสนอเพื่อโลกาภิวัตน์ที่
เหมาะสม(sound globalization)

หลังจากได้พบวิจารณ์ญาณแล้ว ผู้มีกระบวนทัศน์ที่ 5 ก็ได้ทำการวิเคราะห์และ
ประเมินค่าเรื่องราวต่างๆของศาสนา ทำให้ผู้นับถือศาสนาต่างกันหันหน้าเข้าหากัน ต่าง
ลัทธิกันหันหน้าเข้าหากัน ต่างสำนักก็หันหน้าเข้าหากัน ต่างทฤษฎีก็หันหน้าเข้าหากัน เพื่อ
แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์แก่กัน หวังความร่วมมือกันโดยไม่ต้องเชื่อเหมือนกัน
สร้างบรรยากาศแห่งเอกภาพบนความหลากหลาย สร้างความหวังให้กับสันติภาพอย่าง
กว้างขวาง

ความร่วมมือระหว่างศาสนาอาจจะปฏิบัติได้เป็นขั้น ๆตามลำดับดังนี้

- ไม่รังเกียจกัน
- เคารพกัน
- ช่วยเหลือกันตามมารยาทสังคม
- หวังดีต่อกันด้วยความจริงใจ
- แบ่งปันความรู้และประสบการณ์แก่กัน เพื่อพัฒนาไปด้วยกัน

ทางด้านศาสนานั้น กระบวนทัศน์แบบปัจจุบันชักชวนให้ใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซิร์ล ที่พัฒนามาเป็นวิธีนัยศาสตร์ (Hermeneutics) แบบนวยุค (Postmodernist) ซึ่งสำนักเอบแบคพัฒนาต่อเป็นวิธีบริบท (Contextuality) เพื่อแสวงหาปรัชญาโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวตามศรัทธา แต่ก็สามารถศึกษาและวิจัยร่วมกันได้ ร่วมกันปฏิบัติศาสนกิจของกันและกันได้ บนพื้นฐานแห่งความเข้าใจกันและกัน (mutual understanding) และเคารพศรัทธาของกันและกัน (mutual respect) มีปัญหาขัดแย้งอะไรก็ปรับความเข้าใจกันด้วยสันติวิธี (peaceful dialogue)

4. ความพร้อมที่รัฐพึงดูแลให้สถาบันศาสนาจัดการให้มีขึ้น

4.1 ให้องค์การศาสนาต่างๆ ปรับปรุงนโยบายการอบรมบุคลากรให้ตอบสนองนโยบายของรัฐด้วย คือ

- ก. ให้สามารถอบรมศีลธรรมและศาสนาอย่างทันสมัย
- ข. ให้สามารถร่วมมือบทบาทในการศึกษาของชาติทุกรูปแบบตามความถนัด
- ค. ให้สามารถบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพทันสมัย
- ง. ให้ร่วมจรโลงสร้างความสามัคคีในชาติ ความร่วมมือระหว่างศาสนา และ

สันติภาพของโลก

4.2 ความสามารถอบรมศีลธรรมและศาสนาอย่างทันสมัยอย่างน้อยต้องประกอบด้วย

- ก. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาอันพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์
- ข. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจิตวิทยาศีลธรรมและจิตวิทยาศาสนา
- ค. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิธีสอนศาสนาอันไม่พึงประสงค์และอันพึงประสงค์
- ง. รู้จักใช้สื่อการสอนเท่าที่มีอยู่อย่างทันสมัย

4.3 รูปแบบของการศึกษาที่องค์การศาสนาอาจจะมีบทบาทได้

ก. การศึกษาในระบบ โดยการใช้ทรัพยากรและบุคลากรขององค์การศาสนา จัดตั้งสถาบันการศึกษาในระบบตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงอุดมศึกษา โดยบุคลากรศาสนาเป็นผู้บริหารและร่วมสอนวิชาสามัญด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาจริยธรรม-ศีลธรรมและศาสนา ตามแนวนโยบายที่กล่าวไว้ข้างต้น

ข. การศึกษานอกระบบ สถาบันศาสนาใดที่ยังมีทรัพยากรและบุคลากรเหลืออยู่ ควรจะช่วยการศึกษาของชาติให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการเปิดหลักสูตรนอกระบบการศึกษา ตามแบบอย่างที่ตั้งสถาบันของรัฐและสถาบันเอกชนทำอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นมาแล้ว หากทำได้ในระดับใดก็ควรจัดทำ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา

ค. การศึกษาตามอัธยาศัย ในด้านนี้สถาบันศาสนานิยมทำอยู่แล้ว แต่ส่วนมากจะจำกัดอยู่ในขอบข่ายของการอบรมทางด้านศาสนา เพื่อให้การศึกษาและอบรม บุคลากรและสมาชิกของศาสนาของตนเอง อย่างเช่น ศาสนาพุทธมีโรงเรียนนักธรรม โรงเรียนบาลี โรงเรียนพุทธศาสนาวินยาศาสตร์ ศาสนาอิสลามมีโรงเรียนศาสนา โรงเรียนภาษาอาหรับ ศาสนาคริสต์มีโรงเรียนคริสตธรรมศึกษา หลักสูตรอบรมพันธกิจ โรงเรียนอาชีวะ และมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม พึงตราพระราชบัญญัติส่งเสริมให้องค์การศาสนาต่างๆ จัดหลักสูตร สอนและอบรมการพัฒนาชีวิตในด้านต่างๆ ให้มากขึ้น ตามความต้องการของยุคโลกาภิวัตน์ เช่น หลักสูตรการอบรมวิชาชีพต่างๆ ตามความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรอบรมการฝึกจิตตามแบบของแต่ละศาสนา โดยให้สมาชิกของศาสนาอื่นๆ สามารถใช้ประโยชน์ได้ด้วย หลักสูตรอบรมชีวิตการครองเรือน การเลี้ยงดูและอบรมบุตรตามวัย หลักสูตรรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม หลักสูตรสหกรณ์ หลักสูตรการเกษตร หลักสูตรการฝีมือ หลักสูตรการอนามัย หลักสูตรดนตรีและศิลปะและช่างฝีมือ เป็นต้น

5. การสนับสนุนจากภาครัฐ

5.1 ยกเว้นภาษีอากรสำหรับเงินบริจาคและเงินบำรุงที่ให้กับสถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาที่เป็นของสถาบันศาสนา

5.2 ให้ความสะดวกในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนา

5.3 ให้หลีกเลี่ยงการตั้งสถาบันการศึกษาของรัฐในลักษณะที่เป็นการแข่งขัน ในด้านที่สถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนาทำได้แล้วอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณใกล้เคียงกัน

5.4 ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่สถาบันที่เก็บค่าเล่าเรียนต่ำหรือไม่เก็บเลย ในเมื่อปรากฏว่าเงินบริจาคไม่เพียงพอ

5.5 ให้บุคลากรของสถาบันศาสนาที่อุทิศตนเพื่อการศึกษา มีเกียรติและศักดิ์ศรีทางการศึกษาเช่นเดียวกับในสถาบันการศึกษาอื่นๆ

5.6 ประสานงานให้บุคลากรของสถาบันศาสนาต่างๆ ได้พัฒนาความสามารถและทัศนคติร่วมกัน

6. บทบาทของรัฐต่อบทบาทของสถาบันศาสนา

จะต้องเดินสายกลาง โดยแสวงหาความพอดีระหว่างการเปิดโอกาสให้พัฒนาและการควบคุม เพื่อให้มีความคล่องตัวในการพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้มีเสรีภาพในการพัฒนาและเกิดความหลากหลายในการให้การศึกษา เปิดทางเลือกให้นักเรียนและนักศึกษาได้เลือกตามพรสวรรค์ส่วนตัวได้มากขึ้น การควบคุมมากเกินไป

(overregulating) ย่อมลดพลังสร้างสรรค์อันมีคุณนานัปการ แต่ถ้าไม่ควบคุมเสียเลยหรือควบคุมน้อยไป(deregulating)ก็จะไม่ได้คุณภาพตามเป้าหมาย และอาจจะมีกรณีออกนอกนโยบายอันพึงประสงค์และก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ซึ่งจะต้องเสียเวลาและงบประมาณของประเทศนำไปตามแก้ปัญหาในภายหลัง ซึ่งอาจจะไม่คุ้มกับผลดีที่คาดหวังไว้

ดังนั้น พระราชบัญญัติจะต้องเลือกทางสายกลางที่เหมาะสมระหว่างการส่งเสริมและควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดทั้ง 2 อย่าง ซึ่งก็คงจะต้องดำเนินการตามแผนปกติ คือ ต้องมีการวางแผน การทดลองนำไปใช้ตามแผน การติดตามและประเมินผล การปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้เพื่อติดตามผลต่อไป การดำเนินงานก็คงต้องอาศัยหน่วยงานที่รู้เรื่องและขยันขันแข็ง ซึ่งจะต้องดำเนินการเป็นวงจรเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ อย่างไม่หยุดยั้ง

7. ขอบข่ายการศึกษาในระบบที่สถาบันศาสนาอาจช่วยรัฐได้

1) อนุบาลศึกษา ในปัจจุบันสถาบันศาสนาก็จัดทำอยู่บ้างแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะสถาบันศาสนาโดยปกติจะมีบุคลากรสตรีจำนวนหนึ่งที่มีความถนัดและสนใจอุทิศตนให้

กับเด็กเล็ก จึงสามารถดูแลเด็กเล็กและพัฒนาเด็กเล็กได้ด้วยใจรักและศรัทธาต่ออุดมการณ์ของตน ในด้านนี้บุคลากรศาสนาจึงอาจจะทำได้ดีเป็นพิเศษ

2) **สามัญศึกษา** หน่วยงานของสถาบันศาสนาแต่ละหน่วยอาจจะดำเนินการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ตามระดับความต้องการของชุมชนที่หน่วยงานนั้นสังกัดอยู่ เช่นในหมู่บ้านก็ทำได้ในระดับประถมศึกษา ในหมู่บ้านใหญ่ก็อาจทำได้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และในชุมชนเมืองก็อาจจัดได้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3) **อาชีวศึกษา** สถาบันศาสนาที่มีบุคลากรสามารถในการให้การศึกษาทางด้านอาชีวะด้านใดที่เหมาะสมกับอาชีพของคนไทย ก็พึงได้รับการสนับสนุนให้จัดทำขึ้น อย่างเช่น โรงเรียนอาชีวะดอนบอสโก โรงเรียนโยนออฟอาร์คพานิชยการ โรงเรียนสงเคราะห์เด็กอนาถาของวัดสระแก้ว เป็นต้น

4) **อุดมศึกษา** สถาบันศาสนาที่มีบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ ก็จะต้องได้รับการสนับสนุนให้จัดทำขึ้นและขยายครอบคลุมสาขาวิชาต่างๆที่สามารถจะเปิดได้ สาขาวิชาที่สถาบันศาสนาน่าจะจัดได้ดีที่สุดคือสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา และสาขาอื่นๆก็จะมีคุณค่าทางจริยธรรมและศีลธรรมแทรกเข้าทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากมีบรรยากาศจากผู้บริหารสถาบันซึ่งเป็นบุคลากรของสถาบันศาสนา

8. ขอบข่ายการศึกษานอกระบบที่สถาบันศาสนาอาจช่วยรัฐได้

เมื่อสถาบันศาสนาสามารถจัดระบบการศึกษาในระบบได้เป็นปกติแล้ว การศึกษานอกระบบก็จะตามมาโดยอัตโนมัติ นั่นคือ จะมีการเปิดการสอนภาคค่ำและภาคสมทบ และกวดวิชาตามความต้องการของประชาชนที่ไม่มีเวลาเข้าศึกษาในระบบได้

9. ขอบข่ายการศึกษาตามอัธยาศัยที่สถาบันศาสนาอาจช่วยรัฐได้

การศึกษานอกระบบก็ได้มีสถาบันศาสนาจัดการทำอยู่บ้างแล้วตามกำลังและความศรัทธา เช่น การอบรมศาสนาและศีลธรรมตามศาสนสถานต่างๆ การสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ซึ่งมีการสอนวิชาต่างๆร่วมเป็นการล่อใจอยู่ด้วย เช่นการพิศภาษอังกฤษ คณิตศาสตร์ เป็นต้น การฝึกฝนอาชีพในชุมชนแออัด การสอนอาชีพให้ชาวเขา เป็นต้น หากได้มีการส่งเสริมและจัดให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น ก็จะช่วยพัฒนาความรู้และงานอาชีพของประชาชนได้อีกมาก เช่น จัดให้มีการอบรมหลักสูตรต่างๆอย่างเป็นล่ำเป็นสัน

อย่างมีระบบระเบียบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เล่าเรียนต่อเนื่องเรื่อยไปจนตลอดชีพ ตามสายวิชาที่แต่ละคนถนัดและสนใจ

10. แหล่งทุนสนับสนุนสถาบันศึกษาของสถาบันศาสนา

1) วัดวาอารามจำนวนมาก รวมทั้งมัสยิด และโบสถ์ของศาสนาอื่น ๆ จำนวนหนึ่ง ที่มีหลักทรัพย์มั่นคงอันเนื่องจากการบริจาคสะสมไว้เป็นแรมทศวรรษหรือแรมศตวรรษ หลักทรัพย์เหล่านี้ย่อมเกิดดอกออกผล รวมทั้งทรัพย์สินที่บริจาคเพิ่มพูนเข้ามาเป็นนิจ ฟังมีการจัดสรรใช้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาแห่งชาติ อันจะเป็นการสร้างสาธารณ ประโยชน์ให้เป็นที่ประจักษ์ ญาติโยมและผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายก็จะเห็นผลเป็นกุศลทัน ตาเห็น จะมีจิตศรัทธาเสียสละบริจาคสมทบมากขึ้น

2) สัตบุรุษที่อุปฐากและอุปถัมภ์สถาบันศาสนา เมื่อเห็นสถาบันศาสนามุ่งทำสาธารณประโยชน์ให้เห็นเด่นชัดในด้านการศึกษา ก็จะมีจิตศรัทธาร่วมกันรับผิดชอบ โดยการบริจาคตามกำลังและศรัทธา และอาจจะเป็นอาสาสมัครช่วยงานต่าง ๆ ด้วย

3) ค่าบำรุงการศึกษา ให้เก็บได้ในลักษณะที่ไม่หวังผลกำไร แต่เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนั้น ค่าบำรุงการศึกษาจึงต้องให้สมน้ำสมเนื้อกับค่าใช้จ่ายในการให้บริการและฐานะการเงินของกลุ่มเป้าหมายที่ให้การศึกษา หากกลุ่มเป้าหมายมีฐานะดีรัฐก็ให้เงินอุดหนุนน้อยหรือไม่ให้เลย หากกลุ่มเป้าหมายมีฐานะด้อยรัฐก็ต้องพิจารณาให้เงินอุดหนุนมากขึ้นตามส่วนของงบประมาณเพื่อรักษาระดับคุณภาพการ ศึกษา

4) หากสถาบันศาสนาใด สำนวจพบว่าไม่มีหลักทรัพย์และผู้บริจาคเพียงพอ รัฐพึงประสานงานโดยให้การอุดหนุนตามความต้องการของแต่ละสถาบัน ไม่ควรให้สถาบัน นั้น ๆ ต้องดิ้นรนด้วยวิธีการขอเรียไรแกมบังคับ ซึ่งกลายเป็นเสียงวิพากษ์วิจารณ์ได้ว่าเก็บ แป๊ะเจี๊ยะ ทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรีของศาสนาและสถาบันการศึกษานั้น ๆ

11. โครงการอบรมบุคลากรของศาสนา

เพื่อให้บรรลุปเป้าหมายดังได้ระบุม่าข้างต้น รัฐพึงมีนโยบายชัดเจนในการให้การอบรมศึกษาแก่บุคลากรของสถาบันศาสนาต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทในการศึกษาของชาติ เพื่อจะได้ปฏิบัติตามโครงการด้วยความเข้าใจเป้าหมาย และสามารถดำเนินการตามเป้าหมายได้อย่างดี

เนื้อหาที่ให้การอบรมประกอบด้วย

- 1) ปรัชญาการศาสนาแห่งชาติ ตามแนวทางที่ได้ระบุไว้ข้างต้น เกี่ยวกับวิธีสอนศาสนาอันพึงประสงค์และปรัชญาอันพึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์
- 2) ปรัชญาการศึกษาแห่งชาติ ตามที่ได้ค้นคว้าวิจัยไว้
- 3) การบริหารการศึกษา ตามหลักสูตรของคณะศึกษาศาสตร์
- 4) เนื้อหาวิชาที่จะสอน ตามหลักสูตรสถาบันการศึกษาที่ทำการอยู่
- 5) เทคนิคการอบรมศีลธรรม ตามหลักสูตรที่จัดสอน

12. การดำเนินงานจัดตั้งสถาบันการศึกษา

- 1) ขั้นต้น ให้สำรวจดูสถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนาที่มีอยู่แล้ว ชักชวนให้ปรับตัวเข้ากับนโยบายใหม่ของรัฐธรรมนูญว่าด้วย “บทบาทของสถาบันศาสนาต่อการศึกษานาชาติ”
- 2) ขั้นต่อไป ให้สำรวจดูความพร้อมของหน่วยงานศาสนาแต่ละหน่วยว่าจะมีความพร้อมดำเนินการจัดการศึกษาอย่างไรได้บ้าง ชักชวนให้ตื่นตัวร่วมมือบทบาทตามนโยบายใหม่นี้ ที่ใดพร้อมก็ให้เริ่มได้ทันที ที่ใดยังไม่พร้อมก็ให้จัดวางโครงการพัฒนาไปสู่ความพร้อมตามลำดับขั้นตอน

13. ค่าตอบแทนศาสนบุคคล

ศาสนบุคคลที่ทำงานในสถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนา ไม่ว่าจะประจำหรือพิเศษ พึงได้อัตราค่าตอบแทนตามขั้นและวุฒิอย่างปกติ โดยค่าตอบแทนนี้ให้เข้าบัญชีต้นสังกัดที่รับผิดชอบการดำรงชีพของศาสนบุคคลนั้นๆ ส่วนต้นสังกัดจะมีระเบียบการแบ่งสรรปันส่วนครองชีพให้กับบุคลากรของตนอย่างไรให้เป็นเรื่องของแต่ละต้นสังกัดจะวางระเบียบการตามกรอบของสถาบันศาสนาของตน

14. สถานภาพทางกฎหมาย

สถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนา พึงมีสถานภาพพิเศษเป็นสถาบันกึ่งรัฐกึ่งเอกชน คือไม่เหมือนสถาบันการศึกษาเอกชนที่ตั้งขึ้นเพื่อหวังผลกำไร หรือหวังบรรลุเป้าหมายของผู้เป็นเจ้าของสถาบัน และไม่เหมือนสถาบันของรัฐที่รัฐบาลเป็นเจ้าของและรับผิดชอบการบริหารโดยตรง สถาบันการศึกษาของสถาบันศาสนามีสถานภาพระหว่างกลาง จึงต้องมีกฎหมายพิเศษรองรับ คือ

1) สถาบันศาสนาเป็นเจ้าของของสถาบันการศึกษาของตนตามกฎหมาย จึงต้องมีการขอจัดตั้ง มีผู้บริหารที่รับผิดชอบโดยตรงซึ่งพร้อมที่จะแก้ปัญหาทุกอย่างที่อาจจะเกิดขึ้น

2) สถาบันศาสนาที่เป็นเจ้าของจะต้องไม่หวังผลกำไร แต่มีหน้าที่ต้องใช้ทรัพยากรอันมีผู้บริจาคไว้เป็นกองทุน ค่าจุนและพัฒนาศาสนาการศึกษาในความรับผิดชอบของตนให้มั่นคงและก้าวหน้า

3) รัฐบาลควบคุมการดำเนินงานและคุณภาพการศึกษาเช่นเดียวกับสถาบันเอกชน

4) รัฐบาลให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็น เพื่อให้มีฐานะและคุณภาพเหมาะสมกับท้องที่ที่ตั้งสถาบันศึกษานั้น ๆ

5) ในกรณีที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล หากรัฐบาลเห็นว่าไม่จำเป็นจะต้องมีสถาบันการศึกษาเช่นนั้น ณ ท้องที่นั้น หรือไม่จำเป็นจะต้องพัฒนามากกว่าที่เป็นอยู่ ก็อาจจะพิจารณาตัดความช่วยเหลือได้ เพื่อใช้งบประมาณในที่อื่นที่เหมาะสมมากกว่า

15. ข้อสังเกตจากภาคผนวก

1) รัฐธรรมนูญของชาติต่างๆ แสดงความพร้อมเพรียงกันในการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งชาตินั้น มีนโยบายปฏิบัติตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ คือ รับรองสิทธิและเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา

มีบางรัฐธรรมนูญระบุถึงการให้การศึกษาทางศาสนาว่ารัฐบาลไม่ให้การสนับสนุนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ การอบรมศึกษาทางศาสนาจึงเป็นเรื่องของแต่ละสถาบันศาสนาที่จะคิดจัดทำเอง แต่จะต้องไม่ก้าวล้ำสิทธิและเสรีภาพของสถาบันศาสนาอื่น ๆ

ยังไม่พบรัฐธรรมนูญของชาติใดส่งเสริมให้สถาบันศาสนาเข้ามามีบทบาทในการศึกษาแห่งชาติ มีแต่กฎหมายควบคุมไม่ให้ก้าวล้ำกัน ไม่มีแม้กระทั่งนโยบายส่งเสริมให้องค์การศาสนาร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ของสังคม อย่างมากก็เพียงขอร้องให้ศาสนาช่วยส่งเสริมสันติภาพ

2) อย่างไรก็ตาม ในประเทศต่างๆ ของยุโรป, สหรัฐอเมริกา และประเทศที่เคยได้รับอิทธิพลจากตะวันตก สถาบันศาสนาได้พยายามอยู่เสมอที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อเปิดสถาบันการศึกษาแบบเอกชนในรูปของมูลนิธิ เพื่อมีโอกาสได้สอนศาสนาของตนในสถาบันการศึกษาของตนเองตามสิทธิรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ กล่าวคือ ไม่ต้องรอให้รัฐบาลสนับสนุนเขาก็พยายามมีบทบาทอย่างเต็มที่อยู่แล้ว ดังปรากฏว่ามีมหาวิทยาลัยที่มี

คุณภาพเกิดขึ้นในทำนองนี้มากมาย เช่น Harvard University, Catholic University of America, Catholic University of Paris, Catholic University of Milan, Santo Tomas of Manila, Won Buddhist University of Korea เป็นต้น และยังมีโรงเรียนเอกชนในเครืออีกมากมายทุกระดับการศึกษา

3) อย่างไรก็ตาม สถาบันศาสนาหลักในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้มีความสำนึกและลงมือทำเป็นรูปธรรมขึ้นมาในด้านจัดตั้งองค์การประสานงานระหว่างศาสนาต่างๆ โดยรัฐบาลเพียงแต่ให้ความเห็นชอบ มีองค์การสหศรัทธาแบบนี้เกิดขึ้นหลายองค์การ โดยมีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน แต่มีกลุ่มเป้าหมายแคบกว้างต่างกัน ในที่สุดก็เกิดองค์การ WCRP (World Conference of Religion and Peace) เกิดขึ้น เพื่อรวบรวมองค์การเข้าด้วยกันและประสานนโยบายเข้าด้วยกัน เพื่อมีสิทธิมีเสียงในองค์การสหประชาชาติ และกระทำสำเร็จเป็นตัวเป็นตนขึ้นจนบัดนี้

4) ประเทศไทยมีเอกลักษณ์พิเศษไม่เหมือนชาติใดในโลก ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น (ดูบทที่ 3 ข้อ 3) และก็เป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเช่นเดียวกันว่า ไม่ดัดนรนใช้ทรัพยากรที่เรียกว่าศาสนสมบัติซึ่งมีสะสมไว้มากมาย มาใช้เพื่อมีบทบาทในการศึกษาแห่งชาติ แต่ถ้าวรรณกรรมเปิดโอกาสให้กระทำก็คงจะทำและน่าจะทำได้เป็นอย่างดีมากด้วย

5) สถาบันศาสนาคริสต์ แม้จะมีสมาชิกจำนวนน้อย แต่ก็พยายามดัดนรนมีบทบาทอย่างเต็มที่จนเกินกำลังในการจัดการศึกษา ทำให้สถาบันการศึกษาจำนวนมากไม่ได้มาตรฐาน ส่วนจำนวนน้อยที่ได้มาตรฐานเนื่องจากความสามารถของผู้บริหารก็ต้องดัดนรนหาทุนมาพัฒนาถึงขั้นเสี่ยงกับการเสียชื่อเสียงก็มี

6) จุดอ่อนทั้งหลายของประเทศไทยก็ต้องแก้ไขตามสภาพสังคมไทย คงจะหาประเทศใดเป็นแบบแผนให้เราได้ยาก จำเป็นต้องสร้างแบบแผนของเราขึ้นเองและดำเนินการตามขั้นตอนอันเหมาะสมกับสังคมของเรา อย่างไรก็ตามนโยบายของเราก็ยังคงเล็งเป้าหมายที่ค่านิยมร่วมของมนุษยชาติด้วย แม้วิธีการจะต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสังคมไทยก็ตาม ดังนั้นเป้าหมายในการให้ความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติโดยผ่านทางองค์การ WCRC ในเรื่องบทบาทของศาสนาในการศึกษาแห่งชาติ จึงเป็นแนวทางที่ควรศึกษาและนำมาปฏิบัติอย่างยิ่ง

16. ความร่วมมือกับองค์การศาสนาและสันติภาพแห่งโลก (อศสล)

16.1 นโยบายขององค์การ

องค์การศาสนาและสันติภาพโลก (อศสล) แปลจากภาษาอังกฤษว่า World Conference of Religion and Peace (WCRP) คือองค์การเอกชน(NGO) ที่ก่อตั้งขึ้นโดยผู้นับถือศาสนาต่างๆ ร่วมแรงร่วมใจกันทำสำเร็จขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนาต่างๆ รวมทั้งผู้ที่ตั้งใจดำรงศาสนาทั้งหลายได้พบปะกันและรวมพลังกันสร้างสันติภาพและความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในโลก สมาชิกขององค์การจะพบปะกันเป็นประจำในระดับกลุ่ม ระดับชาติ ระดับทวีป และระดับโลก เพื่อรวบรวมปัญหา แบ่งปันประสบการณ์การทำงานแก่กัน และปฏิบัติงานตนร่วมกันที่จะสร้างสรรค์สันติภาพและความยุติธรรม ส่วนการปฏิบัติงานตามเจตนารมณ์ดังกล่าว จะกระทำโดยกลุ่มต่างๆของแต่ละชาติ

องค์การมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่นครนิวยอร์ก แบ่งเขตการปฏิบัติงานเป็น 4 ทวีป คือเอเชีย ยุโรป อเมริกา และแอฟริกา (โอเชียเนียรวมอยู่กับเอเชีย) มีฐานะเป็นที่ปรึกษาขององค์การสหประชาชาติด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการสนับสนุนขององค์การศาสนาสำคัญๆของโลกทุกศาสนา

อศสล ส่งเสริมกิจกรรมทุกอย่างที่ก่อให้เกิดสันติภาพ ทั้งในส่วนตัวบุคคล ในครอบครัว ในสังคม ในแต่ละประเทศ ในแต่ละภูมิภาค ตลอดทั่วทั้งโลก งานที่ปฏิบัติเพื่อเป้าหมายดังกล่าวมีอาทิ เช่น การเรียกร้องให้ลดกำลังรบ ระวังการใช้กำลังและความรุนแรงทุกรูปแบบ ป้องกันสิทธิมนุษยชน คุ่มครองสตรีและเด็ก พัฒนาเยาวชน ส่งเสริมสันติภาพศึกษา พัฒนาสิ่งแวดล้อม ขจัดการเหยียดผิวและเชื้อชาติ สร้างความเข้าใจดีต่อกันระหว่างศาสนาและลัทธิความเชื่อถือ ป้องกันสิทธิของชนกลุ่มน้อย ประสานรอยร้าวความบาดหมางในสังคม สร้างระเบียบเศรษฐกิจใหม่ พัฒนาคุณภาพชีวิต ฯลฯ อย่างไรก็ตาม สมาชิกในแต่ละท้องถิ่นได้รับความเชื่อถือไว้วางใจให้ใช้วิธีและนโยบายที่เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น

16.2 ประวัติความเป็นมา

1968 10-14 มกราคม ผู้นับถือศาสนาต่างๆจากหลายประเทศหลายทวีปพบปะอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อแสดงเจตนาร่วมที่กรุงนิวยอร์ก นับเป็นการพบปะของผู้ก่อตั้ง ฝ่ายพุทธมีหม่อมเจ้าพุลพิศมัย ดิสกุล จากประเทศไทย ในฐานะประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ฝ่ายคาทอลิกมีอาร์ชบิชอปอันเจโล เฟอร์นันเดส จากอินเดีย ฝ่ายโปรเตสแตนต์มี ดร.โฮเมอร์ แจ็ก จากสวีเดนแลนด์

1970 ประชุมระดับโลกครั้งแรก ที่กรุงเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น

- 1974 ประชุมระดับโลกครั้งที่สอง ที่เมืองลู่แวง ประเทศเบลเยียม ณที่นั่นเอง ผู้ร่วมประชุมจากทวีปเอเชียอันมีท่านศาสตราจารย์เสฐียร พันธรังสี ร่วมอยู่ด้วย ได้ประชุมกันโดยเฉพาะเพื่อจัดตั้งกลุ่มทวีปเอเชียขึ้น
- 1976 ประชุมระดับทวีปเอเชียครั้งแรก ที่สิงคโปร์
- 1978 ประชุมระดับทวีปยุโรปครั้งแรก ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี
- 1979 ประชุมระดับโลกครั้งที่สาม ที่เมืองปรีนซ์ตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 1981 ประชุมระดับทวีปเอเชียครั้งที่สอง ที่กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย
- 1983 ประชุมระดับทวีปแอฟริกาครั้งแรก ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา
- 1984 ประชุมระดับโลกครั้งที่ 4 ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา
- 1986 ประชุมระดับทวีปเอเชียครั้งที่สาม ที่กรุงโซล ประเทศเกาหลี (ผู้วิจัยเริ่มเป็นสมาชิก)
- 1989 ประชุมระดับโลกครั้งที่ห้า ที่เมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย (เป็นการประชุมระดับโลกครั้งแรกของผู้วิจัย)
- 1991 ประชุมระดับทวีปเอเชียครั้งที่สี่ ที่กรุงกัทมันดู ประเทศเนปาล (ผู้วิจัยได้ร่วมด้วย)
- 1994 ประชุมระดับโลกครั้งที่หก ที่วาติกันและโรเวเรโต ประเทศอิตาลี (ผู้วิจัยได้ร่วมด้วย)
- 1996 ประชุมระดับทวีปเอเชียครั้งที่ห้า ที่กรุงศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้รับเลือกเป็นประธานฝ่ายคริสต์สืบทแทน ดร.วอน ยัง กัง
- 1997 ผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโครงการศาสนสามัคคีแห่งเอเชีย

16.3 สาขาระดับทวีปเอเชียหรือ อศสอ (องค์การศาสนาและสันติภาพแห่งเอเชีย)

อศสอ (ACRP = Asian Conference of Religion and Peace) ถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2519 (ค.ศ.1976) โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นว่า

- 1) เพื่อชุบชุมรดกทางศาสนาของทวีปเอเชียและส่งเสริมให้ชาวเอเชียตระหนักถึงความสำคัญของการค้นคว้าศาสนาเชิงสร้างสรรค์และวิจารณ์ญาณอันจะก่อให้เกิดสันติภาพ ยุติธรรม และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์
- 2) เพื่อกระตุ้นเตือนใจชาวเอเชีย ให้ประสานความพยายามเข้าเป็นโครงการร่วมเพื่อก่อให้เกิดสันติภาพทุกระดับ

ในการประชุมคณะกรรมการบริหารที่สิงคโปร์เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม-2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ศาสตราจารย์ กิรติ บุญเจือ ดำเนินการสร้างหลักสูตรและเนื้อหาเพื่อให้การอบรมเยาวชนสมาชิกของทุกชาติทุกศาสนาแห่งเอเชีย ให้มีจิตสำนึกและมีความพร้อมที่จะร่วมมือร่วมใจเสริมสร้างสันติภาพในทุกองค์การศาสนาอย่างถาวร

16.4 สาขาในประเทศไทย

ประธานของ อศสท (องค์การศาสนาและสันติภาพประเทศไทย) คือ ศ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ รับผิดชอบกรรมสิทธิ์ฝ่ายสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียด้วย

เลขาธิการ คือ คุณกาญจนา สุ่นสวัสดิ์ (พันธรังสี) ร่วมรับผิดชอบกรรมสิทธิ์ฝ่ายสตรีแห่งเอเชีย

รองประธาน คือ อาจารย์สถิตย์ เสง์ไธสง ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย

เลขานุการ คือ ดร.ศรีเพ็ญ จวบความสุข ร่วมรับผิดชอบกรรมสิทธิ์ฝ่ายวิจัยและสันติภาพศึกษาแห่งเอเชีย สำนักงานอยู่ที่โครงการการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมไท กรุงเทพฯ 10500

โทร.218-4631 ดร.ศรีเพ็ญ จวบความสุข เป็นผู้อำนวยการ

สำนักงานโครงการศาสนสามัคคีแห่งเอเชีย ตั้งอยู่ที่ศูนย์พัฒนาจิต

หน้าที่ของประธานฝ่ายคริสต์ของ อศสท คือ รับรู้และส่งเสริมกิจกรรมทุกอย่างที่นำไปสู่การเข้าใจดีต่อกันและความร่วมมือระหว่างคริสตชน ตลอดจนสนับสนุนชาวคริสต์ให้มีความสัมพันธ์อันดีกับศาสนิกของศาสนาอื่น ๆ

หน้าที่ของประธานโครงการฝ่ายศาสนสามัคคีของ อศสท คือ รับรู้และส่งเสริมกิจกรรมทุกอย่างที่นำไปสู่การเข้าใจดีต่อกันและความร่วมมือระหว่างศาสนิกของศาสนาต่าง ๆ โดยเริ่มจากเยาวชน

โปรดติดต่อ

ศาสตราจารย์ กิรติ บุญเจือ

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ช.รามคำแหง 24 หัวหมาก

กรุงเทพฯ 10240

โทร. (662) 300-4543-62 ต่อ 1325, 1328, 1330

โทรสาร (662) 719-1521

หรือ

ศูนย์พัฒนาจิตและศาสนสามัคคี

128/90-91 หมู่บ้านศิขริน

ช.รามคำแหง 24 หัวหมาก

กรุงเทพฯ 10240

โทร. (662) 719-1198, 719-0010, 300-5108

โทรสาร (662) 719-1199

Email: kirti@au.ac.th

17. นโยบายของกรมการศาสนา

ในแผนพัฒนาการศาสนาฉบับที่ 8 กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการได้แสดงนโยบายชัดเจนที่จะส่งเสริมให้มีการพัฒนาศาสนาต่างๆในประเทศไทยโดยถือนโยบายให้ร่วมมือกันเป็นหลัก อย่างเช่นนโยบายข้อที่ 5 ระบุว่า

“... สร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างศาสนา เพื่อความสามัคคีและมั่นคงภายในชาติ”²⁰

ได้ตั้งงบประมาณแผน 8 สำหรับอุดหนุนการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาไว้ปีละ 300,000 บาท งบประมาณจัดงานชุมนุมผู้นำหรือผู้แทนองค์การศาสนาต่างๆปีละ 100,000 บาท โครงการประชุมสัมมนาผู้นำศาสนาเพื่อให้เป็นผู้นำสังคมปีละประมาณ 700,000 บาท ตั้งงบประมาณโครงการวิจัยด้านศาสนาไว้ระหว่าง 5 ปี เป็นเงินประมาณ 7,00,000 บาท²¹

²⁰ คณะทำงานจัดทำร่างแผนพัฒนาการศาสนา ระยะที่ 8. แผนพัฒนาการศาสนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544), หน้า 12.

²¹ ข้อมูลจากกรมการศาสนา.

สรุป

ผลที่หวังว่าจะได้รับการดำเนินนโยบายใหม่นี้ พอมองเห็นได้ในหลายประเด็น ดังต่อไปนี้

แรกสุดก็คือ ประเทศไทยมีโอกาสจะเป็นผู้นำในการใช้นโยบายใหม่นี้ได้อย่างดีผล เพราะประเทศไทยลักษณะพิเศษที่เอื้อต่อการดำเนินนโยบายใหม่นี้อย่างยิ่ง ดังได้จาระโนไว้แล้วในบทที่ 3 ข้อ 3

ผลตามเป้าหมายก็คือ การศึกษาของชาติจะมีโอกาสพัฒนาได้อย่างกว้างขวางและเข้มข้นยิ่งขึ้น เนื่องจากได้พลังเพิ่มจากกลุ่มบุคคลที่เสียสละอุทิศตนอย่างจริงจัง โดยไม่คิดถึงผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง

ผลพลอยได้ที่สำคัญก็คือ ศาสนบุคคลของทุกศาสนาจะมีคุณภาพดีขึ้นตามลำดับ โดยได้ใช้ความรู้ความสามารถตามความถนัดของตน

ผลพลอยได้ที่น่าจะได้เกิดผลดีอย่างมากก็คือ สถาบันแม่ชีไทย จะมีเป้าหมายชัดเจน สามารถพัฒนาสมาชิกร้อยอย่างสมศักดิ์ศรี จะมีผลจูงใจให้ผู้ตั้งใจอุทิศตนสมัครเข้าเป็นแม่ชีไทยมากขึ้นและมีคุณภาพมากขึ้นตามลำดับ

ท้ายที่สุด ผลดีจะตกแก่เยาวชนของชาติที่กำลังรอคอยผู้ให้การศึกษาและผู้จัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เพื่อเตรียมประชากรในอนาคตของชาติให้พร้อมที่จะร่วมมือกับนานาชาติอย่างสมศักดิ์ศรี

บรรณานุกรม

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

กรมการศาสนา. คู่มือการปฏิบัติงานของกรมการศาสนาสำหรับศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอ, 2529.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. การศึกษาตลอดชีวิต กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2538.

กองแผนงาน กรมการศาสนา. คู่มือการปฏิบัติงานด้านการศาสนา (ฉบับย่อ), 2540.

คณะกรรมการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ใน ตน, 2541.

คณะทำงานจัดทำร่างแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8. แผนพัฒนาการศาสนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษา ธิการ, 2540.

คณะศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. ความฝันของแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 3, 2540.

คณะศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. ความจริงของแผ่นดิน. 2541.

คณะกรรมการวางแผนพัฒนาคนและสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ร่างแผนพัฒนาคนและสังคมในช่วงแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ. 2538.

ราชบัณฑิตยสถาน : เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการแก้ภาวะวิกฤติสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2540.

สำนักพัฒนาระบบการศึกษาและวางแผนมหภาค. แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงการ ศึกษาสหรัฐฯ พ.ศ. 2541-2545. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ 2540.

เอกสารประกอบการประชุมสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ วันที่ 7 สิงหาคม 2540.

- กมล สุตประเสริฐ และสุนทร สุนันทชัย. รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.
- กীরติ บุญเจือ. จริยศาสตร์พื้นฐานวิชาชีพ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2540.
- กীরติ บุญเจือ. ปรัชญาโลกาภิวัตน์, เอกสารประกอบคำบรรยายที่มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- กীরติ บุญเจือ. ศาสนศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2538.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง. รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช : แนวคิดแนวทางและมาตรการในการจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา, เอกสารประชุม, 2540.
- พิณสุดา ลีริธรังศรี. รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศนิวซีแลนด์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.
- รุ่ง แก้วแดง. ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2540.
- รุ่ง แก้วแดง. รัฐธรรมนูญกับการศึกษาของชาติ. เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2541.
- Internet. **Constitutions of the Nations**, 1940.
- National Education Commission. **Education in Thailand 1997**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.

FROM INTERNET

Basic Law for the Federal Republic of Germany

<http://cti.itc.virginia.edu/-jkhBx/soc257/goals.html>

<http://islamic-edu.org/howza.htm>

<http://islamic-edu.org/iec.htm>

http://pup.princeton.edu/sample_chapters/lopez/introduction.html

<http://rem.norcol.ac.uk/rem/REMWebPages/Display/Buddah.HTML>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=c&b=21&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=102&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=122&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=142&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=162&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=182&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=2&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=22&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=202&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=222&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=242&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=262&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=42&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=62&hc=39&hs=466>

<http://search.yahoo.com.search?p=%2BReligion+%2BEducation&h=s&b=82&hc=39&hs=466>

<http://ulc.org/ulc/sex.html>

<http://www.ask.or/jp/-uninet/english/religion.htm>

<http://www.businel.qid.edu.au/-aian/penprine/jusnlime/MANAGE/RELIGIOUS.html>

<http://www.cdu.edu.finances.html>

<http://www.cdu.edu/academic.html>

<http://www.cdu.edu/accreditation.html>

<http://www.cdu.edu/admissions.html>
<http://www.cdu.edu/catechetical.html>
http://www.cdu.edu/catechetical_diploma.html
<http://www.cdu.edu/cduabout.html>
<http://www.cdu.edu/courses.html>
<http://www.cdu.edu/diploma.html>
<http://www.cdu.edu/education.html>
<http://www.cdu.edu/format.html>
<http://www.cdu.edu/prerequisites.html>
<http://www.coi.ed.org/smcnws/msres/esea.html>
http://www.microtec.net/-waxman/computer_Cult/
<http://www.nsf.gov/sbe/sber/sociol/works3.htm>
<http://www.pearson.co.uk.Education/Packs/Short/RSTWSG.html>
<http://www.uis.edu/-www/crowley/j-cult.html>
http://www.uni-wueizburg.de/law/be00001_.html#a021_
http://www.uni-wueizburg.de/law/fr00000_.html#l0000_
http://www.uni-wueizburg.de/law/fr00001_.html
http://www.uni-wueizburg.de/law/fr00002_.html
http://www.uni-wueizburg.de/law/fr00006_.html
http://www.uni-wueizburg.de/law/fr00013_.html
http://www.uni-wueizburg.de/law/fr00t____.html
http://www.uni-wueizburg.de/law/ks00002_.html#A019
http://www.unl-wueizburg.de/law/as000008_.html#C005_
http://www.unl-wueizburg.de/law/as00t____.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/bk000002_.html#G003_
http://www.unl-wueizburg.de/law/bo000002_.html#A031_
http://www.unl-wueizburg.de/law/bu000002_.html#A037_

http://www.unl-wueizburg.de/law/ca__indx.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ca02000_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ca02001_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ca02002_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ca02003_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ca02004_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/cb00003_.html#A043_
http://www.unl-wueizburg.de/law/cf00002_.html#A026_
http://www.unl-wueizburg.de/law/ch00002_.html#A036_
http://www.unl-wueizburg.de/law/da00006_.html#S067_
http://www.unl-wueizburg.de/law/ei00012_.html#A044_
http://www.unl-wueizburg.de/law/en00002_.html#A040_
http://www.unl-wueizburg.de/law/fi00001_.html#S009_
http://www.unl-wueizburg.de/law/gm00001_.html#A004_
http://www.unl-wueizburg.de/law/gr00002_.html#A013_
http://www.unl-wueizburg.de/law/hk00003_.html#A032_
http://www.unl-wueizburg.de/law/hr00003_.html#A040_
http://www.unl-wueizburg.de/law/hu00012_.html#A060_
http://www.unl-wueizburg.de/law/ir00003_.html#A023_
http://www.unl-wueizburg.de/law/it00001_.html#A019_
http://www.unl-wueizburg.de/law/iz00002_.html#A025_
http://www.unl-wueizburg.de/law/ja00003_.html#A020_
http://www.unl-wueizburg.de/law/ks00000_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ks00002_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ks00003_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ks00011_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/ku00003_.html#A035_

http://www.unl-wueizburg.de/law/lh00002_.html#A026_
http://www.unl-wueizburg.de/law/lo00003_.html#A024_
http://www.unl-wueizburg.de/law/mu00003_.html#A028_
http://www.unl-wueizburg.de/law/ro00002_.html#A029_
http://www.unl-wueizburg.de/law/sp00004_.html#A016_
http://www.unl-wueizburg.de/law/sz00000_.html#I000
http://www.unl-wueizburg.de/law/sz00001_.html#A001_
http://www.unl-wueizburg.de/law/sz00t____.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk__indx.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00000_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00001_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00002_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00003_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00004_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00005_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00005_.html#S018_
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00006_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00007_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00008_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00009_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00010_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00011_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00012_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/uk00013_.html
http://www.unl-wueizburg.de/law/us01000_.html#M001_
http://www.unl-wueizburg.de/law/za00003_.html#A019_

ภาคผนวกที่ 1
ธรรมนูญของชาติต่าง ๆ ที่กำหนดบทบาทการอบรมศึกษา
ของผู้นับถือศาสนา

The Federal Republic of Germany

Article 4 (Freedom of faith, of conscience and of creed).

- (1) Freedom of faith and of conscience, and freedom of creed religious or ideological, are inviolable.
- (2) The undisturbed practice of religion is guaranteed.
- (3) No one may be compelled against his conscience to render war service as an armed combatant. Details will be regulated by a Federal law.

Article 7 (Education).

- (3) Religious instruction forms part of the ordinary curriculum in state and municipal schools, excepting secular schools. Without prejudice to the state's right of supervision, religious instruction is given in accordance with the tenets of the religious communities. No teacher may be obliged against his will to give religious instruction.

Cambodia

Article 43 [Religion]

- (1) Khmer citizens of either sex enjoy the freedom of belief.
- (2) Freedom of religious belief and worship is guaranteed by the State on the condition that such freedom does not affect other religious beliefs or violate public order and security.
- (3) Buddhism is the State religion.

China

Article 36 [Religion]

- (1) Citizens of the People's Republic of China enjoy freedom of religious belief.
- (2) No state organ, public organization, or individual may compel citizens to believe in, or not to believe in, any religion; nor may they discriminate against citizens who believe in, or do not believe in, any religion.
- (3) The state protects normal religious activities. No one may make use of religion to engage in activities that disrupt public order, impair the health of citizens or interfere with the educational system of the state.

(4) Religious bodies and religious affairs are not subject to any foreign domination.

Congo

Article 11 [Equality, Gender Equality, Liability]

(1) The State shall assure the equality of all citizens before the law, without discrimination of origin, social or material situation, racial, ethnic and regional origin, sex, instruction, language, attitude vis-avis religion and philosophy.

Article 26 [Religion, Civic Duties]

(1) Freedom of belief and conscience and the freedom of either a religious or philosophical profession are inviolable.

(2) The free exercise of religious sects shall be guaranteed within the limits compatible with public order and good *mores*.

(3) No one shall be relieved from fulfilling a civic duty because of religious opinion.

Denmark

Section 69 [Regulation of Other Religious Bodies]

Rules for religious bodies dissenting from the Established Church shall be laid down by Statute.

Section 70 [Freedom of Religion]

No person shall for reasons of his creed or descent be deprived of access to complete enjoyment of his civic and political rights, nor shall he for such reasons evade compliance with any common civic duty.

Ireland

Article 44 Religion

(1) The State acknowledges that the homage of public worship is due to Almighty God. It shall hold His Name in reverence, and shall respect and honor religion.

(2.1) Freedom of conscience and the free profession and practice of religion are, subject to public order and morality, guaranteed to every citizen.

(2.2) The State guarantees not to endow any religion.

(2.3) The State shall not impose any disabilities or make any discrimination on the ground of religious profession, belief or status.

(2.4) Legislation providing State aid for schools shall not discriminate between schools under the management of different religious denominations, nor be such as to affect prejudicially the right of any child to attend a school receiving public money without attending religious instruction at that school.

(2.5) Every religious denomination shall have the right to manage its own affairs, own, acquire and administer property, movable and immovable, and maintain institutions for religious or charitable purposes.

(2.6) The property of any religious denomination or any educational institution shall not be diverted save for necessary works of public utility and on payment of compensation.

Estonia

Article 40 [Freedom of Religion]

(1) Everyone shall have freedom of conscience, religion and thought.

(2) Everyone may freely belong to a church or a religious association. There shall be no state church.

(3) Everyone shall have the freedom, either alone or in community with others and in public or private to practice his or her religion, unless it endangers public order, health or morals.

Article 42 [Privacy of Religion and Belief]

No state or local government authority or their officials may collect or store information on the persuasions of any Estonian citizen against his or her free will.

Finland

Section 5 [Equality]

(2) No one shall, without acceptable grounds, be afforded a different status on account of sex, age, origin, language, religion, conviction, opinion, state of health, disability or any other reason related to the person.

Section 9 [Religion]

(1) Everyone shall have the right to freedom of religion and conscience.

(2) The right to freedom of religion and conscience shall include the right to profess and practice a religion, the right to express a conviction and the right to belong or not to belong to a religious community. No one shall be required to participate in religious practices to which they are conscientiously opposed.

Germany

Article 4 [Freedom of faith, of conscience, and of creed]

- (1) Freedom of creed, of conscience, and freedom to profess a religious or non-religious faith are inviolable.
- (2) The undisturbed practice of religion is guaranteed.
- (3) No one may be compelled against his conscience to render war service involving the use of arms. Details are regulated by a federal statute.

Greece

Article 13 [Religion]

- (1) The freedom of religious conscience is inviolable. The enjoyment of civil and individual rights does not depend on the religious conviction of each individual.
- (2) Every known religion is free and the forms of worship thereof shall be practiced without any hindrance by the State and under protection of the law. The exercise of worship shall not contravene public order or offend morals. Proselytizing is prohibited.
- (3) The ministers of all religions are subject to the same obligations towards the State and to the same state supervision as the ministers of the established religion.
- (4) No person shall, by reason of his religious convictions, be exempt from discharging his obligations to the State, or refuse to comply with the laws.
- (5) No oath shall be imposed without a law specifying the form thereof.

Hong Kong

Article 32 [Religion]

- (1) Hong Kong residents shall have freedom of conscience.
- (2) Hong Kong residents shall have freedom of religious belief and freedom to preach and to conduct and participate in religious activities in public.

Croatia

Article 40 [Religion]

Freedom of conscience and religion and free public profession of religion and other convictions are guaranteed.

Article 41 [Religious Communities, Religious Neutrality]

- (1) All religious communities are equal before the law and separate from the state.

(2) Religious communities shall be free, in conformity with law, to publicly perform religious services, open schools, teaching establishments or other institutions, social and charitable institutions and to manage them, and shall in their activity enjoy the protection and assistance of the state.

Hungary

Article 60 [Belief]

(1) In the Republic of Hungary everyone has the right to freedom of thought, freedom of conscience and freedom of religion.

(2) This right shall include the free choice or acceptance of a religion or belief, and the freedom to publicly or privately express or decline to express, exercise and teach such religions and beliefs by way of religious actions, rites or in any other way, either individually or in a group.

(3) The church and the State shall operate in separation in the Republic of Hungary.

(4) A majority of two-thirds of the votes of the Members of Parliament present is required to pass the law on the freedom of belief and religion.

Iran

Article 23 [Freedom of Belief]

The investigation of individuals beliefs is forbidden, and no one may be molested or taken to task simply for holding a certain belief.

Italy

Article 19 [Freedom of Religion]

All are entitled to freely profess their religious convictions in any form, individually or in associations, to propagate them, and to celebrate them in public or in private, save in the case of rites contrary to morality.

Article 20 [Religious Institutions]

The religious character and the religious or confessional aims of an association or institution shall not involve special legal limitations or special fiscal burdens for its constitution, legal status, or any of its activities.

Iraq

Article 19 [Equality]

(a) Citizens are equal before the law, without discrimination because of sex, blood, language, social origin, or religion.

Article 25 [Religion]

Freedom of religion, faith, and the exercise of religious rites, is guaranteed, in accordance with the rules of constitution and laws and in compliance with morals and public order.

Article 27 [Education]

(a) The State undertakes the struggle against illiteracy and guarantees the right of education, free of charge, in its primary, secondary, and university stages, for all citizens.

(b) The State strives to make the primary education compulsory, to expand vocational and technical education in cities and rural areas, and to encourage particularly night education which enables the popular masses to combine science and work.

(c) The State guarantees the freedom of scientific research, encourages and rewards excellence and initiative in all mental, scientific, and artistic activities and all aspects of popular excellence.

Article 28 [Educational Goals]

Education has the objective of raising and developing the general educational level, promoting scientific thinking, animating the research spirit, responding to exigencies of economic and social evolution and development programs, creating a national, liberal and progressive generation, strong physically and morally, proud of his people, his homeland and heritage, aware of all his national rights, and who struggles against the capitalistic ideology, exploitation, reaction, zionism, and imperialism for the purpose of realizing the Arab unity, liberty, and socialism.

Japan

Article 19 [Freedom of Thought and Conscience]

Freedom of thought and conscience shall not be violated.

Article 20 [Freedom of Religion, Secularity of the State]

(1) Freedom of religion is guaranteed to all.

(2) No religious organization shall receive any privileges from the State, nor exercise any political authority.

(3) No person shall be compelled to take part in any religious act, celebration, rite or practice.

(4) The State and its organs shall refrain from religious education or any other religious activity.

Kuweit

Article 35 [Freedom of Religion and Belief]

Freedom of belief is absolute. The State protects the freedom of practicing religion in accordance with established customs, provided that it does not conflict with public policy or morals.

Lithuania

Article 25

(4) Freedom to express convictions or impart information shall be incompatible with criminal actions-the instigation of national, racial, religious, or social hatred, violence, or discrimination, the dissemination of slander, or misinformation.

Article 26

(1) Freedom of thought, conscience, and religion shall not be restricted.

(2) Every person shall have the right to freely choose any religion or faith and, either individually or with others, in public or in private, to manifest his or her religion or faith in worship, observance, practice or teaching.

(3) No person may coerce another person or be subject to coercion to adopt or profess any religion or faith.

(4) A person's freedom to profess and propagate his or her religion or faith may be subject only to those limitations prescribed by law and only when such restrictions are necessary to protect the safety of society, public order, a person's health or morals, or the fundamental rights and freedoms of others.

Slovakia

Article 24 [Freedom of Religion]

(1) The freedoms of thought, conscience, religion, and faith are guaranteed. This right also comprises the possibility to change one's religious belief or faith. Everyone has the right to be without religious belief. Everyone has the right to publicly express his opinion.

(2) Everyone has the right to freely express his religion or faith on his own or together with others, privately or publicly, by means of divine and

religious services, by observing religious rites, or by participating in the teaching of religion.

(3) Churches and religious communities administer their own affairs. In particular, they constitute their own bodies, inaugurate their clergymen, organize the teaching of religion, and establish religious orders and other church institutions independently of state bodies.

(4) Conditions for exercising rights according to Sections (1)-(3) can be limited only by law, if such a measure is unavoidable in a democratic society to protect public order, health, morality, or the rights and liberties of others.

United States

Amendment I [1791-Religion, Speech, Press, Assembly, Petition]

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof, or abridging the freedom of speech, or of the press, or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Romania

Article 29 [Religion]

(1) Freedom of thought, opinion, and religious beliefs may not be restricted in any form whatsoever. No one may be compelled to embrace an opinion or religion contrary to his own convictions.

(2) Freedom of conscience is guaranteed; it must be manifested in a spirit of tolerance and mutual respect.

(3) All religions shall be free and organized in accordance with their own statutes, under the terms laid down by law.

(4) Any forms, means, acts, or actions of religious enmity shall be prohibited in the relationships among the cults.

(5) Religious cults shall be independent from the State and shall enjoy support from it, including the facilitation of religious assistance in the army, in hospitals, prisons, homes, and orphanages.

(6) Parents or legal tutors have the right to ensure, in accordance with their own convictions, the education of the minor children whose responsibility devolves on them.

Article 30 [Expression]

(1) Freedom of expression of thoughts, opinions, or beliefs, and freedom of any creation, by words, in writing, in pictures, by sounds, or other means of communication in public are inviolable.

- (2) Any censorship shall be prohibited.
- (3) Freedom of the press also involves the free setting up of publications.
- (4) No publication may be suppressed.
- (5) The law may impose upon the mass media the obligation to publicize their financing source.
- (6) Freedom of expression shall not be prejudicial to the dignity, honor, and privacy of person, and the right to one's own image.
- (7) Any defamation of the country and the nation, any instigation to a war of aggression, to national, racial, class or religious hatred, any incitement to discrimination, territorial separatism, or public violence, as well as any obscene conduct contrary to morality shall be prohibited by law.
- (8) Civil liability for any information or creation made public falls upon the publisher or producer, the author, the producer of the artistic performance, the owner of the copying facilities, radio or television station, under the terms laid down by law. Indictable offenses of the press shall be established by law.

Article 32 [Education]

- (1) The right to education is provided for by the compulsory general education, by education in high schools and vocational schools, by higher education, as well as other forms of instruction and post-graduate courses for refreshing education.
- (2) Education of all grades shall be in Romanian. Education may also be conducted in a foreign language of international use, under the terms laid down by law.
- (3) The right of persons belonging to national minorities to learn their mother tongue, and their right to be educated in this language are guaranteed; the ways to exercise these rights shall be regulated by law.
- (4) Public education shall be free, according to the law.
- (5) Educational establishments, including private institutions shall be set up and conduct their activity according to the provisions of the law.
- (6) The autonomy of the Universities is guaranteed.
- (7) The State shall ensure the freedom of religious education, in accordance with the specific requirements of each religious cult. In public schools, religious education is organized and guaranteed by law.

Oman

Article 28 [Religion]

The freedom to practise religious rites in accordance with recognised customs is guaranteed provided that it does not disrupt public order or conflict with accepted standards of behaviour.

Spain

Article 27 [Education]

(1) Everyone has the right to education. Freedom of instruction is recognized.

(3) The public authorities guarantee the right which will assist parents to have their children receive the religious and moral formation which is in keeping with their own convictions.

Switzerland

Article 49 [Freedom of Religion and Belief]

(1) Freedom of creed and conscience is inviolable.

(2) No one may be forced to participate in a religious association, to attend religious teaching or to perform a religious act, nor be subjected to penalties of any sort because of his religious beliefs.

(3) The holder of the paternal or tutelary authority shall determine the religious education of children in conformity with the foregoing principles until they have completed their 16th year.

(4) The exercise of civil or political rights may not be restricted by any prescription or condition of an ecclesiastical or religious nature.

(5) Religious beliefs do not exempt anyone from carrying out civic duties.

(6) No one shall be bound to pay taxes the proceeds of which are specifically appropriated to cover the cost of worship within a religious community to which he does not belong. The detailed implementation of this principle shall be a matter for federal legislation.

United Kingdom

Section 18 Freedom of Religion

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

(1) Worship and religious teaching take place without any interference from the State. There is complete freedom of thought, conscience or form of worship and no restriction on the right of any citizen to change his or her religion. Atheists and agnostics are also free to propagate their views.

(2) A person may, however, be held guilty of blasphemous libel if he or she publishes scurrilous and offensive references to Christianity that go beyond the limits of proper controversy. This does not apply to debate and discussion about the truth of Christian doctrines.

(3) Churches and religious societies of all kinds own property, run schools and propagate their beliefs in speech and writing. Inquiries are not made about religion in population censuses or other official returns.

(4) There is no religious bar to the holding of public office except in the case of the Sovereign who must by law be a Protestant. The Church of England and the Church of Scotland are the established 'official' churches for state ceremonies of a religious nature. Their members, however, do not obtain any advantages from being members of an established church rather than of any other church.

(5) Religious education has to be provided in all schools financed from public funds and is part of the national curriculum. Parents have the right to ask for their children to be withdrawn from such classes. Some publicly maintained schools are provided by religious denominations and receive varying amounts of public finance, according to type.

(6) Television and radio programs are broadcast on religious topics; these include religious services as well as programs in which adherents of the main religions and non-believers discuss their views. Advertising aiming to promote religious ends is not permitted on television or radio.

Zambia

Article 18 [Protection of Law]

(b) may be empowered by law to do in the interest of defence, public safety, public order, public morality, the welfare of persons under the age of eighteen years or the protection of the private lives of persons concerned in the proceedings.

Article 19 [Freedom of Conscience]

(1) Except with his own consent, no person shall be hindered in the enjoyment of his freedom of conscience, and for the purposes of this Article the said freedom includes freedom of thought and religion, freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others, and both in public and in private, to manifest and propagate his religion or belief in worship, teaching, practice and observance.

(2) Except with his own consent, or, if he is a minor, the consent of his guardian, no person attending any place of education shall be required to receive religious instruction or to take part in or attend any religious

ceremony or observance if that instruction, ceremony of observance relates to a religion other than his own.

(3) No religious community or denomination shall be prevented from providing religious instruction for persons of that community or denomination in the course of any education provided by the community or denomination or from establishing and maintaining institutions to provide social services for such persons.

(4) No person shall be compelled to take any oath which is contrary to his religion or belief or to take any oath in a manner which is contrary to his religion or belief.

(5) Nothing contained in or done under the authority of any law shall be held to be inconsistent with or in contravention of this Article to the extent that it is shown that the law in question makes provision which is reasonably required--

(a) in the interests of defence, public safety, public order, public morality or public health; or

(b) for the purpose of protecting the rights and freedoms of other persons, including the right to observe and practice any religion without the unsolicited intervention of members of any other religion; and except so far as that provision or, the thing done under the authority thereof as the case may be, is shown not to be reasonably justified in a democratic society.

Australia

Section 116 [Freedom of Religion, Secular State]

The Commonwealth shall not make any law for establishing any religion, or for imposing any religious observance, or for prohibiting the free exercise of any religion, and no religious test shall be required as a qualification for any office or public trust under the Commonwealth.

South Korea

Article 20 [Religion, Church]

(1) All citizens enjoy the freedom of religion.

(2) No state religion may be recognized, and church and state are to be separated.

United Kingdom

Section 18 Freedom of Religion

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either

alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

(1) Worship and religious teaching take place without any interference from the State. There is complete freedom of thought, conscience or form of worship and no restriction on the right of any citizen to change his or her religion. Atheists and agnostics are also free to propagate their views.

(2) A person may, however, be held guilty of blasphemous libel if he or she publishes scurrilous and offensive references to Christianity that go beyond the limits of proper controversy. This does not apply to debate and discussion about the truth of Christian doctrines.

(3) Churches and religious societies of all kinds own property, run schools and propagate their beliefs in speech and writing. Inquiries are not made about religion in population censuses or other official returns.

(4) There is no religious bar to the holding of public office except in the case of the **Sovereign who must by law be a Protestant**. The Church of England and the Church of Scotland are the established 'official' churches for state ceremonies of a religious nature. Their members, however, do not obtain any advantages from being members of an established church rather than of any other church.

(5) Religious education has to be provided in all schools financed from public funds and is part of the national curriculum. Parents have the right to ask for their children to be withdrawn from such classes. Some publicly maintained schools are provided by religious denominations and receive varying amounts of public finance, according to type.

(6) Television and radio programs are broadcast on religious topics; these include religious services as well as programs in which adherents of the main religions and non-believers discuss their views. **Advertising aiming to promote religious ends is not permitted on television or radio.**

Bosnia and Herzegovina

Paragraph 3 Enumeration of Rights

(g) Freedom of thought, conscience, and religion.

(1) The right to education.

Belarus

Article 31 [Religion]

Everyone shall have the right independently to determine his attitude towards religion, to profess any **religion** individually or jointly with others, **or to profess none at all**, to express and spread beliefs connected with his

attitude towards religion, and to participate in the performance of acts of worship and religious rituals and rites.

Canada

[Title 2] Fundamental Freedoms

Section 2 [Freedom of Religion, Speech, Association]

Everyone has the following fundamental freedoms :

- (a) freedom of conscience and religion;
- (b) freedom of thought, belief, opinion and expression, including freedom of the press and other means of communication;
- (c) freedom of peaceful assemble and
- (d) freedom of association.

Section 15 [General Equality, No Discrimination]

(1) Every individual is equal before the and under the law and has the right to the equal protection and equal benefit of the law without discrimination based on race, national or ethnic origin, colour, **religion**, sex, age, or mental or physical disability.

(2) Subsection (1) does not preclude any law, program or activity that has as its object the amelioration of conditions of disadvantaged individuals or groups including those that are disadvantaged because or race, national or ethnic origin, colour, **religion**, sex, age, or mental or physical disability.

Bulgaria

Article 37 [Freedom of Religion and Belief]

(1) The freedom of conscience, the freedom of thought, and the choice of religion and of religious or atheistic views are inviolable. The state shall assist the maintenance of tolerance and respect among the believers from different denominations, and among believers and non-believers.

(2) The freedom of conscience and religion shall not be practiced to the detriment of national security, public order, public health and morals, or of the rights and freedoms of others.

ภาคผนวกที่ 2

ตัวอย่างการศึกษาที่บ่งชี้การศาสนา ในประเทศต่าง ๆ

หมายเหตุ ข้อมูลข้างล่างนี้ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในประเทศนั้น ๆ

1) ประเทศสหรัฐอเมริกา

เป็นแม่แบบของประเทศทั้งหลายที่รัฐบาลวางตัวเป็นกลางในเรื่องของศาสนา คือ รัฐบาลจัดการศึกษาของรัฐโดยไม่มีการสอนศาสนา และรัฐบาลก็ไม่จ้ององค์การศาสนาให้เข้ามาช่วยการศึกษาแห่งชาติ แต่ทว่าองค์การศาสนาต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นเอง ขวนขวายขออนุญาตให้สถาบันขององค์การศาสนา ซึ่งรัฐบาลก็อนุญาตให้ตั้งได้โดยต้องพึ่งตัวเองให้ได้ ถ้าพึ่งตัวเองไม่ได้ก็ให้เลิกล้มไป หากพึ่งตัวเองได้รัฐบาลก็ให้ความคุ้มครอง และให้เปิดสอนวิชาตามความเชื่อและศรัทธาของศาสนาที่เป็นเจ้าของสถาบันได้อย่างเต็มที่ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ไปก้าวก่ายสิทธิขององค์การศาสนาอื่น ๆ ที่ได้รับความคุ้มครองเช่นกัน

2) ฮองกง (ขณะยังเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักร)

องค์การศาสนาก่อตั้งสถาบันการศึกษาขึ้น มีผู้บริหารการศึกษาของตนเอง แต่ของบประมาณจากรัฐบาลเพื่อดำเนินการบริหารการศึกษา อย่างเช่น Baptist University of Hong Kong แต่ถ้าเป็นสถาบันอบรมศาสนบุคคลของศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ รัฐบาลไม่จัดงบประมาณให้

3) ไต้หวัน

ใช้นโยบายเหมือนสหรัฐอเมริกา ผิดกันที่วามหาวิทยาลัยขององค์การศาสนาเปิดสอนวิชาศาสนาในหลักสูตรที่รัฐบาลรับรองไม่ได้ รัฐบาลไม่รับรองปริญญาของศาสนาใด

ทั้งสิ้น มหาวิทยาลัยพุทธมหายานแห่งเกาสงกำลังได้พยายามให้รัฐบาลรับรองปริญญาพุทธศึกษาของตนอยู่ ส่วนมหาวิทยาลัยคาทอลิกแห่ง Fugen ก็ดำเนินการสอนคณะเทววิทยาของตนไปโดยไม่สนใจว่ารัฐบาลไม่รับรอง เพราะต่างชาติรับรองทั้งในยุโรปและอเมริกา

4) ประเทศนอร์เวย์

เนื่องจากพลเมืองร้อยละกว่า 90 เป็นคริสตินิกายลูเธอรัน และรัฐธรรมนูญระบุว่า ศาสนาคริสตินิกายลูเธอรันเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นหลักสูตรการศึกษาทุกระดับจึงมีวิชาศาสนาคริสต์แบบลูเธอรันเป็นวิชาบังคับ ในปัจจุบันมีชาวมุสลิมเข้าไปตั้งหลักแหล่ง และได้สัญชาตินอร์เวย์มากขึ้นตามลำดับ ชาวมุสลิมไม่พอใจที่บังคับให้ลูกของตนเรียนศาสนาคริสต์และเรียกร้องให้เปิดสอนวิชาศาสนาอิสลามให้เลือกแทนศาสนาคริสต์ได้ แต่พลเมืองเต็มรู้สึกขัดข้องใจมากที่นำเอาศาสนาอิสลามเข้าไปสอนในโรงเรียนที่ถือกันว่าเป็นโรงเรียนคริสต์ แม้จะเป็นโรงเรียนรัฐบาลก็ตาม

5) ประเทศฟิลิปปินส์

เนื่องจากพลเมืองประมาณร้อยละ 80 นับถือศาสนาคริสตินิกายโรมันคาทอลิก ในสถาบันการศึกษาของรัฐไม่มีวิชาศาสนาใดๆเลย แต่สถาบันเอกชนอาจจะขอเปิดวิชาศาสนาขึ้นมาเป็นวิชาบังคับหรือเลือกได้